

Ministerstwo Rodziny
i Polityki Społecznej

Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych
działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r.
o spółdzielniach socjalnych za okres 2020–2021

Warszawa, 2022 r.

Wykaz skrótów	3
Wprowadzenie	4
Streszczenie	5
1. Monitoring spółdzielni socjalnych	10
2. Spółdzielczość socjalna w Polsce	11
2.1. Ramy prawne	12
2.2. Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce.....	16
2.3. Rozmieszczenie regionalne spółdzielni socjalnych	20
3. Struktura i zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych	21
3.1. Założyciele i członkostwo	21
3.2. Organy	23
3.3. Zatrudnienie i liczba pracujących niepełnosprawnych	24
3.4. Przynależność do związku rewizyjnego	28
4. Przedmiot działalności i czas funkcjonowania spółdzielni socjalnych	32
4.1. Przedmiot działalności spółdzielni socjalnych	32
4.2. Główne obszary działalności gospodarczej.....	34
4.3. Okres funkcjonowania spółdzielni socjalnych.....	37
5. Instrumenty wsparcia spółdzielni socjalnych	38
5.1. Wsparcie z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.....	39
5.2. Wsparcie z Funduszu Pracy	44
5.3. Wsparcie w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój	49
5.4. Wsparcie w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych.....	52
5.5. Inne instrumenty wsparcia	58
6. Wpływ pandemii COVID-19 na sytuację spółdzielni socjalnych	61
6.1. Najważniejsze wnioski z badania kondycji przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych w kontekście skutków pandemii COVID-19	62
6.2. Wsparcie dla spółdzielni socjalnych w okresie pandemii COVID-19 w ramach tarczy antykryzysowej	63
7. Realizacja zamówień publicznych uwzględniających aspekty społeczne oraz wykorzystanie klauzul społecznych (w tym dane dot. spółdzielni socjalnych)	65
7.1. Aspekty społeczne w zamówieniach publicznych	65
8. Studia przypadku spółdzielczości socjalnej	75
Spis tabel i wykresów	88

WYKAZ SKRÓTÓW

BGK	Bank Gospodarstwa Krajowego
CIS	Centrum Integracji Społecznej
DES	Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej w MRiPS
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
ES	sektor ekonomii społecznej
FP	Fundusz Pracy
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JST	jednostka samorządu terytorialnego
KIS	Klub Integracji Społecznej
KFPS	Krajowy Fundusz Przedsiębiorczości Społecznej
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
MRiPS	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
OZRSS	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych
PES	podmiot ekonomii społecznej i solidarnej
PS	przedsiębiorstwo społeczne
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PO WER	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój
PP ES	Pożyczka płynnościowa dla podmiotów ekonomii społecznej
Pzp	Ustawa z dnia 11 września 2019 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1129, z późn. zm.)
REGON	Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej
RPO	Regionalny Program Operacyjny
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
RSZR	Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie
SAN	Społeczna Agencja Najmu
Ustawa COVID	ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2021 r. poz. 2095, z późn. zm.)
UZP	Urząd Zamówień Publicznych
UDPPiW	Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057, z późn. zm.)
Wytyczne	Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywizacji Zawodowej
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Obowiązek przedstawienia przez Radę Ministrów Sejmowi i Senatowi Rzeczypospolitej Polskiej informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych wynika z art. 19a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 2085). Niniejsza informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych, przygotowana przez Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej obejmuje okres dwuletni i zawiera dane dotyczące lat 2020 - 2021.

W ustawie z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, w art. 20, wprowadzono postanowienie zobowiązujące Radę Ministrów do przedstawienia Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej w terminie do dnia 30 czerwca 2008 r. sprawozdania z działania ustawy. Sprawozdanie to objęło okres od dnia wejścia w życie ustawy, tj. 6 lipca 2006 r. do dnia 31 grudnia 2007 r. W czerwcu 2008 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej przedłożył Marszałkowi Sejmu *Sprawozdanie z realizacji zadań ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych*.

Zgodnie z art. 4 pkt 3 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu socjalnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1211) do ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych wprowadzono art. 19a zawierający stały obowiązek sprawozdawczy. Pierwszy termin sprawozdania ustalono na dzień 30 czerwca 2012 r. (zgodnie z art. 5 ust. 1 ww. ustawy zmieniającej). Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych objęła wówczas lata 2010-2011. Kolejne informacje dotyczyły lat: 2012-2013, 2014-2015, 2016-2017 oraz 2018-2019. Niniejszy dokument jest zatem szóstą informacją przygotowywaną na podstawie wprowadzonego w 2011 r. art. 19a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

Informacje dotyczące funkcjonowania spółdzielni socjalnych są kluczowe dla programowania rozwiązań strategicznych i projektowania instrumentów wspierających rozwój i stabilizację sektora ekonomii społecznej. Stanowią też szczególny zasób wiedzy pozwalający na weryfikację funkcjonowania spółdzielni socjalnych, a w dalszej kolejności udoskonalanie istniejących rozwiązań instytucjonalno-prawnych.

Niniejsze sprawozdanie przedstawia obejmuje szczególny okres, który przypadł na wybuch pandemii COVID-19, który miał istotny wpływ na zmiany w funkcjonowaniu i kondycji spółdzielni socjalnych. Dla wielu podmiotów ekonomii społecznej, w tym także spółdzielni socjalnych sytuacja wywołana stanem epidemii koronawirusa SARS CoV-2 wiązała się z perspektywą poważnych problemów z utrzymaniem płynności finansowej, wypłatą wynagrodzeń, świadczenia usług społecznych, a nawet całkowitym zaprzestaniem działalności. W tym trudnym okresie szczególnie ważne wydawało się podjęcie działań mających na celu ochronę i utrzymanie miejsc pracy stworzonych w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, będących w najtrudniejszej pozycji na rynku pracy. Zostaną one opisane w niniejszym dokumencie.

Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce

- Liczba spółdzielni socjalnych w ostatnich latach utrzymuje się na względnie stabilnym poziomie. Na koniec 2020 r. w Krajowym Rejestrze Sądowym figurowało 1497 spółdzielni socjalnych (niebędących w stanie likwidacji i niewykreślonych), czyli prawie $\frac{3}{4}$ wszystkich¹ zarejestrowanych w tym czasie spółdzielni socjalnych (2025 podmiotów). Na koniec 2021 r. liczba spółdzielni socjalnych wzrosła do poziomu 1503 (wobec 2080 wszystkich zarejestrowanych podmiotów).
- Porównując także liczbę spółdzielni socjalnych przypadającą na 100 tys. mieszkańców dostrzegalne jest zróżnicowanie między poszczególnymi województwami. Województwa, w których znajduje się najwięcej spółdzielni socjalnych to: wielkopolskie (177 w 2020 r. i 176 w 2021 r.), śląskie (150 w 2020 r. i 144 w 2021 r.) i mazowieckie (153 w 2020 r. i 157 w 2021 r.). Natomiast najmniej spółdzielni działało w województwie opolskim (po 40 w 2020 r. i w 2021 r.), świętokrzyskim (42 w 2020 r. i 40 w 2021 r.) i podlaskim (57 w 2020 r. i 56 w 2021 r.).

Struktura i zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych

- W świetle informacji zgromadzonych przez ZUS w latach 2020-2021 zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych znalazło łącznie ok. 10 tys. osób.
- Zdecydowana większość osób zatrudnionych w spółdzielniach socjalnych pracowała na podstawie umowy o pracę (ponad 60%). Drugą co do wielkości grupą były osoby wykonujące pracę na podstawie umowy zlecenia, które stanowiły ponad 30% ogółu. Pozostali pracownicy świadczyli pracę w ramach innych form zatrudnienia.
- Wśród osób pracujących w spółdzielniach socjalnych zdecydowaną większość stanowiły kobiety. Było ich ponad dwukrotnie więcej niż mężczyzn i w latach sprawozdawczych stanowiły one prawie 70% wszystkich pracujących.
- Osoby z orzeczoną niepełnosprawnością stanowiły prawie 20% wszystkich osób pracujących w spółdzielniach socjalnych, najliczniej w tej grupie były reprezentowane osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności w stopniu umiarkowanym (ponad 60%).

Przynależność do związku rewizyjnego

- Funkcję związku rewizyjnego dla wszystkich niezrzeszonych spółdzielni, w tym spółdzielni socjalnych, pełni Krajowa Rada Spółdzielcza, która jest także naczelnym organem samorządu spółdzielczego. Ponadto Krajowa Rada prowadzi rejestr wszystkich związków rewizyjnych.

¹ Do grupy wszystkich zarejestrowanych spółdzielni zaliczają się podmioty figuruje z Krajowym Rejestrze Sądowym niewykreślone oraz te będące w stanie likwidacji.

- Obecnie funkcjonują dwa związki rewizyjne, w których mogą być zrzeszone spółdzielnie socjalne: Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych (OZRSS) i Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie (RSZR).
- Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych zrzeszał w 2020 r. 307 spółdzielni socjalnych, natomiast w roku 2021 liczba zrzeszonych w Związku spółdzielni socjalnych wynosiła 346.
- Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie na koniec 2021 r. zrzeszał 16 spółdzielni socjalnych.

Przedmiot działalności spółdzielni socjalnych

- Wg danych KRS na koniec grudnia 2021 r. funkcjonowały 1503 spółdzielnie socjalne². Prawie 60% spółdzielni socjalnych lokowało swoją działalność w jednej z pięciu dominujących sekcji PKD: handel hurtowy i detaliczny (17,4%), przetwórstwo przemysłowe (15,3%), usługi administrowania i działalność wspierająca (11,4%), budownictwo (8,1%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (6,5%).

Okres funkcjonowania spółdzielni socjalnych

- Dane dotyczące okresu funkcjonowania spółdzielni socjalnych, wskazują, iż niemal 40% spółdzielni socjalnych istnieje na rynku od 7 do 9 lat. Kolejną grupę stanowiąca prawie 30% wszystkich spółdzielni socjalnych są stosunkowo „młode” podmioty prowadzące swoją działalność od 2 do 4 lat. Około 15% spółdzielni socjalnych prowadzi działalność powyżej 10 lat. Fakt utrzymania podmiotu na rynku przez tak długi czas może świadczyć o tym, że spółdzielnie te znalazły niszę rynkową, w której się realizują i zwiększają swój potencjał gospodarczy.

Wsparcie spółdzielni socjalnych w Polsce w latach 2020–2021

Fundusz Pracy

- W latach 2020-2021 ze środków FP na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu przeznaczono łącznie 157 tys. zł (42 tys. zł w 2020 r. i 115 tys. zł w 2021 r.).
- Wydatki FP związane z refundacją wynagrodzeń i kosztów osobowych członków spółdzielni socjalnych odpowiadających składkom na ubezpieczenia społeczne w 2020 r. wyniosły 890,4 tys. zł i zostały poniesione w 15 województwach. Natomiast w 2021 r. wydatki te wyniosły 1 376,2 tys. zł i zostały poniesione w 14 województwach.
- W okresie sprawozdawczym na utworzenie stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego przyznano środki o łącznej kwocie 75 tys. zł (18 tys. zł – w 2020 r. oraz 57 tys. – w 2021 r.). W ramach tego instrumentu utworzono 3 miejsca pracy. Natomiast z możliwości sfinansowania kosztów wynagrodzenia osoby skierowanej do pracy w spółdzielni socjalnej

² W tej liczbie są uwzględnione spółdzielnie niewykreślone i nie będące w stanie likwidacji.

skorzystano w okresie sprawozdawczym dla 17 zatrudnionych osób (10 osób w 2020 r. oraz 7 osób w 2021 r.). Środki przeznaczone na ten instrument wyniosły w okresie sprawozdawczym 115 878,54 zł (37 200 zł w 2020 r. oraz 78 678,54 zł w 2021 r.).

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

- W latach 2020–2021 nie odnotowano żadnego wniosku o przyznanie środków z PFRON w ramach instrumentu polegającego na przyznaniu środków na podjęcie działalności w formie spółdzielni socjalnej.
- W ramach korzystania z instrumentu w postaci jednorazowego wsparcia przekazanego na utworzenie stanowiska pracy dla skierowanej przez powiatowy urząd pracy osoby niepełnosprawnej będącej jednocześnie osobą bezrobotną lub poszukującą pracy niepozostającą w zatrudnieniu, w 2020 r. złożono 9 wniosków na kwotę 535 550 zł. Finalnie zostało podpisanych 6 umów na utworzenie 7 stanowisk pracy i wypłacono 363 441 zł. Natomiast w 2021 r. złożono 5 wniosków na kwotę 553 239 zł. W ramach 4 podpisanych umów utworzono 6 stanowisk pracy wypłacając kwotę 390 787 zł.
- W ramach możliwości sfinansowania kosztów wynagrodzenia osoby niepełnosprawnej skierowanej do pracy w spółdzielni socjalnej, w 2020 r. zostały złożone 2 wnioski na kwotę 46 800 zł. W ramach 2 zawartych umów na kwotę 42 293 zł wypłacono środki na finansowanie kosztów wynagrodzenia dla 3 pracowników w wysokości 10 400 zł. Natomiast w 2021 r. złożony został jeden wniosek na kwotę 33 600 zł. Wypłacono środki na finansowanie kosztów wynagrodzenia dla 5 pracowników w wysokości 31 316 zł.

Europejski Fundusz Społeczny

Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój

- W latach 2020-2021 podmioty ekonomii społecznej, w tym spółdzielnie socjalne mogły korzystać z trzech rodzajów pożyczek udzielanych ze środków funduszy, których menedżerem był Bank Gospodarstwa Krajowego.
- W ramach realizacji pożyczek Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej w latach 2020-2021 z podmiotami ekonomii społecznej podpisano łącznie 219 umów na łączną kwotę 29 137 137,26 zł, z czego w 2020 r. – 121 umów na sumę 15 912 865,31 zł, zaś w 2021 r. – 98 umów o łącznej wartości 13 224 271,95 zł. Spółdzielnie socjalne stanowiły 36 pożyczkobiorców, a łączna kwota udzielonych pożyczek w ramach Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej dla ww. podmiotów w latach 2020-2021 wynosiła 5 356 000 zł.
- W 2020 r. w celu minimalizowania negatywnych skutków pandemii COVID-19, BGK uruchomił nowy instrument w postaci tzw. pożyczki płynnościowej. W latach 2020-2021 z pożyczek płynnościowych skorzystało łącznie 237 podmiotów ekonomii społecznej, z czego 65 stanowiły spółdzielnie socjalne.

- W związku z COVID-19 BGK wprowadził również szczególne środki i rozwiązania w celu zabezpieczenia płynności i ciągłości działalności PES oraz utrzymania miejsc pracy.
- Ogólna liczba podpisanych aneksów do umów zmieniających parametry pożyczek udzielonych podmiotom ekonomii społecznej w związku z niwelowaniem negatywnych skutków COVID-19 w latach 2020-2021 wynosiła 199.

Regionalne Programy Operacyjne

- Głównymi operatorami dotacji na tworzenie miejsc pracy i usług świadczonych na rzecz przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych, są akredytowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES).
- W analizowanych latach ze wsparcia realizowanego w ramach priorytetu inwestycyjnego PI 9v *Wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwiania dostępu do zatrudnienia* skorzystało łącznie 688 spółdzielni socjalnych z terenu całego kraju.
- Łączne wsparcie dedykowane spółdzielniom socjalnym (tj. wsparcie na utworzenie miejsc pracy oraz wsparcie pomostowe) realizowane w latach 2020-2021 w poszczególnych województwach w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych w skali kraju osiągnęło kwotę 50 536 695,77 zł.
- Wartość dotacji na tworzenie miejsc pracy udzielonych przez OWES w celu tworzenia miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych przekroczyła w skali kraju kwotę 29 mln zł, z tego w 2020 r. ponad 14 mln zł i w 2021 r. ponad 15 mln zł.
- Wartość wsparcia pomostowego udzielonego przez OWES w latach 2020-2021 spółdzielniom socjalnym w skali kraju wyniosła ponad 20 mln zł, z tego w 2020 r. ponad 8 mln zł i w 2021 r. ponad 12 mln zł.
- W czasie trwania epidemii COVID-19 Instytucja Zarządzająca RPO umożliwiła OWES rozszerzenie zadań własnych, poprzez wprowadzenie działań polegających na przeciwdziałaniu upadłości i utrzymaniu miejsc pracy w PES/PS, w tym także w spółdzielniach socjalnych, w ramach realizacji tzw. „mechanizmu zakupów interwencyjnych”.

Wpływ pandemii COVID-19 na sytuację spółdzielni socjalnych

- Spółdzielnie socjalne mogły skorzystać ze wszystkich instrumentów przewidzianych w Tarczy Antykryzysowej skierowanych do przedsiębiorców, ale także do tych instrumentów, które były dedykowane podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego.
- Według deklaracji osób prowadzących przedsiębiorstwa społecznej, w tym spółdzielnie socjalne, kondycja prowadzonych przez nich podmiotów pogorszyła się w trakcie pandemii COVID-19.

- Spółdzielnie socjalne najczęściej korzystały z następujących form wsparcia gwarantowanego w ramach Tarczy Antykryzysowej: zwolnienie ze składek na ubezpieczenia społeczne oraz bezzwrotne pożyczki na pokrycie bieżącej działalności ze środków Funduszu Pracy.

Realizacja zamówień publicznych uwzględniających aspekty społeczne oraz wykorzystanie klauzul społecznych (dane dot. spółdzielni socjalnych)

- W 2020 r. w zakresie realizacji art. 22 ust. 2 Pzp (od 2021 roku – art. 94 Pzp), na podstawie którego umożliwiono zastrzeżenie w ogłoszeniu o zamówieniu możliwości ubiegania się o udzielenie zamówienia wyłącznie przez zakłady pracy chronionej oraz innych wykonawców, którzy przy realizacji zamówienia zapewnią społeczną i zawodową integrację osób będących członkami grup społecznie marginalizowanych, łączna liczba ww. zamówień wyniosła 183, w tym zamówienia udzielone spółdzielniom socjalnym z wyróżnieniem rodzaju zamówienia: dostawy – 1, roboty budowlane – 1, usługi – 13 (łączna liczba zamówień – 15).
- Zgodnie z art. 15a ust.1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych jednostka sektora finansów publicznych udzielając zamówienia, które nie podlega ze względu na jego wartość ustawie Pzp, może zastrzec, że o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie spółdzielnie socjalne, działające na podstawie ustawy lub właściwych przepisów państw członkowskich Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego, z uwzględnieniem przepisów art. 44 ust. 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 305, z późn. zm.).
- W 2020 r. 2587 zamawiających udzieliło 28499 zamówień publicznych uwzględniających aspekty społeczne o łącznej wartości 72 462 672 778,08 zł (wartość bez VAT). Dla porównania, w 2019 r. 2558 zamawiających udzieliło 28300 społecznych zamówień publicznych, których łączna wartość wyniosła 59 612 083 600,64 zł (wartość bez VAT).
- Udział społecznych zamówień publicznych w ogólnej liczbie udzielonych zamówień publicznych wyniósł 21%, podczas gdy wartość społecznych zamówień publicznych w odniesieniu do łącznej wartości udzielonych zamówień publicznych stanowiła 40%.
- Wartość zamówień społecznych w 2020 r. była większa w porównaniu z 2019 r. o kwotę 12 850 589 177,44 zł.

1. MONITORING SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Spółdzielnie socjalne stanowią bardzo istotny element sektora ekonomii społecznej i solidarnej oraz instrument aktywnej polityki społecznej. Monitorowanie ich funkcjonowania, w szczególności pod kątem zastosowania w praktyce przewidzianych dla nich instrumentów wsparcia, jest kluczowe dla adekwatnego i spójnego programowania rozwiązań zarówno dla tych podmiotów jak też dla całego sektora ES.

Sektor spółdzielni socjalnych, od pojawienia się spółdzielni socjalnych na gruncie przepisów prawa, jest na bieżąco monitorowany. MRiPS przeprowadzało dwukrotnie (w 2012 r. i 2014 r.) szerokie badanie sektora spółdzielczości w Polsce w formie ogólnopolskiego badania ankietowego pn. *Monitoring spółdzielni socjalnych*. Celem badań było pozyskanie kompleksowej wiedzy o tych podmiotach, zdiagnozowanie ich kondycji ekonomicznej i społecznej, poznanie realnej pozycji na rynku pracy, poznanie opinii spółdzielców socjalnych na temat warunków, w jakich działają oraz problemów, które dotyczą ich organizacji. Badania objęły okresy sprawozdawcze: 2010-2011 oraz 2012-2013 i stanowiły podstawę dla przygotowania informacji przedkładanych przez Radę Ministrów Sejmowi i Senatowi RP zgodnie z art. 19a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych. W opracowaniu, przygotowanym w 2016 r., obejmującym okres 2014-2015 przedstawiono szczegółowo dane za 2014 r. pozyskane w ramach terenowego badania ankietowego spółdzielni socjalnych zrealizowanego na zlecenie Uniwersytetu Warszawskiego w projekcie systemowym pn. *System wzmacniania potencjału i kompetencji sektora spółdzielczości socjalnej oraz stworzenie sieci współpracy z instytucjami rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej*, współfinansowanym ze środków EFS w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL), a także dane dotyczące funkcjonowania spółdzielni socjalnych w 2015 r. zgromadzone w ramach badania przeprowadzonego przez DES w 2016 r.

Zrealizowane badania, ze względu na ich jednostkowy charakter, nie pozwoliły na stworzenie kompleksowego systemu monitorowania spółdzielni socjalnych w Polsce. Niezbędne stało się zaplanowanie i zrealizowanie badań cechujących się cyklicznością, tak by były regularnie źródłem informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych. W tym celu w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER) realizowany jest wspólnie z Głównym Urzędem Statystycznym (GUS) projekt *Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej*. W ramach wspomnianego projektu realizowane jest m.in. cykliczne badanie spółdzielni jako podmiotów ekonomii społecznej. W 2019 r. opublikowano informację o funkcjonowaniu ww. podmiotów w 2017 r., a w 2021 r. opublikowano analogiczny materiał z opracowanymi danymi z 2019 r. Ponadto, w badaniu dotyczącym działalności samorządów związanej z rozwojem ekonomii społecznej, istotnym aspektem jest część poświęcona wspieraniu i członkostwu JST w spółdzielniach socjalnych. Badanie to jest realizowane ramach projektu w identycznych interwałach jak badanie spółdzielni. Dane opracowane dzięki wymienionym badaniom służą więc budowaniu kompleksowej bazy wiedzy na temat sektora, w tym również spółdzielni socjalnych.

W niniejszej *Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych za okres 2020-2021* odwołano się do danych znajdujących się w posiadaniu DES, a także pozyskanych z innych komórek organizacyjnych MRiPS oraz innych instytucji. Informacje o kondycji spółdzielczości socjalnej w Polsce pozyskano z: Departamentu Funduszy, Departamentu Wdrażania

Europejskiego Funduszu Społecznego, Departamentu Polityki Senioralnej w MRiPS, Departamentu Informatyzacji i Rejestrów Sądowych w Ministerstwie Sprawiedliwości (dane z KRS), Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Urzędu Zamówień Publicznych, Banku Gospodarstwa Krajowego, Głównego Urzędu Statystycznego³, a także związków rewizyjnych mogących zrzeszać spółdzielnie socjalne.

Ponadto w 2021 r. MRiPS zleciło Instytutowi Pracy i Spraw Socjalnych realizację *Badania kondycji przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych, w kontekście skutków pandemii COVID-19*. Celem podjętego badania było rozpoznanie, w jaki sposób pandemia COVID-19 wpłynęła na funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych, a także na ile rozwiązania ochronne oferowane w ramach tzw. Tarcz antykryzysowych pozwoliły złagodzić negatywne skutki pandemii w sektorze ekonomii społecznej.

W ostatniej części dokumentu prezentowane są studia przypadku. Rozdział opisuje spółdzielnie socjalne, które zostały nagrodzone w latach 2020-2021 znakiem jakości ekonomii społecznej i solidarnej przyznawanym przez MRiPS⁴. Wyróżnione w ten sposób podmioty charakteryzują się zaangażowaniem w realizację misji społecznej, przy jednoczesnym prowadzeniu działalności ekonomicznej, a przyznane certyfikaty przyczyniają się do budowy marki tych podmiotów, jak również całego sektora ekonomii społecznej.

2. SPÓŁDZIELCZOŚĆ SOCJALNA W POLSCE

Tradycja ruchu spółdzielczego jest w Polsce silnie zakorzeniona. Idea spółdzielczości opiera się na niezmiennych filarach takich jak: zasada współuczestniczenia członków w zarządzaniu wspólnym przedsięwzięciem, zasada solidarności społecznej oraz włączanie drobnych wytwórców w system gospodarczy⁵.

Spółdzielnia socjalna jest tą częścią ruchu spółdzielczego, którą wyróżnia forma prawna łącząca klasyczne funkcje spółdzielni z realizacją celów reintegracji społecznej i zawodowej jej członków.

Spółdzielnie socjalne mają więc dwoisty charakter: są zarówno podmiotami gospodarczymi jak i społecznymi, łącząc w sobie cechy przedsiębiorstwa i organizacji pozarządowej. Jako przedsiębiorstwo mają za zadanie prowadzić działalność gospodarczą, czyli, co do zasady, wytwarzać produkty lub świadczyć usługi o odpowiednim poziomie i cenie. Podlegają przy tym wszystkim wymogom rynku, w szczególności powinny być konkurencyjne. Ich dochody powinny

³ GUS 2019, Spółdzielnie jako podmioty ekonomii społecznej w 2017 r. oraz GUS 2021, Spółdzielnie jako podmioty ekonomii społecznej w 2019 r., a także GUS 2018, Działalność JST związana z rozwojem ekonomii społecznej i realizacja budżetów obywatelskich w 2017 r. oraz GUS. 2021, Działalność JST związana z rozwojem ekonomii społecznej i realizacja budżetów obywatelskich w 2019 r.

⁴ Konkurs organizowany w ramach projektu „System certyfikacji znakami jakości dla podmiotów ekonomii społecznej i jednostek samorządu terytorialnego” realizowanego w partnerstwie przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej (lider) oraz Bank Gospodarstwa Krajowego i Europejski Dom Spotkań – Fundację Nowy Staw. Projekt realizowany jest w ramach Działania 2.9 Rozwój Ekonomii Społecznej ze środków Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.

⁵ B. Godlewska-Bujok, C. Miżejewski, A. Muzyka, Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz. Stan prawny na 1 grudnia 2018 roku, Warszawa 2018, str. 15-16

co najmniej pokrywać koszty produkcji lub świadczenia usług. Forma spółdzielni determinuje przy tym partycypacyjne zarządzanie takim przedsiębiorstwem. Spółdzielnia socjalna jest jednak czymś więcej niż wyłącznie firmą generującą dochód. Realizuje bowiem równolegle funkcje społeczne poprzez prowadzenie działalności mającej na celu społeczną i zawodową reintegrację jej członków. W tym kontekście aktywność spółdzielni socjalnych służy społecznościom lokalnym, a podmioty te można uznać za istotny instrument polityki społecznej w zakresie aktywnej integracji i zwiększania spójności społecznej.

Spółdzielczość socjalna stanowi jeden z kluczowych elementów ekonomii społecznej służący integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz tworzeniu miejsc pracy. Wzrost zatrudnienia poprzez aktywizację zawodową grup szczególnie zagrożonych na rynku pracy przekłada się także na wzmacnianie kapitału ludzkiego. Oznacza to w tym wypadku nie tylko budowanie konkretnych kompetencji zawodowych, ale także kształtowanie aktywnych postaw, kultury pracy i poczucia wpływu na własne życie.

W lipcu 2021 r. minęło piętnaście lat od wejścia w życie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych. Pewne rozwiązania prawne tworzone wówczas w polskiej rzeczywistości zupełnie na nowo. Doświadczenia ostatniej dekady wskazują na duże zainteresowanie spółdzielniami socjalnymi, dającymi szansę na reintegrację zawodową i społeczną. Ich utrzymująca się od lat na stabilnym poziomie liczba pozwala z nadzieją patrzeć w przyszłość.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych stanowi element całego kompleksu działań mających na celu budowę i wzmacnianie ES, a także wpływających na integrację polityki rynku pracy z polityką społeczną.

Wszystkie wskazane elementy pozwalają uznać spółdzielczość socjalną za istotny instrument ekonomiczny i społeczny będący odpowiedzią na zmieniającą się sytuację na rynku pracy. Poprawiająca się w ostatnich latach sytuacja pracownika na rynku pozwala na rozwijanie działań – skierowanych do grup w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy i szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym – mających na celu tworzenie dla nich trwałych i wysokiej jakości miejsc pracy, nastawionych na realny i wymierny efekt aktywizacji zawodowej i integracji społecznej. Spółdzielczość socjalna, dzięki swojej konstrukcji, ma szansę w istotny sposób umożliwić realizację tak postawionych celów państwa w zakresie polityki społecznej. Z uwagi na zakorzenienie lokalne i obecność w wielu wspólnotach lokalnych spółdzielnie socjalne są podmiotem ekonomii społecznej i solidarnej mogącym odegrać znaczną rolę dla rozwoju społecznego i gospodarczego.

2.1. RAMY PRAWNE

Podstawy prawne funkcjonowania spółdzielni socjalnych w Polsce

Początek regulacji prawnych związanych z poszukiwaniem nowych form aktywizacji osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w Polsce związany był z uchwaleniem ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 176 z późn. zm.), która zdefiniowała pojęcie zatrudnienia socjalnego, jako formy uczestnictwa w centrach integracji społecznej (CIS) i klubach integracji społecznej (KIS) oraz zatrudnienia wspieranego

m.in. w ramach własnej działalności w formie spółdzielni. Po raz pierwszy wskazano wówczas na możliwość aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym opuszczających centra integracji społecznej poprzez założenie spółdzielni pracy.

Samo pojęcie „spółdzielnia socjalna” po raz pierwszy pojawiło się w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2022 r. poz. 690 z późn. zm.). Ustawą tą znowelizowano ustawę z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 2021 r. poz. 648) wprowadzając możliwość stworzenia nowego typu spółdzielni jako specyficznego rodzaju spółdzielni pracy, nienastawionej na maksymalizację zysku. W związku z tym, że spółdzielniom socjalnym przypisano istotną rolę w polityce rynku pracy i systemie zabezpieczenia społecznego, jednocześnie podjęto prace nad odrębnym aktem prawnym, który regulowałby ich istnienie⁶. Ostatecznie 27 kwietnia 2006 r. uchwalono ustawę o spółdzielniach socjalnych wskazując, iż głównym celem ich funkcjonowania jest przywrócenie na rynek pracy, przez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, osób o trudnej sytuacji na rynku pracy oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizację zawodową⁷.

Tym samym utworzono nowy podmiot prawny, którego głównym celem jest nie tylko prowadzenie działalności gospodarczej, ale także działalność na rzecz:

- 1) społecznej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- 2) zawodowej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.

Tabela 1. – Najważniejsze akty prawne regulujące działalność spółdzielni socjalnych w Polsce.

1) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 2085).
2) Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 2021 r. poz. 648).
3) Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 176, z późn. zm.).
4) Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2022 r. poz. 690 z późn. zm.).
5) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 573, z późn. zm.).
6) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057, z późn. zm.).

Źródło: Opracowanie własne DES w MRiPS.

⁶ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, www.sejm.gov.pl.

⁷ *Ibidem*.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, wraz z innymi ustawami, w szczególności wymienionymi w pkt 3-5 powyższej tabeli, tworzy system aktywizacji zawodowej i zatrudnienia osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

Szczegółowe zagadnienia uregulowane w ustawie z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych zostaną omówione w rozdziałach poświęconych odpowiadającej im tematyce.

Nowe rozwiązania prawne w zakresie działania spółdzielni socjalnych

Ustawa Prawo zamówień publicznych

Z dniem 1 stycznia 2021 r. weszły w życie nowe przepisy ustawy z dnia 11 września 2019 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1129 z późn. zm.), mające znaczący wpływ na funkcjonowanie spółdzielni socjalnych.

Nowe zapisy ustawy wprowadzają również zasadę efektywności. Oznacza to, że zamawiający nie będzie kierował się jedynie najniższą ceną, ale uwzględnił aspekty społeczne, czy znaczenie dla środowiska.

Ponadto w ustawie znalazły się także rozwiązania dobrze znane z dotychczas obowiązującej regulacji odnoszące się m.in. do kwestii rewitalizacji. Oznacza to możliwość skorzystania z wyłączenia stosowania ustawy Pzp w przypadku przedsięwzięć rewitalizacyjnych wykonywanych na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji, m.in. w sytuacji udzielania zamówienia spółdzielniom socjalnym (art. 11 ust. 5 pkt 5).

W nowych przepisach Pzp znajdują się też zmiany związane z aspektami społecznymi takie jak: uwzględnienie w polityce zakupowej państwa stosowania aspektów społecznych (art. 21); rozszerzenie katalogu osób społecznie marginalizowanych o poszukujących pracy, niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonyjących innej pracy zarobkowej oraz o usamodzielnianych (art. 94 i art. 96 Pzp).

Warto nadmienić, iż w nowych przepisach ustawy Pzp nastąpiły zmiany dotyczące tzw. zamówień zastrzeżonych, obecnie definiowanych w art. 94 Pzp, w którym obok zakładów pracy chronionej zostały *expressis verbis* wymienione spółdzielnie socjalne, jako podmioty uprawnione do ubiegania się o realizację zamówienia zastrzeżonego. Spełnienie wymogów, o których mowa w art. 94 Pzp, zapewnia zamawiającemu sama forma prawna spółdzielni socjalnej.

W nowych przepisach ujęto klauzulę zatrudnieniową dotyczącą w szczególności zatrudniania do realizacji zamówienia osób bezrobotnych, młodocianych, niepełnosprawnych oraz innych osób, o których mowa w ustawie o zatrudnieniu socjalnym (art. 96 Pzp).

Nowe przepisy regulujące zamówienia publiczne umożliwiają także zastrzeżenie wyłącznie dla wykonawców spełniających warunki związane z niedziałaniem w celu osiągnięcia zysku, strukturą zarządzania oraz działalnością związaną ze społeczną i zawodową integracją osób zagrożonych

wykluczeniem społecznym (art. 361 Pzp). Powyższy przepis odnosi się do zamówień na realizację usług społecznych i innych szczególnych usług.

Zmiany w ustawie o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego

W okresie sprawozdawczym, od 23 lipca 2021 r., na gruncie przepisów art. 22a ust. 2 ustawy z dnia 26 października 1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego (Dz. U. z 2021 r. poz. 2224, z późn. zm.), spółdzielnie socjalne mają możliwość bycia Społeczną Agencją Najmu (SAN). Społeczna agencja najmu to podmiot współpracujący z gminą, który pośredniczy między właścicielami mieszkań na wynajem i osobami, którym dochody lub sytuacja życiowa utrudniają najem mieszkania w warunkach rynkowych. Celami działania społecznej agencji najmu są: zwiększenie oferty mieszkaniowej dla osób o średnich i niższych dochodach, rozszerzenie narzędzi dostępnych gminom w ramach realizacji lokalnej polityki mieszkaniowej o formułę, która może stanowić alternatywę dla budownictwa komunalnego, rozwój rynku mieszkań na wynajem. Działalność SAN może prowadzić spółka gminna, stowarzyszenie, fundacja oraz spółdzielnia socjalna. Warunkiem prowadzenia działalności SAN na terenie gminy jest zawarcie z gminą umowy o współpracy. SAN dzierżawi mieszkania od ich właścicieli i dzięki gwarancjom terminowego uiszczania czynszu, stabilnego użytkowania i utrzymania mieszkań w dobrym stanie technicznym może pozyskać lokale poniżej stawek rynkowych.

W roku 2021 żadna spółdzielnia socjalna nie pełniła funkcji Społecznej Agencji Najmu.

Instrumenty wsparcia realizowane w ramach Tarczy Antykrzysowej

W związku z ogłoszeniem w roku 2020 na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii i związanych z tym czasowych ograniczeń funkcjonowania określonych instytucji lub zakładów pracy ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2021 r. poz. 2095, z późn. zm.) wprowadziła pakiet instrumentów wsparcia antykrzysowego dla przedsiębiorców, a także dla organizacji pozarządowych oraz podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057, z późn. zm.).

Pełniąc misję społeczną, przedsiębiorstwa społeczne, w tym spółdzielnie socjalne, funkcjonujące w warunkach rynkowych, a więc tak jak i inne firmy zostały dotknięte ograniczeniami w prowadzeniu działalności gospodarczej w czasie kolejnych fal pandemii wirusa SARS-CoV-2 i były zagrożone skutkami potencjalnego kryzysu.

Spółdzielnie socjalne, prowadzące zarówno działalność pożytku publicznego, jak i działalność gospodarczą, mogły skorzystać z instrumentów przewidzianych dla obu ww. kategorii podmiotów. Określone w ustawie wsparcie dla tych podmiotów obejmowało w szczególności następujące instrumenty:

- 1) art. 15zb – odroczenie terminu płatności lub rozłożenia na raty, dot. należności z tytułu składek należnych za okres od 1 stycznia 2020 r.,
- 2) art. 15zbb – dofinansowanie wynagrodzeń oraz składek ze środków Funduszu Pracy dla przedsiębiorców,
- 3) art. 15zdd – niskooprocentowana pożyczka dla mikroprzedsiębiorców ze środków Funduszu Pracy,

- 4) art. 15zzda – niskoprocentowana pożyczka na pokrycie bieżących kosztów prowadzenia działalności statutowej lub gospodarczej dla organizacji pozarządowych, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- 5) art. 15zze – dofinansowanie do wynagrodzeń oraz składek na ubezpieczenie społeczne dla organizacji pozarządowych, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Ponadto do wszystkich spółdzielni socjalnych został skierowany instrument polegający na zwolnieniu z obowiązku opłacenia nieopłaconych należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne, na ubezpieczenie zdrowotne, na Fundusz Pracy, Fundusz Solidarnościowy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych lub Fundusz Emerytur Pomostowych, bez obowiązku zgłoszenia do ubezpieczeń społecznych co najmniej 10 ubezpieczonych (art. 31zo ust. 1b ustawy COVID).

Pozostałe instrumenty wsparcia przewidziane w ustawie COVID, z których mogły skorzystać ww. podmioty zostały ujęte również w przepisach: art. 15g, art. 15gga (wniosek o przyznanie świadczeń na rzecz ochrony miejsc pracy), art. 15l (wstrzymanie poboru wynagrodzeń i opłat), art. 15p (zwolnienia z podatku od nieruchomości), art. 15q (przedłużenie terminów płatności rat podatku od nieruchomości), art. 15zzm (zlecenie zadań publicznych w celu przeciwdziałania COVID-19 z pominięciem otwartego konkursu ofert), art. 15zzzzzb (oświadczenia stron umowy o wsparcie realizacji zadania publicznego lub o powierzenie realizacji zadania publicznego), art. 31f (zmiany określonych w umowie warunków lub terminów spłaty kredytu).

Zmiana ustawy o spółdzielniach socjalnych w związku ze stanem epidemii COVID-19.

Dokonano również, ustawą z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz. U. poz. 875, z późn. zm.), zmiany ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. zmiany ustawy o spółdzielniach socjalnych, poprzez dodanie art. 29a, na podstawie którego przedłużono terminy określone w tej ustawie np. zobowiązujące spółdzielnię socjalną do przyjęcia w poczet nowych członków, zatrudnienia pracownika, dokonania pierwszej lustracji, do dnia upływu 12 miesięcy od dnia odwołania stanu nadzwyczajnego lub zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii.

2.2. LICZBA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH W POLSCE

W okresie sprawozdawczym liczba spółdzielni socjalnych (zarejestrowanych, niebędących w likwidacji) utrzymuje się na podobnym poziomie w stosunku do poprzednich lat.

Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce jest zróżnicowana jeśli chodzi o ich rozmieszczenie na terenie kraju. Jedynie w 6 województwach liczba spółdzielni socjalnych przypadających na 100 tys. mieszkańców nie uległa zmianie lub wzrosła. W pozostałych 10 województwach widoczny jest spadek liczby spółdzielni socjalnych przypadających na 100 tys. mieszkańców.

Dostępne dane pozyskane z Krajowego Rejestru Sądowego pokazują, że w latach 2020-2021 liczba spółdzielni socjalnych (zarejestrowanych, niebędących w likwidacji) utrzymuje się na podobnym

poziomie w stosunku do poprzednich lat. Na koniec poprzedniego okresu sprawozdawczego, a więc na koniec 2019 r. w KRS zarejestrowanych było 1547 spółdzielni socjalnych (nie będących w likwidacji i niewykreślonych). Na koniec 2020 r. w rejestrze figurowało ich 1497 (spadek o 50 podmiotów), a na koniec 2021 r. odnotowano nieznaczny wzrost liczby spółdzielni socjalnych do poziomu 1503. Niewątpliwie na niewielkie fluktuacje w liczbie spółdzielni socjalnych wpływ miała pandemia COVID-19 wywołanej przez koronawirusa SARS-CoV-2, która spowodowała problemy gospodarcze w istniejących spółdzielniach socjalnych prowadzących działalność przede wszystkim w sferze usług cateringowych, gastronomicznych, przetwórstwie przemysłowym czy handlu. Jednocześnie niewielki wzrost liczby spółdzielni socjalnych w 2021 r. pokazuje, że spółdzielnie mogą stać się atrakcyjnym miejscem pracy dla osób, które w wyniku pandemii straciły swoje miejsce pracy.

Wykres 1. – Liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w Polsce w latach 2009–2021 (niebędących w likwidacji i niewykreślonych).

Źródło: Opracowanie własne DES w MRiPS na podstawie danych znajdujących się w KRS.

W 2020 r. w stanie likwidacji było 160 podmiotów, a w 2021 r. liczba ta zmniejszyła się do 158.

Spółdzielnia przechodzi w stan likwidacji w przypadku wystąpienia następujących przesłanek⁸:

- 1) z upływem okresu, na który, w myśl statutu, spółdzielnię utworzono;
- 2) wskutek zmniejszenia się liczby członków poniżej wskazanej w statucie lub w ustawie, jeżeli spółdzielnia w terminie jednego roku nie zwiększy liczby członków do wymaganej wielkości⁹;

⁸ Zgodnie z art. 113 § 1 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze oraz art. 18 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

⁹ Patrz: art. 29a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. zmiany ustawy o spółdzielniach socjalnych wprowadzony ustawą z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2.

- 3) wskutek zgodnych uchwał walnych zgromadzeń zapadłych większością 3/4 głosów na dwóch kolejno po sobie następujących walnych zgromadzeniach, w odstępie co najmniej dwóch tygodni;
- 4) zaprzestania używania w nazwie oznaczenia „Spółdzielnia Socjalna”¹⁰;
- 5) w wyniku zmniejszenia się liczby członków poniżej wymaganych limitów (pięciu w przypadku osób fizycznych i dwóch w przypadku osób prawnych) lub zwiększenia powyżej pięćdziesięciu, czy też przekroczenia limitu członków spółdzielni spoza osób wymienionych w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych¹¹,
- 6) w przypadku naruszenia zasad podziału nadwyżki bilansowej;
- 7) w przypadku gdy założycielami spółdzielni socjalnej są organizacje pozarządowe, kościelne osoby prawne lub jednostki samorządu terytorialnego i w ciągu sześciu miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do KRS nie zatrudniły co najmniej pięciu osób spośród osób wymienionych w art. 4 ust. 1.

W powyższych wypadkach zarząd spółdzielni (likwidator) powinien zgłosić do KRS otwarcie likwidacji spółdzielni i zawiadomić właściwy związek rewizyjny. Jeżeli zarząd (likwidator) tego nie uczyni, zgłoszenia dokonuje związek rewizyjny. Związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, może również podjąć uchwałę o postawieniu spółdzielni w stan likwidacji, jeżeli:

- 1) działalność spółdzielni wykazuje rażące i uporczywe naruszenia prawa lub postanowień statutu,
- 2) spółdzielnia została zarejestrowana z naruszeniem prawa,
- 3) spółdzielnia co najmniej od roku nie prowadzi działalności gospodarczej lub nie podjęła działalności w ciągu roku od dnia jej zarejestrowania i nie posiada majątku.

Po zatwierdzeniu sprawozdania finansowego na dzień zakończenia likwidacji, likwidator zgłasza do KRS wniosek o wykreślenie spółdzielni z KRS oraz przekazuje księgi i dokumenty zlikwidowanej spółdzielni do przechowania. Liczba wykreślonych podmiotów stanowi zatem sumę wszystkich podmiotów, które zakończyły dotychczas procedurę likwidacji.

Należy zaznaczyć, że ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw wprowadziła od 31 marca 2018 r. dwie nowe przesłanki powodujące przejście spółdzielni socjalnej w stan likwidacji. Należą do nich:

- 1) niespełnienie warunku określonego w art. 5 ust. 1a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, tj. przypadek gdy założycielami spółdzielni socjalnej są trzy osoby fizyczne, a spółdzielnia socjalna w terminie 12 miesięcy od dnia wpisu spółdzielni

¹⁰ Ze względu na nowelizację ustawy z dnia 27 kwietnia 2006r. o spółdzielniach socjalnych, od dnia 31 marca 2018 r. możliwe jest posługiwanie się przez spółdzielnie socjalne w obrocie skrótem „Spn.s.”. Nie zmienia to jednak wymogu posiadania w pełnej nazwie podmiotu oznaczenia „Spółdzielnia socjalna”. Podmiot zobowiązany jest wobec tego do figurowania w KRS wraz z tym oznaczeniem oraz posiadania go w swojej pełnej nazwie (oraz używania np. na dokumentach finansowych). Może jednak, do celów obrotu, posługiwać się też skrótem (np. na materiałach promocyjnych, informacyjnych, w tym np. wizytówkach czy szyldach).

¹¹ Patrz: art. 29a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. zmiany ustawy o spółdzielniach socjalnych wprowadzony ustawą z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2.

socjalnej do KRS nie przyjmie w poczet członków i nie zatrudni w spółdzielni co najmniej dwóch osób spośród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,

- 2) niepoddanie się lustracji w terminie 6 miesięcy od dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego za pierwszy rok działalności.

Dodatkowo, ustawą z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2, wprowadzony został do ustawy o spółdzielniach socjalnych nowy art. 29a, którym przedłużone zostały do dnia upływu 12 miesięcy od dnia odwołania stanu nadzwyczajnego lub zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii niektóre terminy przewidziane w ww. ustawie, w tym m.in. powyżej wskazane dwunastomiesięczne i sześciomiesięczne terminy, znajdujące zastosowanie do przesłanek powodujących przejście spółdzielni socjalnej w stan likwidacji.

Wykres 2. – Spółdzielnie socjalne zarejestrowane w KRS w latach 2020 i 2021 – podział ze względu na status podmiotu.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRiPS na podstawie danych znajdujących się w KRS.

Po zsumowaniu danych z KRS (zaprezentowanych na Wykresie 2) liczba wszystkich spółdzielni socjalnych figurujących w tym rejestrze wyniosła odpowiednio: w 2020 r. 2025 podmiotów (aktywne spółdzielnie socjalne¹² 1497, w likwidacji 160, wykreślone¹³ 368, w 2021 r. 2080 podmiotów (aktywne spółdzielnie socjalne 1503, w likwidacji 158, wykreślone 419). Najwięcej spółdzielni socjalnych, które w Krajowym Rejestrze Sądowym miały status „w likwidacji” zlokalizowanych było na terenie województwa wielkopolskiego (łącznie w latach 2020 i 2021 59 spółdzielni) i mazowieckiego (łącznie w latach 2020 i 2021 26 spółdzielni).

Porównując sektor spółdzielni socjalnych z działalnością przedsiębiorców MSP należy zwrócić uwagę na fakt, że według danych z rejestru REGON w 2020 roku zarejestrowano 329 tys. nowych przedsiębiorstw, wykreślono natomiast 170 tys. firm. W porównaniu z rokiem poprzednim liczba

¹² Pojęcie aktywne spółdzielnie socjalne jest używane w niniejszej *Informacji* jako spółdzielnie socjalne zarejestrowane w KRS niewykreślone i nie będące w likwidacji.

¹³ Spółdzielnie socjalne wykreślone od 2006 r.

nowo powstałych przedsiębiorstw spadła o 13,2%, natomiast zlikwidowanych – aż o 25,0%¹⁴. W zestawieniu spółdzielni socjalnych z sektorem przedsiębiorstw komercyjnych należy wskazać na dużo wyższą stabilność w prowadzeniu działalności w formie spółdzielni socjalnej.

2.3. ROZMIESZCZENIE REGIONALNE SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Poddając analizie rozmieszczenie spółdzielni socjalnych w województwach dostrzegalna jest nierównomierność w rozmieszczeniu podmiotów na terenie kraju. Porównując lata 2020 i 2021 z poprzednią perspektywą sprawozdawczą 2018-2019 niezmiennie województwami, gdzie funkcjonuje najwięcej spółdzielni socjalnych są odpowiednio: województwo wielkopolskie, mazowieckie i śląskie. Najmniej spółdzielni socjalnych swoje siedziby miało w województwach: opolskim, świętokrzyskim i podlaskim. Jest to także tendencja utrzymująca się od poprzedniego okresu sprawozdawczego.

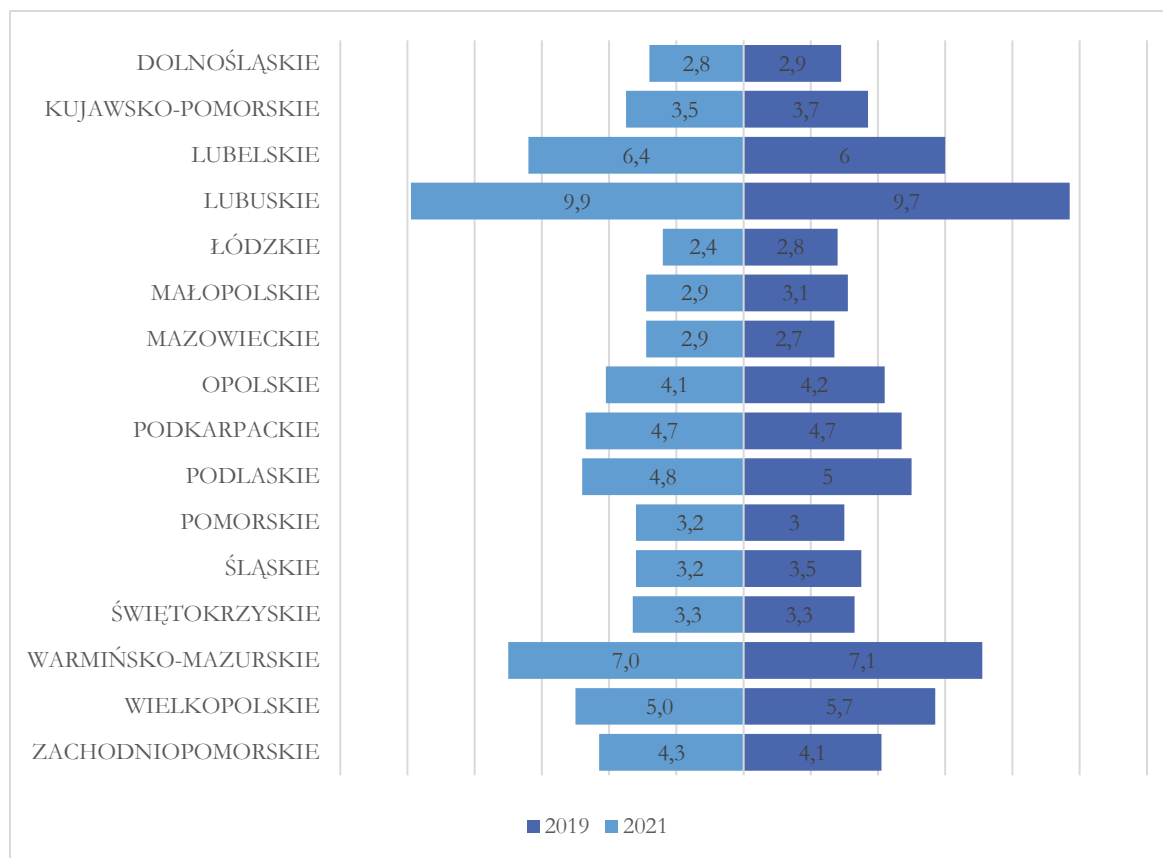
Tabela 2. – Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce w latach 2020–2021 – w podziale na województwa.

WOJEWÓDZTWO	2020	2021
DOLNOŚLĄSKIE	84	80
KUJAWSKO-POMORSKIE	74	72
LUBELSKIE	128	134
LUBUSKIE	97	100
ŁÓDZKIE	65	59
MAŁOPOLSKIE	96	98
MAZOWIECKIE	153	157
OPOLSKIE	40	40
PODKARPACKIE	96	100
PODLASKIE	57	56
POMORSKIE	75	75
ŚLĄSKIE	150	144
ŚWIĘTOKRZYSKIE	42	40
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	95	99
WIELKOPOLSKIE	177	176
ZACHODNIOPOMORSKIE	68	73

Źródło: Opracowanie własne DES w MRiPS na podstawie danych znajdujących się w KRS.

¹⁴ Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2021, s. 15

Wykres 3. – Liczba spółdzielni socjalnych przypadających na 100 tys. mieszkańców danego województwa w roku 2019 i 2021.

Zródło: Opracowanie własne DES w MRiPS na podstawie danych znajdujących się w KRS oraz danych ujętych w publikacji GUS Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2021 roku.

Dane za rok 2021, w odniesieniu do danych z roku 2019, pokazują, że tylko w 6 województwach liczba spółdzielni socjalnych przypadających na 100 tys. mieszkańców nie uległa zmianie lub wzrosła. Największy wzrost odnotowano w województwach lubelskim i lubuskim. W pozostałych 10 województwach widoczny jest spadek liczby spółdzielni socjalnych przypadających na 100 tys. mieszkańców. Największy spadek odnotowano w województwach wielkopolskim i łódzkim. O ile w województwie łódzkim na przełomie ostatnich lat mamy do czynienia zarówno ze spadkiem liczby ludności, jak i spadkiem liczby działających spółdzielni socjalnych (z 78 w 2018 r. do 59 w 2021 r.), o tyle w województwie wielkopolskim liczba ludności wzrosła, a zmalała liczby spółdzielni socjalnych (z 202 w roku 2018 do 176 w roku 2021).

3. STRUKTURA I ZATRUDNIENIE W SPÓŁDZIELNIACH SOCJALNYCH

3.1. ZAŁOŻYCIELE I CZŁONKOSTWO

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, założycielami spółdzielni socjalnej mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne. Jeżeli założycielami spółdzielni socjalnej są osoby fizyczne, ich liczba nie może być mniejsza niż 3 z obowiązkiem uzupełnienia składu do 5 osób w ciągu 12 miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do KRS, a jeżeli założycielami są osoby prawne, liczba członków takiej spółdzielni socjalnej nie może być

mniej, niż 2. Przyjęcie takiego rozwiązania podyktowane było z jednej strony chęcią stworzenia możliwości prowadzenia wspólnej działalności dla osób, które samodzielnie miałyby trudności w podjęciu działalności gospodarczej, z drugiej zaś koniecznością stworzenia optymalnych warunków dla reintegracji społecznej członków spółdzielni, w tym tworzenia i wzmacniania więzi międzyludzkich¹⁵.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami¹⁶ w kręgu osób fizycznych uprawnionych do tworzenia spółdzielni socjalnej znajdują się przede wszystkim:

1. posiadające pełną zdolność do czynności prawnych:
 - a) osoby bezrobotne, w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
 - b) osoby, o których mowa w art. 2 pkt 1a i 1b ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, a więc absolwenci CIS i KIS;
 - c) osoby niepełnosprawne, w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
 - d) osoby do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia, posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
 - e) osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej opiekunów osób niepełnosprawnych, o których mowa w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
 - f) osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej,
 - g) osoby usamodzielniane opuszczające pieczę zastępczą o których mowa w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 447).
2. inne osoby, niż wskazane powyżej, pod warunkiem, że ich liczba nie przekracza 50% ogólnej liczby założycieli.

Wskazane w ww. katalogu osoby zagrożone wykluczeniem społecznym mogą również przystępować do spółdzielni socjalnej w charakterze członka lub osoby świadczącej pracę na rzecz spółdzielni socjalnej.

Ponadto spółdzielnie socjalne mogą być również zakładane przez osoby niezaliczane do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W takim wypadku podmiot jest obowiązany do przyjęcia w poczet członków oraz do zatrudnienia co najmniej dwóch osób spośród grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym¹⁷. Co do zasady obowiązuje ustawowy limit osób zagrożonych wykluczeniem społecznym koniecznych do założenia spółdzielni socjalnej, który zgodnie z ustawą o spółdzielniach socjalnych z dnia 27 kwietnia 2006 r. wynosi 50%. Wyjątek stanowi sytuacja, gdy założycielami spółdzielni socjalnej będą osoby o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, lub w przypadku gdy spółdzielnia prowadzi działalność w zakresie usług

¹⁵ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych; www.sejm.gov.pl.

¹⁶ Art. 4 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

¹⁷ Art. 5 ust. 1a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

społecznych użyteczności publicznej wymienionych w ustawie. W tej sytuacji limit osób z katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym musi wynosić 30%.

Od 2009 r. spółdzielnię socjalną mogą również założyć co najmniej dwie osoby prawne spośród niżej wymienionych:

- 1) organizacje pozarządowe w rozumieniu UDPPiW;
- 2) jednostki samorządu terytorialnego;
- 3) kościelne osoby prawne.

Zgodnie z art. 5a ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna założona przez osoby prawne zobowiązana jest do zatrudnienia co najmniej 5 osób fizycznych spośród tych wymienionych w art. 4 ust. 1 ww. ustawy, w terminie 6 miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do KRS. Po 12 miesiącach nieprzerwanego zatrudnienia w spółdzielni, zatrudnione w ten sposób osoby fizyczne mogą stać się jej pełnoprawnymi członkami. Nie wyklucza to uzyskania członkostwa w spółdzielni socjalnej przed tym terminem zgodnie z postanowieniami statutu spółdzielni.

Ponadto członkostwo w spółdzielni socjalnej mogą nabyć:

- 1) osoby fizyczne uprawnione do założenia spółdzielni socjalnej wymienione w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, w tym osoby posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych,
- 2) inne osoby fizyczne niż wskazane w art. 4 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 lit. b), pod warunkiem, że ich liczba nie przekracza 50% ogólnej liczby członków spółdzielni (art. 5 ust. 6 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych). Przekroczenie limitów, trwające nieprzerwanie przez okres 6 miesięcy, stanowi podstawę do postawienia spółdzielni w stan likwidacji.
- 3) organizacje pozarządowe w rozumieniu przepisów o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, kościelne osoby prawne lub jednostki samorządu terytorialnego.

Badanie Głównego Urzędu Statystycznego przeprowadzone w roku 2020 na pełnej zbiorowości spółdzielni pracy, spółdzielni socjalnych oraz spółdzielni inwalidów i niewidomych¹⁸ (opublikowane w 2021 r.) wskazuje, że w 2019 r. najczęściej spółdzielni socjalnych zostało założony przez osoby fizyczne – 57,7%. Kolejną grupę podmiotów będących założycielami spółdzielni socjalnych były podmioty sektora non-profit stanowiące 31,9 %. Natomiast administracja samorządowa była założycielem 20,4% badanych spółdzielni socjalnych.

3.2. ORGANY

Zgodnie z art. 35 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, organami spółdzielni są:

- 1) walne zgromadzenie;

¹⁸ GUS 2021, Spółdzielnie jako podmioty ekonomii społecznej w 2019 r.

- 2) rada nadzorcza;
- 3) zarząd;
- 4) zebrania grup członkowskich – w spółdzielniach, w których walne zgromadzenie jest zastąpione przez zebranie przedstawicieli¹⁹.

Wybory do organów spółdzielni dokonywane są w głosowaniu tajnym spośród nieograniczonej liczby kandydatów. Odwołanie członka organu następuje także w głosowaniu tajnym.

Ponadto statut może przewidywać powołanie także innych organów niż wymienione w art. 35 § 1, ww. ustawy składających się z członków spółdzielni. W takim wypadku statut określa zakres uprawnień tych organów oraz zasady wyboru i odwoływania ich członków.

Walne zgromadzenie jest najwyższym organem spółdzielni, w którego skład wchodzi ogół członków spółdzielni. Decyzje podejmowane są w formie uchwał, które mają moc obowiązującą wobec wszystkich członków i wszystkich organów spółdzielni. Zadaniem rady nadzorczej jest kontrola pod względem legalności, celowości, rzetelności i gospodarności oraz nadzór nad działalnością spółdzielni. Zarząd jest organem wykonawczym. Może być organem jednoosobowym lub kolegialnym. Składa oświadczenia woli w imieniu spółdzielni i reprezentuje ją.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, rada nadzorcza wybierana jest obligatoryjnie w spółdzielni socjalnej liczącej powyżej 15 członków. W przypadku spółdzielni socjalnych, w których liczba członków nie przekracza 15, nie wybiera się rady nadzorczej, chyba że statut stanowi inaczej. W takim przypadku kompetencje rady nadzorczej wykonuje walne zgromadzenie²⁰. Zadaniem rady nadzorczej jest przede wszystkim sprawowanie kontroli i nadzoru nad działalnością zarządu spółdzielni, a także wykonywaniem przez spółdzielnię jej zadań statutowych. Szczegółowy zakres zadań rady nadzorczej, jej skład oraz kadencję uregulowano w rozdziale 2 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

3.3. ZATRUDNIENIE I LICZBA PRACUJĄCYCH NIEPEŁNOSPRAWNYCH

W okresie sprawozdawczym zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych znalazło łącznie ok. 10 tys. osób, co oznacza kontynuację sukcesywnego wzrostu zatrudnienia w tych podmiotach. Wśród pracujących zdecydowaną większość stanowiły kobiety. Osoby z orzeczoną niepełnosprawnością stanowiły prawie 20% wszystkich pracujących w spółdzielniach socjalnych.

Spółdzielnia i członkowie spółdzielni mają obowiązek pozostawania ze sobą w stosunku pracy. Do zatrudnienia w spółdzielniach socjalnych stosuje się przepisy ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze dotyczące spółdzielni pracy oraz przepisy prawa pracy (stosunek pracy na podstawie spółdzielczej umowy o pracę, umowy o pracę, pracę nakładczą, powołania) i przepisy kodeksu cywilnego (umowa zlecenie, umowa o dzieło). Stosunek pracy między spółdzielnią socjalną, a jej członkami nawiązuje się na podstawie spółdzielczej umowy o pracę. Zgodnie z art. 201 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze statut może przewidywać

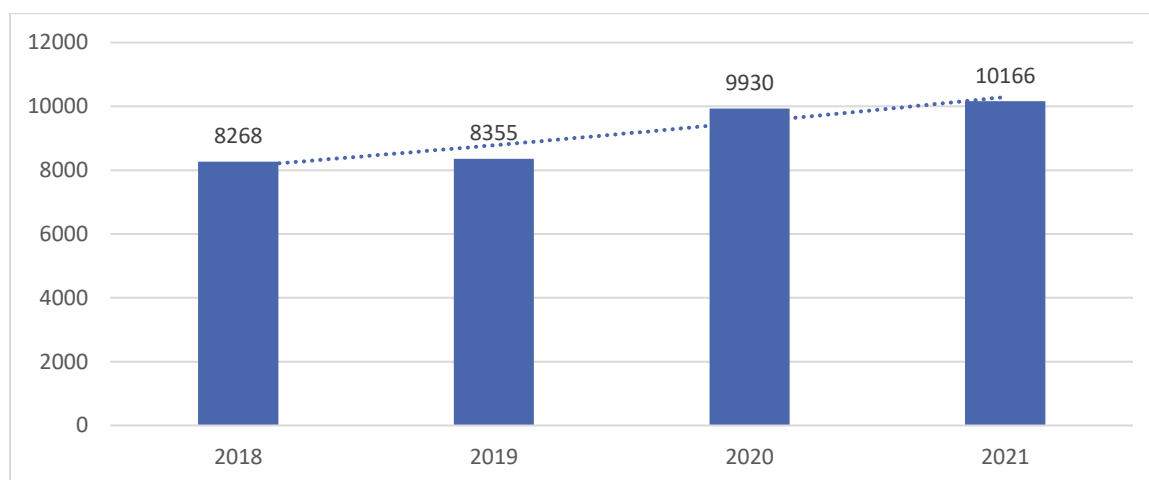
¹⁹ Patrz szerzej: art. 59 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

²⁰ Patrz szerzej: art. 36–42 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

zatrudnienie wszystkich lub niektórych członków nie na podstawie spółdzielczej umowy o pracę, lecz na podstawie umowy o pracę, umowy o pracę nakładczą, umowy zlecenia lub umowy o dzieło, a także powołanie jeżeli jest to uzasadnione rodzajem działalności spółdzielni.

W latach 2020–2021 zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych znalazło łącznie ok. 10 tys. osób – w 2020 r. było to 9 930 osób, natomiast w 2021 r. liczba tych osób wzrosła do 10 166²¹. Warto podkreślić, że liczba osób zatrudnionych we wszystkich spółdzielniach socjalnych sukcesywnie rośnie. W samym okresie sprawozdawczym liczba osób zatrudnionych w spółdzielniach socjalnych wzrosła o ponad 2%. Natomiast w porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym potencjał kadrowy tych podmiotów wzrósł o prawie 23% (wzrost o prawie 2 tys. osób).

Wykres 4. – Liczba pracowników spółdzielni socjalnych w latach 2018–2021.

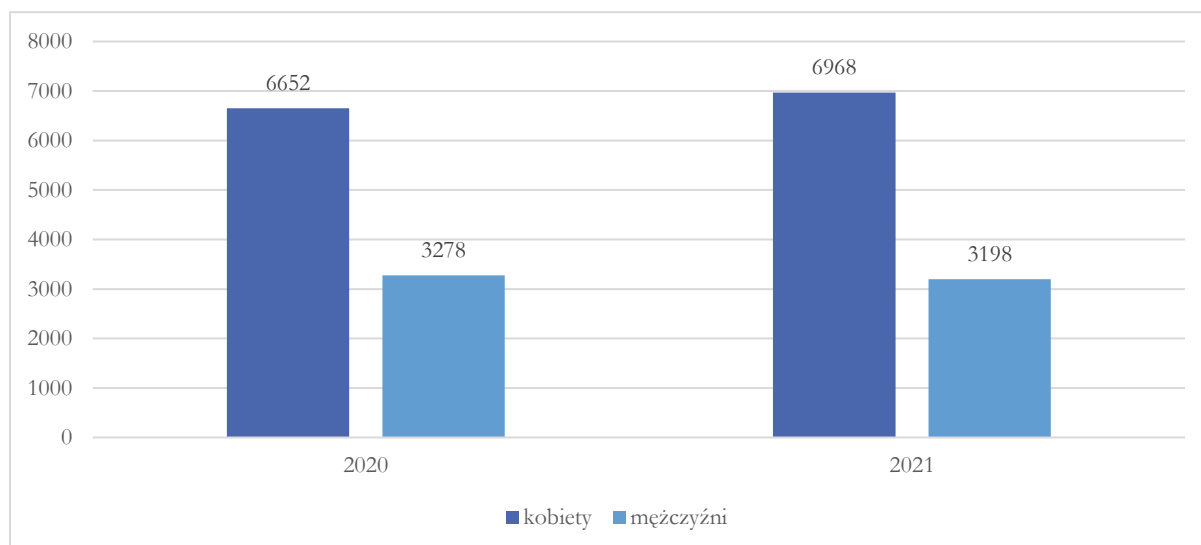

Źródło: opracowanie własne DES na podstawie danych ZUS. r.

Wśród osób pracujących w spółdzielniach socjalnych zdecydowaną większość stanowiły kobiety. Proporcja ta wydaje się stała i podobnie jak w poprzednich latach, liczba kobiet zatrudnionych w spółdzielniach socjalnych była ponad dwukrotnie większa niż mężczyzn. W roku 2020 kobiety stanowiły 67%, a w 2021 ponad 68% wszystkich pracowników omawianych podmiotów.

²¹ Dane opracowane na podstawie informacji udzielonych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Dane na dzień 1 grudnia 2020 r. oraz 1 grudnia 2021 r.

Wykres 5. – Struktura zatrudnienia w spółdzielniach socjalnych w latach 2020-2021 ze względu na płeć.

Źródło: opracowanie własne DES na podstawie danych ZUS na dzień 1 grudnia 2020 r. oraz 1 grudnia 2021 r.

Osoby niepełnosprawne w spółdzielniach socjalnych

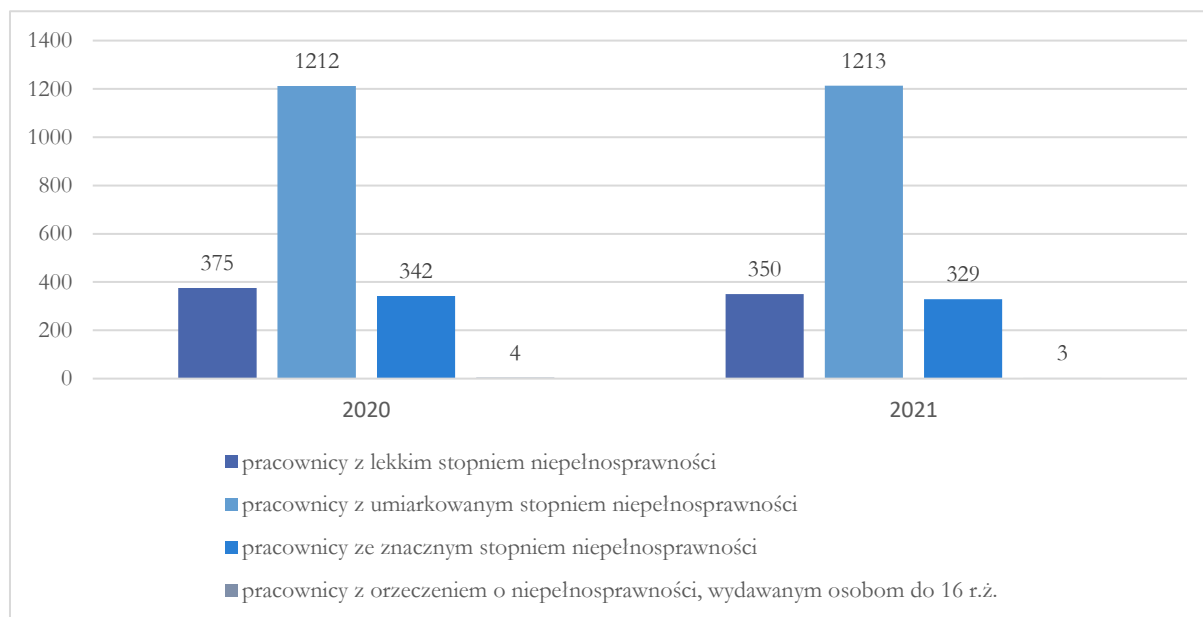
Zgodnie z obowiązującymi przepisami wśród osób fizycznych, które mogą być założycielami, ale również pracownikami spółdzielni socjalnych, są osoby niepełnosprawne, w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. W latach sprawozdawczych osoby z orzeczoną niepełnosprawnością stanowiły prawie 20% wszystkich osób pracujących w spółdzielniach socjalnych – 19,5% w 2020 r. i 18,6% w 2021 r. Dla porównania, w poprzednim okresie sprawozdawczym stosunek ten wynosił 21,7%.

Struktura omawianej grupy w ostatnich latach nie ulegała większym zmianom. Podobnie jak w ubiegłych latach, wśród wszystkich niepełnosprawnych osób wykonujących pracę w spółdzielniach socjalnych najliczniejszą grupę stanowiły osoby posiadające orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – było to 1 212 osób w 2020 r. i 1 213 osób w 2021 r., czyli odpowiednio 63% i 64% wszystkich zatrudnionych osób niepełnosprawnych. W stosunku do grupy wszystkich pracowników spółdzielni socjalnych, osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności stanowiły ok. 12% (12,2% w 2020 r. i 11,9% w 2021 r.). Zestawiając te wyniki z danymi z poprzedniego okresu sprawozdawczego, można zauważyć delikatną tendencję spadkową, ponieważ w 2018 r. liczba osób z orzeczeniem o niepełnosprawności w stopniu umiarkowanym stanowiła 14,4% liczby wszystkich zatrudnionych, a w 2019 r. - 12,9%.

Zdecydowanie mniej licznymi frakcjami w grupie niepełnosprawnych pracowników były osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności w stopniu lekkim oraz osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności w stopniu znacznym. Pierwsza z wymienionych podgrup stanowiła 19,4% w 2020 r. i 18,5% w 2021 r. Natomiast druga – 17,7% w 2020 r. i 17,4% w 2021 r. W odniesieniu do ogólnej liczby pracowników spółdzielni socjalnych, zarówno pierwsza, jak i druga grupa stanowiły w okresie sprawozdawczym ok. 3%. W 2020 r. pracownicy z lekkim stopniem niepełnosprawności stanowili 3,7% wszystkich pracowników, a rok później 3,4%. Podobnie

pracownicy ze znacznym stopniem niepełnosprawności stanowili w 2020 r. 3,4% wszystkich pracowników, a rok później 3,2%.

Wykres 6. – Struktura pracowników spółdzielni w podziale na stopień niepełnosprawności.

Źródło: opracowanie własne DES na podstawie danych ZUS na dzień 1 grudnia 2020 r. oraz 1 grudnia 2021 r.

W okresie sprawozdawczym, tak jak poprzednich latach, największą grupą osób pracujących w spółdzielniach były jednak osoby, które nie posiadały żadnej orzeczonej niepełnosprawności. W 2020 r. stanowiły one 80,5% (7 997 osób), a rok później 81,4% (8 271 osób). Na podstawie danych z ostatnich 4 lat, można więc zauważyć, że struktura pracowników spółdzielni socjalnych nie ulega większym zmianom jakościowym. Ma to szczególne znaczenie w kontekście pandemii COVID-19, której skutki nie wpłynęły na stabilność zatrudnienia osób niepełnosprawnych w spółdzielniach socjalnych.

Rodzaje zatrudnienia w spółdzielniach socjalnych

Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze zakłada jako regułę, że spółdzielnia i członkowie spółdzielni mają obowiązek pozostawania ze sobą w stosunku pracy (art. 182 ustawy)²². Zastosowanie konstrukcji spółdzielczej umowy o pracę daje większą ochronę członka spółdzielni socjalnej, na którą składają się instrumenty ochronne przewidziane w ustawie z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (np. ograniczenie prawa wypowiedzenia i wypowiedzenia zmieniającego oraz podstawy wykluczenia) i te przewidziane w ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1320, z późn. zm.), tj. ochrona wynagrodzenia, ochrona czasu pracy, przepisy antidyskryminacyjne i inne. W przypadku zastosowania niepracowniczych form świadczenia pracy, spółdzielnia socjalna ma obowiązek równomiernie rozdzielać pracę między członków zatrudnionych, dla których podstawą zatrudnienia nie jest spółdzielcza umowa o pracę, z uwzględnieniem ich kwalifikacji²³.

²³ B. Godlewska-Bujok, C. Miżejewski, op. cit., s. 67.

W przypadku spółdzielczej umowy o pracę, wyłączona została możliwość zawierania umowy o pracę na okres próbny. Statut spółdzielni może jednak uzależnić przyjęcie na członka od odbycia okresu kandydackiego. W takim wypadku statut powinien wskazywać organ spółdzielni uprawniony do przyjmowania kandydatów i określać czas trwania okresu kandydackiego. Możliwe jest również obniżenie wymiaru czasu pracy czy stosowanie umów o pracę na czas określony. Walne zgromadzenie może skrócić równomiernie czas pracy i zmniejszyć odpowiednio wynagrodzenie członków bez wypowiedzenia spółdzielczej umowy o pracę lub jej warunków²⁴.

Jedną z nowelizacji ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze doprecyzowała formę zatrudnienia członków zarządu spółdzielni, w taki sposób, iż z członkami zarządu zatrudnianymi w spółdzielni socjalnej rada nadzorcza, a w przypadku braku jej powołania walne zgromadzenie, nawiązuje stosunek pracy na podstawie spółdzielczej umowy o pracę albo umowy o pracę.

Jak wynika z opracowania danych pozyskanych z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych²⁵ w okresie sprawozdawczym osoby zatrudnione na podstawie umowy o pracę stanowiły ponad 60% wszystkich pracowników spółdzielni socjalnych - 60,7% w 2020 r. oraz 60,6% w 2021 r. Kolejną grupą pod względem liczebności były osoby wykonujące pracę na podstawie umowy zlecenia. W 2020 r. osoby te stanowiły 32,2%, a rok później 30,7% wszystkich pracowników. Pozostałe osoby pracujące w spółdzielniach, zgłoszone do ubezpieczenia w ZUS to m.in. osoby pobierające świadczenie integracyjne; osoby pobierające stypendium w okresie odbywania szkolenia, stażu lub przygotowania zawodowego dorosłych, na które zostali skierowani przez powiatowy urząd pracy lub inny niż powiatowy urząd pracy podmiot kierujący oraz osoby pobierające stypendium w okresie odbywania studiów podyplomowych, członkowie rady nadzorczej oraz pracownicy młodociani.

3.4. PRZYNALEŻNOŚĆ DO ZWIĄZKU REWIZYJNEGO

Zgodnie z regulacjami ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze spółdzielnie mogą zakładać związki rewizyjne oraz do nich przystępować. Uprawnienie to stanowi więc także uprawnienie spółdzielni socjalnych. Liczba założycieli związku rewizyjnego nie może być mniejsza niż 10 podmiotów. Celem związku rewizyjnego jest zapewnienie zrzeszonym w nim spółdzielniom pomocy w ich działalności statutowej.

Do zadań związku rewizyjnego należy w szczególności:

- 1) przeprowadzanie lustracji zrzeszonych spółdzielni;
- 2) prowadzenie na rzecz zrzeszonych spółdzielni działalności instruktażowej, doradczej, kulturalno-oświatowej, szkoleniowej i wydawniczej;
- 3) reprezentowanie interesów zrzeszonych spółdzielni wobec organów administracji państwowej i organów samorządu terytorialnego;
- 4) reprezentowanie zrzeszonych spółdzielni za granicą;

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Stan na dzień 1 grudnia 2020 r. oraz 1 grudnia 2021 r.

- 5) inicjowanie i rozwijanie współpracy między spółdzielniami oraz współdziałanie z placówkami naukowo-badawczymi²⁶.

Krajowa Rada Spółdzielcza

Funkcję związku rewizyjnego dla wszystkich niezrzeszonych spółdzielni, w tym spółdzielni socjalnych, pełni Krajowa Rada Spółdzielcza, która jest także naczelnym organem samorządu spółdzielczego. Ponadto Krajowa Rada prowadzi rejestr wszystkich związków rewizyjnych.

Do zadań Krajowej Rady Spółdzielczej należy przede wszystkim:

- 1) reprezentowanie polskiego ruchu spółdzielczego w kraju i za granicą;
- 2) współdziałanie z naczelnymi organami państwowymi w sprawach dotyczących ruchu spółdzielczego;
- 3) inicjowanie i opiniowanie aktów prawnych dotyczących spółdzielczości i mających dla niej istotne znaczenie;
- 4) badanie i ocena form, warunków, kierunków oraz wyników działalności ruchu spółdzielczego i przedstawianie informacji i wniosków naczelnym organom państwowym;
- 5) organizowanie działalności naukowo-badawczej, szkoleniowej i informacyjnej, propagowanie działalności kulturalno-oświatowej członków, podejmowanie inicjatyw związanych z rozwojem ruchu spółdzielczego w Rzeczypospolitej Polskiej, w tym rozwoju spółdzielczości uczniowskiej, oraz kształtowanie sprzyjających warunków dla rozwoju ruchu spółdzielczego;
- 6) inicjowanie i rozwijanie współpracy międzyspółdzielczej i szerzenie idei spółdzielczego współdziałania;
- 7) organizowanie postępowania rozjemczego w sporach między organizacjami spółdzielczymi²⁷.

Organami Krajowej Rady Spółdzielczej są: Zgromadzenie Ogólne, Komisja Rewizyjna i Zarząd.

Związki rewizyjne zrzeszające spółdzielnie socjalne

Obecnie funkcjonują dwa związki rewizyjne, w których spółdzielnie socjalne mogą być zrzeszone: Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych oraz Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie.

Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych (OZRSS) powstał w 2007 r. z siedzibą w Warszawie. Celem Związku jest promocja i wspieranie idei społecznej spółdzielczości socjalnej, działanie na rzecz szeroko rozumianej reintegracji społecznej i zawodowej oraz zapewnienie zrzeszonym w nim spółdzielniom socjalnym pomocy w ich działalności statutowej²⁸.

Członkami OZRSS mogą być Spółdzielnie Socjalne działające na terenie Rzeczypospolitej Polskiej²⁹.

Członkowie OZRSS mają prawo do:

²⁶ Artykuł 240 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

²⁷ Ibidem, art. 259.

²⁸ §6 ust. 1 statutu z dnia 22 czerwca 2007 r. Ogólnopolskiego Związku Spółdzielni Socjalnych.

²⁹ Ibidem, § 8.

- 1) korzystania z wszelkiej pomocy i urządzeń Związku, ułatwiających działalność statutową spółdzielni;
- 2) pomocy Związku w ochronie swoich interesów;
- 3) lustracji ustawowej oraz innej na żądanie organów spółdzielni,
- 4) brania udziału poprzez swoich przedstawicieli w Zjeździe Delegatów Związku;
- 5) wskazania kandydatów do organów Związku;
- 6) wglądu do rejestru członków i protokołów Zjazdów Delegatów;
- 7) przeglądania sprawozdań finansowych łącznie z rachunkami zysków i strat oraz do otrzymywania z nich odpisów;
- 8) uzyskiwania od organów Związku informacji o działalności i zamierzeniach;
- 9) przedstawiania opinii, wniosków, postulatów w sprawie działalności Związku i jego organów.

Do obowiązków członka OZRSS należy natomiast:

- 1) przestrzeganie w swojej działalności zasad spółdzielczych, uchwał Zjazdów Związku oraz przepisów statutu Związku;
- 2) świadczenie wzajemnej pomocy, popierania i obrony interesów spółdzielni zrzeszonych w Związku;
- 3) poddawanie się lustracjom ustawowym dokonywanym przez Związek;
- 4) regularne, terminowe uiszczania składek na rzecz Związku³⁰.

Organami OZRSS są: Zjazd Delegatów, Rada Nadzorcza i Zarząd.

Zgodnie z danymi Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych w roku 2020 zrzeszonych było 307 spółdzielni socjalnych, natomiast w roku 2021 ich liczba wzrosła do 346. W porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym, liczba spółdzielni socjalnych zrzeszonych w OZRSS w latach 2020–2021 była wyższa o 142. To 20% zrzeszonych spółdzielni więcej niż w latach 2018–2019.

Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie (RSZR) powstał w 2015 r. na mocy postanowienia sądu rejestrowego o wpisie związku do Krajowego Rejestru Sądowego. RSZR ma swoją siedzibę w Olsztynie. Celem Związku jest udzielanie pomocy i wsparcia zrzeszonym spółdzielniom i organizacjom spółdzielczym w ich działalności statutowej poprzez tworzenie warunków rozwoju spółdzielni i organizacji spółdzielczych, upowszechnianie idei spółdzielczego gospodarowania, podejmowanie działań mających na celu zapewnienie legalności, gospodarności i rzetelności podmiotów spółdzielczych i organizacji spółdzielczych zrzeszonych w Związku oraz inspirowanie współdziałania między nimi oraz z ugrupowaniami o podobnym profilu działalności dla ich rozwoju i integracji³¹.

Członkami RSZR mogą być spółdzielnie oraz organizacje spółdzielcze, które założyły związek lub do niego przystąpiły³².

Członkowie RSZR mają prawo:

³⁰ Ibidem, § 10 i 11.

³¹ § 1 ust. 2 statutu z dnia 17 stycznia 2014 r. Regionalnego Spółdzielczego Związku Rewizyjnego w Olsztynie.

³² Ibidem, § 6 ust. 1.

- 1) brać udział w obradach Ogólnego Zebrania Przedstawicieli, uczestniczyć w wyborach do organów Związku oraz oceniać jego działalność, brać udział w zebraniach członków;
- 2) żądać zwołania Ogólnego Zebrania Przedstawicieli oraz zamieszczenia oznaczonych spraw w jego porządku obrad pod warunkiem zgłoszenia wniosku w sposób i w terminie określonym przez statut;
- 3) żądać przeprowadzenia lustracji działalności spółdzielni lub części jej działalności albo tylko określonych zagadnień;
- 4) korzystać z prowadzonej przez Związek działalności instruktażowej, doradczej, wydawniczej i innej określonej w statucie;
- 5) przeglądać sprawozdania z działalności Związku oraz protokoły lustracji działalności Związku;
- 6) zapoznać się z uchwałami organów Związku, protokołami obrad organów Związku oraz umowami zawieranymi przez Związek z osobami trzecimi, Zarząd Związku może odmówić członkowi wglądu do umów zawieranych z osobami trzecimi w przypadkach i na zasadach określonych w ustawie z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze;
- 7) zgłaszać wnioski, opinie i postulaty w sprawie działalności Związku.

Natomiast do obowiązków członka RSZR należy:

- 1) wniesienie wpisowego w wysokości określonej w statucie;
- 2) wpłacanie składek na wykonywanie zadań Związku;
- 3) przestrzeganie postanowień statutu Związku oraz uchwał Ogólnego Zebrania Przedstawicieli i Komisji Rewizyjnej w sprawach organizacyjnych i majątkowych Związku;
- 4) umożliwianie Związkowi przeprowadzania lustracji;
- 5) zawiadamianie Związku o istotnych zmianach dotyczących Spółdzielni lub organizacji spółdzielczej w szczególności o zmianie nazwy i siedziby, połączeniu, podziale, likwidacji lub upadłości³³.

Organami RSZR są: Ogólne Zebranie Przedstawicieli, Komisja Rewizyjna i Zarząd.

Na koniec 2021 r. w RSZR zrzeszonych było 16 spółdzielni socjalnych. W poprzedniej informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych stan na 8 stycznia 2020 r. wynosił 23 zrzeszone spółdzielnie socjalne.

³³ Ibidem, §7.

4. PRZEDMIOT DZIAŁALNOŚCI I CZAS FUNKCJONOWANIA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

4.1. PRZEDMIOT DZIAŁALNOŚCI SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Zgodnie z art. 2 ust.1. ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków oraz pracowników spółdzielni socjalnej.

- 1) Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:
 - a) społecznej reintegracji jej członków – przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
 - b) zawodowej reintegracji jej członków – przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy;

– a działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej.

- 2) Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków, pracowników oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w UDPPiW.

Ponadto, na skutek nowelizacji ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych z 2018 r., pozycja pracowników spółdzielni socjalnych została wzmocniona poprzez:

- 1) ponowne zdefiniowanie przedmiotu działalności spółdzielni socjalnej jako prowadzenia wspólnego przedsiębiorstwa także w oparciu o osobistą pracę pracowników spółdzielni socjalnej;
- 2) wskazanie, iż spółdzielnia socjalna działa na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji także jej pracowników, jeżeli należą do kategorii osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 3) fakultatywną działalność społeczną i oświatowo-kulturalną również na rzecz pracowników.

Działanie na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji członków spółdzielni jest zadaniem o charakterze obligatoryjnym. Nie stanowi działalności gospodarczej i jest częścią statutowej działalności odpłatnej lub nieodpłatnej w rozumieniu UDPPiW. Wydatki na tę działalność podlegają zwolnieniom podatkowym. Ważnym jest fakt, że reintegracja zawodowa i społeczna nie jest tożsama z faktem zatrudnienia, oznacza dodatkowe czynności na rzecz osób zatrudnianych, których istotą jest odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu oraz zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy. Z dotychczasowej praktyki działań spółdzielczych można wskazać przykładowe kierunki działań³⁴ o charakterze:

³⁴ B. Godlewska-Bujok, C. Miżejewski, A. Muzyka: op. cit., s. 21.

- 1) obywatelskim – organizowanie i uczestnictwo członków spółdzielni w spotkaniach z politykami, urzędnikami na szczeblu rządowym, samorządowym, organizacja i podpisywanie petycji, edukacja proekologiczna członków, w tym poprzez wspieranie różnego typu akcji ekologicznych (np. zakup kubłów pozwalających segregować w sposób ekologiczny śmieci), działalność lobbingsową i rzeczniczą na rzecz ruchu spółdzielczego;
- 2) pomocowym czy prospołecznym – polegających na udzielaniu pomocy i wsparcia członkom spółdzielni, niezależnego od ich pracy, jak i wsparcie lub uczestnictwo w pomocy wzajemnej, np. pomoc w zakupie opału, udział w sprzątanii ulicy, pomoc dla członków spółdzielni w bieżących sprawach, np. zakupy, sprawy na poczcie, opieka nad dzieckiem, sfinansowanie biletów komunikacji miejskiej (np. sieciowych), biletów do kina, opłacenia Internetu, zakup komputera, udział w urządzaniu, sfinansowanie lub zorganizowanie miejsca zabaw dla dzieci czy organizowanie zbiórki odzieży;
- 3) kooperacyjnym – mających na celu rozwój umiejętności współpracy z innymi; przy czym kooperacji służy wszelkiego typu działalność o charakterze integracyjnym, np. wspólne szkolenia i wyjazdy szkoleniowe na rzecz budowania zespołu, organizacja i uczestnictwo w rozgrywkach sportowych, gry zespołowe.

Reintegracja zawodowa obejmuje działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy. Działania spółdzielni socjalnej w tym zakresie mogą dotyczyć zwiększenia motywacji członków spółdzielni socjalnej do podwyższenia kwalifikacji zawodowych, odnalezienia własnej ścieżki rozwoju i kariery zawodowej poprzez pracę z doradcami zawodowymi (np. psychologiem pracy), a w konsekwencji zdobycia wykształcenia, zawodu lub umiejętności umożliwiających samorealizację zawodową³⁵.

Spółdzielnie socjalne mogą również fakultatywnie prowadzić społeczną i oświatowo – kulturalną działalność na rzecz swoich członków, pracowników oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w UDPPiW. Działalność ta powinna mieć swój wyraz w postanowieniach statutu. W przypadku braku odpowiedniego postanowienia w statucie, nie jest możliwa do realizacji. Prowadzenie działalności oświatowo-kulturalnej możliwe jest zarówno wobec członków i pracowników spółdzielni, jak i rodzin spółdzielców oraz środowiska lokalnego.

Działalność taka to przykładowo: organizowanie zajęć dotyczących zainteresowań członków spółdzielni i ich rodzin, organizowanie imprez plenerowych, zakup biletów na imprezy artystyczne, kulturalne, rozrywkowe i sportowe oraz zakup sprzętu sportowego do wspólnego użytku, organizowanie zajęć edukacyjnych i szkoleniowych, działalność sportowa i turystyczna, poprzez organizowanie zajęć sportowych, wycieczek turystycznych, inicjowanie działań społecznych, m.in. poprzez współpracę z młodzieżą, tworzenie spółdzielni uczniowskich. Działalność oświatowo-kulturalna i społeczna może mieć charakter odpłatny, jak i nieodpłatny. Działalność oświatowo-kulturalna nie jest działalnością gospodarczą w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2021 r. poz. 162, z późn. zm.) i może być prowadzona jako statutowa działalność odpłatna lub nieodpłatna. Ewentualny przychód z działalności oświatowo-kulturalnej i społecznej jako przychód z działalności odpłatnej pożytku publicznego służy wyłącznie prowadzeniu działalności pożytku publicznego. Spółdzielnie socjalne

³⁵ Ibidem, s. 21.

mogą prowadzić działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych, określonych w art. 4 ust. 1 UDPPiW .

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zgodnie z treścią art. 3 ust. 3a, określiła możliwość działania spółdzielni socjalnej w sferze pożytku, z wyłączeniem:

- 1) inicjowania i uczestnictwa w inicjatywie lokalnej (art. 19b–19h UDPPiW);
- 2) możliwości ubiegania się o status organizacji pożytku publicznego (art. 20–34 UDPPiW).

Tym samym spółdzielnie socjalne mogą podejmować następujące zadania związane z działalnością pożytku publicznego³⁶:

- 3) prowadzenie działalności statutowej odpłatnej i nieodpłatnej;
- 4) realizacja zleczanych zadań publicznych;
- 5) złożenie z własnej inicjatywy wniosku o realizację zadania publicznego;
- 6) realizacja zadań publicznych na podstawie umowy partnerstwa w przypadku projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej;
- 7) konsultowanie projektów aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej spółdzielni;
- 8) konsultowanie rocznego i wieloletniego programu współpracy jednostki samorządu terytorialnego;
- 9) udział we wspólnych zespołach o charakterze doradczym i inicjatywnym, tworzonych przez jednostki samorządu terytorialnego w przypadku ich powołania.

4.2. GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Na koniec 2021 r. 44% spółdzielni socjalnych działało w następujących branżach: handel hurtowy i detaliczny, przetwórstwo przemysłowe oraz usługi administrowania i działalności wspierającej. Zmiany w obszarach prowadzonej działalności na przestrzeni ostatnich dwóch lat dowodzą, że spółdzielnie socjalne dostosowały się do okoliczności rynkowych wywołanych wybuchem pandemii.

Spółdzielnie socjalne prowadzą działalność gospodarczą w oparciu o osobistą pracę członków oraz pracowników spółdzielni socjalnej. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych zawiera szczegółowe uregulowania w zakresie podziału nadwyżki. W przypadku gdy spółdzielnia socjalna wypracuje nadwyżkę bilansową to jest ona przeznaczana na: fundusz zasobowy (nie mniej niż 20%), na cele związane z reintegracją społeczno-zawodową jej członków, na cele związane z działalnością oświatowo-kulturalną spółdzielni oraz w sferze zadań publicznych z UDPPiW (nie mniej niż 30%) i fundusz wzajemnościowy. Fundusz wzajemnościowy tworzony jest przez spółdzielnię socjalną w przypadku utworzenia lub przystąpienia do konsorcjum spółdzielczego. Nadwyżka bilansowa nie może podlegać podziałowi pomiędzy członków spółdzielni socjalnej,

³⁶ Ibidem, s. 23-24.

w szczególności nie może być przeznaczona na zwiększenie funduszu udziałowego, jak również nie może być przeznaczona na oprocentowanie udziałów.

W celu przedstawienia informacji na temat obszarów działalności podejmowanych przez spółdzielnie socjalne wykorzystano dane dostępne w Krajowym Rejestrze Sądowym. W ramach badania odniesiono się do sekcji, w ramach których wyodrębnionych jest 21 rodzajów działalności.

Tabela 3. – Przedmiot działalności spółdzielni socjalnych według sekcji PKD – stan na dzień 31 grudnia 2021 r.

LICZBA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH ZAREJESTROWANYCH W KRS ³⁷		1 503	
Sekcja PKD	Przedmiot działalności	Liczba wskazań	% wskazań
Sekcja A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	4 938	6,2%
Sekcja B	Górnictwo i wydobywanie	132	0,2%
Sekcja C	Przetwórstwo przemysłowe	12 246	15,3%
Sekcja D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, ciepłą wodę	296	0,4%
Sekcja E	Gospodarka ściekami i odpadami, rekultywacja	1 345	1,7%
Sekcja F	Budownictwo	6 437	8,1%
Sekcja G	Handel hurt. i detal., naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	13 864	17,4%
Sekcja H	Transport i gospodarka magazynowa	3 939	4,9%
Sekcja I	Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne	4 419	5,5%
Sekcja J	Informacja i komunikacja	3 455	4,3%
Sekcja K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	614	0,8%
Sekcja L	Obsługa rynku nieruchomości	2 637	3,3%
Sekcja M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	5 162	6,5%
Sekcja N	Usługi administrowania i działalność wspierająca	9 071	11,4%
Sekcja O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenie społeczne	94	0,1%
Sekcja P	Edukacja	2 834	3,5%
Sekcja Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	2 808	3,5%
Sekcja R	Kultura, rozrywka i rekreacja	3 078	3,9%
Sekcja S	Pozostała działalność usługowa	2 443	3,1%
Suma końcowa		79 862	100%

Źródło: DES w MRiPS, na podstawie danych KRS.

³⁷ Liczba wskazań poszczególnych sekcji PKD, dotyczy 1503 spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w KRS (niewykreślonych i nie będących w stanie likwidacji) według stanu na dzień 31.12.2021 r.. Spółdzielnia socjalna może prowadzić więcej niż jeden rodzaj działalności gospodarczej.

Według danych Krajowego Rejestru Sądowego w Polsce na koniec grudnia 2021 r. działały 1 503 spółdzielnie socjalne (aktywne, niebędące w stanie likwidacji). Spółdzielnie te rejestrowały więcej niż jeden przedmiot działalności gospodarczej, stąd profil ich działania koncentrował się na kilku, nierzadko powiązanych ze sobą działalnościami. Na podstawie informacji z Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) można wskazać te sekcje gospodarki, w których spółdzielnie socjalne koncentrowały swoją działalność gospodarczą. Należy do nich zaliczyć pięć sekcji: **G** – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (17,4%), **C** – przetwórstwo przemysłowe (15,3%) **N** – działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca³⁸ (11,4%), **F** – budownictwo (8,1%) oraz **M** – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (6,5%). W wyżej wymienionych sekcjach swoją działalność prowadziło niemal 60% wszystkich spółdzielni socjalnych.

Dla szerszego przeanalizowania zjawiska kształtowania się przedmiotu działalności spółdzielni socjalnych, na przestrzeni ostatnich lat, wykorzystano również dane zawarte w notatce informacyjnej „Spółdzielnie jako podmioty ekonomii społecznej w 2019 r.” przygotowanej przez Główny Urząd Statystyczny w 2021 r. w ramach projektu *Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej*³⁹. Publikacja danych nie była możliwa w sprawozdaniu obejmującym lata 2017-2019 ze względu na termin opublikowania wyników badań. Wyniki niniejszego badania pokazują, że przeważającym rodzajem działalności gospodarczej według PKD prowadzonej przez spółdzielnie socjalne w 2019 były usługi w zakresie administrowania i działań wspierających (22%) oraz działalności związanej z zakwaterowaniem i gastronomią (18,6%).

Badanie GUS za 2019 wskazuje również, że blisko 19% spółdzielni socjalnych prowadziło działalność pożytku publicznego. Odsetek ten obniżył się o 1,6 p. proc. w porównaniu z 2017 r. Najczęściej główną dziedziną odpłatnej działalności statutowej była pomoc społeczna, humanitarna i ratownictwo na poziomie (19,3%), kolejną dziedziną była edukacja i wychowanie (16,9%), a następnie na bardzo zbliżonym poziomie sport, turystyka, rekreacja i hobby, rynek pracy, aktywizacja zawodowa oraz rozwój lokalny (odpowiednio 12,8%, 12,6% i 12,4%)⁴⁰.

Niniejsze dane ukazują dużą zmienność w zakresie działalności spółdzielni socjalnych na przestrzeni ostatnich lat.

Porównując obszary działalności gospodarczej prowadzonej przez spółdzielnie socjalne w latach 2017–2021 r., można dostrzec bardzo duże zróżnicowanie między wskazaniem sekcji PKD. Duże spadki prowadzenia działalności związanej np. z usługami administrowania, czy zakwaterowaniem i gastronomią są konsekwencją dostosowywania oferty spółdzielni do oczekiwań rynku. Panująca pandemia i długotrwałe lockdowny wprowadzane kilkakrotnie miały niezwykle negatywny wpływ na prowadzenie działalności gastronomicznej czy hotelarskiej. Nie bez znaczenia były również spadek zainteresowania usługami administrowania – w dobie powszechnej pracy zdalnej spadło

³⁸ Wiele rodzajów działalności wspomagających działalność gospodarczą, ale nie wymagające specjalistycznej wiedzy np. wynajem i dzierżawa, działalność usługowa związana z utrzymaniem porządku w budynkach i zagospodarowanie zieleni, działalność związana z administracyjną obsługą biura itp.

³⁹ Spółdzielnie jako podmioty ekonomii społecznej w 2017 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019 r., s. 7-9.

⁴⁰ Spółdzielnie jako podmioty ekonomii społecznej w 2019 r. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2021 r. s.10.

zapotrzebowanie m.in. na usługi ochroniarskie, czy usługi związane z utrzymaniem porządku w budynkach.

Szczegółowy rozkład badanych spółdzielni pod względem profilu działalności wykonywanej w analizowanym okresie przedstawiony został w poniższej tabeli.

Tabela 4. – Przedmiot głównej działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych prowadzonej w latach 2017–2021.

Seksja PKD	% spółdzielni socjalnych prowadzących działalność w ramach danej sekcji PKD		
	2017	2019	2021
Przetwórstwo przemysłowe	8,8	17,2	15,3
Usługi administrowania i działalność wspierająca	20,3	12,9	11,4
Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne	21,4	7,2	5,5
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	13,4	4,7	3,5
Handel hurtowy i detaliczny	5,2	14	17,4
Obsługa rynku nieruchomości	0,8	0,9	3,3
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	4	5,6	6,5
Budownictwo	5,4	9,2	8,1
Edukacja	6,1	4,5	3,5
Informacja i komunikacja	3,5	5,5	4,3
Transport i gospodarka magazynowa	2,5	3,9	4,9
Kultura, rozrywka i rekreacja	3,5	4,6	3,9
Pozostała działalność usługowa	2,1	4	3,1
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2	2,5	6,2

Źródło: dane rejestrowe z KRS oraz na podstawie badania Spółdzielnie jako podmioty ekonomii społecznej w 2017 r.

4.3. OKRES FUNKCJONOWANIA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

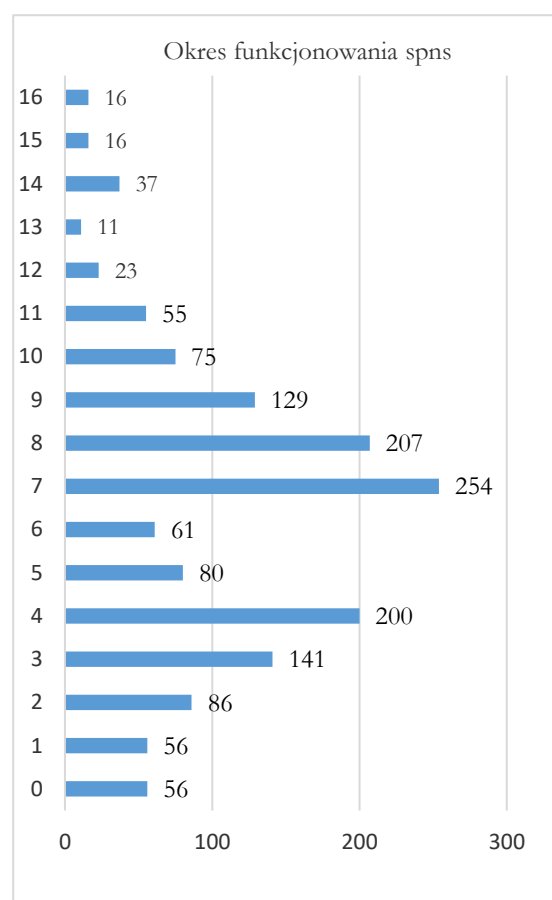
Niemal 40% spółdzielni socjalnych istnieje na rynku od 7 do 9 lat. Kolejną grupę stanowią prawie 30% wszystkich spółdzielni socjalnych są stosunkowo „młode” podmioty prowadzące swoją działalność od 2 do 4 lat. Około 15% spółdzielni socjalnych prowadzi działalność powyżej 10 lat.

Przeżywalność spółdzielni socjalnej na rynku uzależniona jest od szeregu czynników, które warunkują jej funkcjonowanie – począwszy od formy prawnej, profilu/profilu działania, potencjału kadrowego, kwalifikacji i kompetencji pracowników, umiejętności nawiązywania kontaktów

biznesowych oraz wielu innych kwestii decydujących o tym, czy spółdzielnia utrzyma się na rynku czy zmuszona będzie zawiesić swoją działalność.

Tabela 5. – Czas funkcjonowania spółdzielni socjalnych - stan na dzień 31 grudnia 2021 r.

Liczba lat	Liczba spółdzielni	% w stosunku do ogółu
0	56	3,7
1	56	3,7
2	86	5,7
3	141	9,4
4	200	13,3
5	80	5,3
6	61	4,1
7	254	16,9
8	207	13,8
9	129	8,6
10	75	5,0
11	55	3,7
12	23	1,5
13	11	0,7
14	37	2,5
15	16	1,1
16	16	1,1

Źródło: DES w MRiPS, PKD na podstawie KRS

Wśród aktywnie działających w 2021 r. najczęściej spółdzielni socjalnych funkcjonowało na rynku od 7 lat do 9 lat – łącznie prawie 40%. Na rynku funkcjonuje również dużo stosunkowo „młodych spółdzielni”, tj. założonych w 2017 roku i później. Podkreślić należy również fakt, że mimo wybuchu pandemii COVID-19 na początku roku 2020, w latach 2020–2021 zarejestrowano 112 nowych spółdzielni socjalnych (po 56 w każdym roku). 15% spółdzielni socjalnych działa na rynku ponad 10 lat. Fakt utrzymania podmiotu na rynku przez tak długi czas może świadczyć o tym, że spółdzielnie te znalazły niszę rynkową, w której się realizują i zwiększają potencjał gospodarczy.

5. INSTRUMENTY WSPARCIA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Dla spółdzielni socjalnych, zarówno na gruncie prawa krajowego, jak i też na podstawie regulacji unijnych, przewidziano szereg rodzajów wsparcia. Niniejszy rozdział prezentuje poszczególne formy wsparcia oraz dane dotyczące stosowania tych form w latach 2020–2021.

5.1. WSPARCIE Z PAŃSTWOWEGO FUNDUSZU REHABILITACJI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

W ramach wsparcia z PFRON, spółdzielnie socjalne mogą ubiegać się o szereg instrumentów. Jednak w okresie sprawozdawczym korzystanie z nich okazało się mocno skorelowane z warunkami zewnętrznymi zdeterminowanymi przez pandemię COVID-19. W latach 2020–2021 spółdzielnie socjalne korzystały z instrumentów związanych z tworzeniem i utrzymywaniem nowych miejsc pracy.

Jednorazowe wsparcie z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na podjęcie działalności w formie spółdzielni socjalnej.

Na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych⁴¹ osoba niepełnosprawna zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu, może otrzymać ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych jednorazowo środki na podjęcie działalności w formie spółdzielni socjalnej na jednego członka założyciela spółdzielni oraz na jednego członka przystępującego do spółdzielni socjalnej po jej założeniu. Wysokość tego świadczenia określa się w umowie zawieranej ze starostą i zależy ona od długości okresu prowadzenia działalności lub członkostwa w spółdzielni socjalnej, do którego zobowiązuje się osoba wnioskująca o wsparcie. W przypadku, gdy okres wynikający ze zobowiązania wynosić będzie nieprzerwanie:

- co najmniej 12 miesięcy – wsparcie udzielane będzie do wysokości sześciokrotności przeciętnego wynagrodzenia,
- co najmniej 24 miesiące – wsparcie wyniesie nie mniej niż sześciokrotność i nie więcej niż piętnastokrotność przeciętnego wynagrodzenia.

Decyzję w przedmiocie przekazania środków podejmuje starosta biorąc pod uwagę:

- 1) formę prawną i sposób wykonywania planowej działalności;
- 2) wolę innych osób lub podmiotów prowadzących działalność w formie spółdzielni socjalnej do przyjęcia wnioskodawcy do tej działalności;
- 3) popyt i podaż lokalnego rynku na planowaną działalność;
- 4) planowane wydatki, które wnioskodawca planuje sfinansować z wnioskowanych środków;
- 5) wysokość wkładu własnego wnioskodawcy;
- 6) uprawnienia i kwalifikacje wnioskodawcy do wykonywania czynności wymagających takich uprawnień;
- 7) doświadczenie i umiejętności wnioskodawcy lub innych osób przydatne w planowanej działalności;
- 8) zgodę współmałżonka wnioskodawcy na zawarcie przez niego umowy, w przypadku wspólności majątkowej;

⁴¹ Art. 12a ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

9) wysokość pozostających w dyspozycji starosty środków PFRON na przyznanie omawianego wsparcia⁴².

Należy pamiętać, że ww. forma wsparcia ma dla starosty charakter fakultatywny. Ponadto, wsparcie to jest możliwe, jeżeli osoba wnioskująca nie otrzymała bezzwrotnych środków publicznych na ten sam cel.

Jeżeli z przyczyn leżących po stronie osoby niepełnosprawnej zostały naruszone warunki umowy zawartej ze starostą, osoba, która otrzymała jednorazowo środki na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej, jest obowiązana do zwrotu otrzymanych środków wraz z odsetkami w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych.

Warunki oraz tryb przyznawania i zwrotu środków, formy zabezpieczenia zwrotu oraz wzór wniosku i niezbędne elementy umowy dotyczące przyznania środków określa rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej⁴³.

Według danych z PFRON, w okresie sprawozdawczym nie odnotowano żadnego wniosku o przyznanie środków z ww. instrumentu polegającego na przyznaniu środków na podjęcie działalności w formie spółdzielni socjalnej. Instrument ten ma służyć wspieraniu osób niepełnosprawnych w podejmowaniu działalności gospodarczej, a więc ma charakter probiznesowy. Jednakże okres sprawozdawczy przypadł na czas pandemii COVID-19, kiedy szereg działań zaradczych i ochronnych, w tym obostrzenia dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej, nie tworzyły środowiska sprzyjającego rozwojowi przedsiębiorstw. Jak wynika z wyników badania przeprowadzonego przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, w którym zbadano kondycję przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych, w kontekście skutków pandemii COVID-19⁴⁴, prawie 80% badanych podmiotów zadeklarowało, że wspomniane konsekwencje pojawienia się wirusa wpłynęły na ich działalność negatywnie. Większość badanych przedsiębiorców odnotowała znaczący spadek popytu na swoje towary i usługi, a co za tym idzie - także spadek liczby klientów. Mając to na uwadze, nie powinien dziwić brak zainteresowania jednorazowym wsparciem na podjęcie działalności w formie spółdzielni socjalnej ze strony osób niepełnosprawnych.

Instrumenty wsparcia spółdzielni socjalnych z PFRON związane z tworzeniem i utrzymywaniem nowych miejsc pracy.

W ramach nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych w 2018 r. zostały wprowadzone także zmiany w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób

⁴² §5 pkt 5 rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 grudnia 2018 r. w sprawie przyznania osobie niepełnosprawnej środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo działalności w formie spółdzielni socjalnej (Dz. U. poz. 2342, z późn. zm.).

⁴³ Ibidem

⁴⁴ dr hab. A. Sowa – Kofta, dr K. Solkowicz, dr P. Polawski, Badanie kondycji przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych, w kontekście skutków pandemii COVID-19. Podsumowanie wyników, Badanie realizowane na zlecenie Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, IPiSS, Warszawa 2021.

niepełnosprawnych. Regulacja ta wprowadziła jeszcze 2 nowe instrumenty związane ze wsparciem spółdzielni socjalnych z PFRON, w zakresie tworzenia i utrzymania nowych miejsc pracy. Są to:

- 1) Jednorazowe wsparcie na utworzenie stanowiska pracy dla skierowanej przez powiatowy urząd pracy osoby niepełnosprawnej będącej jednocześnie osobą bezrobotną lub poszukującą pracy niepozostającą w zatrudnieniu (art. 26g ust. 1 pkt 1)⁴⁵.
 - a) wysokość środków na utworzenie stanowiska pracy określona zostaje w umowie zawieranej ze starostą. Została ona zróżnicowana i uzależniona od długości okresu zatrudnienia osoby niepełnosprawnej, dla której tworzone jest stanowisko pracy. W przypadku, gdy deklarowany przez spółdzielnię socjalną okres utrzymania osoby niepełnosprawnej w zatrudnieniu wynosić będzie nieprzerwanie:
 - co najmniej 12 miesięcy – środki na utworzenie stanowiska pracy udzielane będą do wysokości sześciokrotności przeciętnego wynagrodzenia,
 - co najmniej 24 miesiące – dofinansowanie stanowiska pracy wyniesie nie mniej niż sześciokrotność i nie więcej niż piętnastokrotność przeciętnego wynagrodzenia.

Utworzenie stanowiska pracy w ramach środków PFRON jest możliwe jedynie w przypadku, gdy spółdzielnia socjalna nie otrzymała bezzwrotnych środków publicznych na ten sam cel.

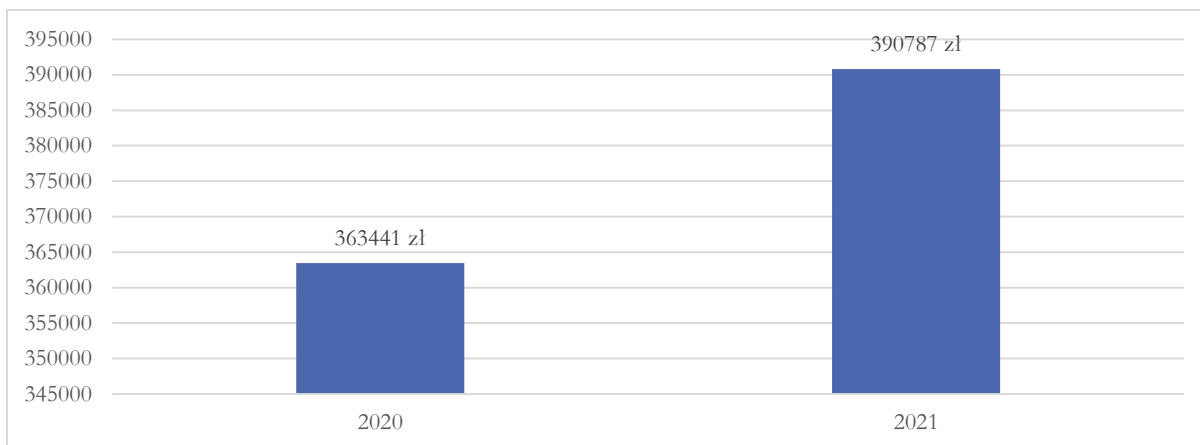
Niedotrzymanie deklarowanego okresu zatrudnienia, tj. co najmniej 12 lub co najmniej 24 miesięcy, powoduje konieczność proporcjonalnego zwrotu środków w wysokości równej 1/12 lub 1/24 ogólnej kwoty zwrotu, za każdy miesiąc brakujący do upływu deklarowanego okresu zatrudnienia, jednak w wysokości nie mniejszej niż 1/6 tej kwoty. Sankcje związane z koniecznością zwrotu dofinansowania nie będą nakładane, jeżeli spółdzielnia socjalna - w terminie 3 miesięcy od dnia rozwiązania stosunku pracy z osobą niepełnosprawną - zatrudni inną osobę niepełnosprawną, zarejestrowaną w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna lub poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu.

Z danych Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych wynika, że w ramach korzystania z ww. instrumentu, w 2020 r. złożono 9 wniosków na kwotę 535 550 zł. Finalnie zostało podpisanych 6 umów na utworzenie 7 stanowisk pracy i wypłacono 363 441 zł. Na utworzonych stanowiskach zatrudniono 6 osób. Średnie dofinansowanie kosztu utworzenia stanowiska wyniosło 51 920 zł. Z opisanego instrumentu skorzystało 5 powiatów: ostrowski, przasnyski i warszawski w województwie mazowieckim, powiat nizański w województwie podkarpackim oraz powiat stargardzki w województwie zachodniopomorskim.

Natomiast w 2021 r. złożono 5 wniosków na kwotę 553 239 zł. W 4 ramach podpisanych umów utworzono 6 stanowisk pracy wypłacając kwotę 390 787 zł. Na utworzonych stanowiskach zatrudniono 6 osób. Średnie dofinansowanie kosztu utworzenia stanowiska wyniosło 65 131 zł. Z instrumentu skorzystały 3 powiaty: ostrowski i warszawski w województwie mazowieckim oraz stargardzki w województwie zachodniopomorskim.

Wykres 7. – Wsparcie z PFRON na tworzenie stanowisk pracy w spółdzielniach socjalnych w latach 2020–2021.

⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 kwietnia 2019 r. w sprawie przyznania spółdzielni socjalnej środków na utworzenie stanowiska pracy i finansowanie kosztów wynagrodzenia osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 723 z późn. zm.).

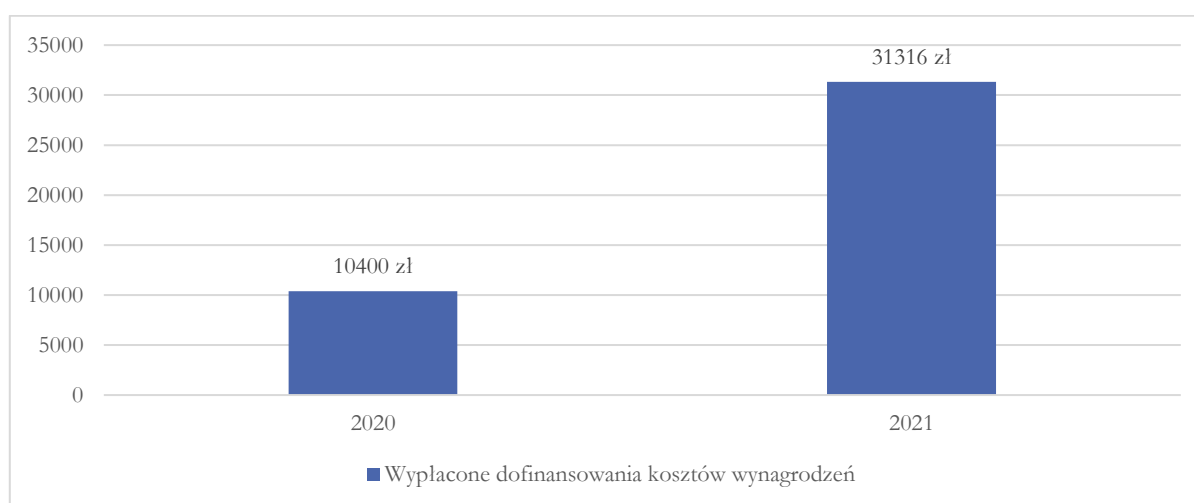

Źródło: opracowanie własne DES na podstawie danych PFRON z 2020 i 2021 r.

- 2) Wprowadzenie możliwości ubiegania się przez spółdzielnie socjalne o środki na finansowanie kosztów wynagrodzenia, w okresie do 6 miesięcy od dnia zawarcia umowy ze starostą, wypłacane miesięcznie w wysokości nie wyższej niż kwota najniższego wynagrodzenia przez okres nie dłuższy niż 6 miesięcy, dla zatrudnionej skierowanej przez powiatowy urząd pracy osoby niepełnosprawnej będącej jednocześnie osobą bezrobotną lub poszukującą pracy niepozostającą w zatrudnieniu (art. 26g ust. 1 pkt 2).

Według danych PFRON, w ramach możliwości sfinansowania kosztów wynagrodzenia osoby niepełnosprawnej skierowanej do pracy w spółdzielni socjalnej, w 2020 r. zostały złożone 2 wnioski na kwotę 46 800 zł. W ramach 2 zawartych umów na kwotę 42 293 zł wypłacono środki na finansowanie kosztów wynagrodzenia dla 3 pracowników w wysokości 10 400 zł. Natomiast w 2021 r. złożony został jeden wniosek na kwotę 33 600 zł. Wypłacono środki na finansowanie kosztów wynagrodzenia dla 5 pracowników w wysokości 31 316 zł. Wszystkie wnioski zostały złożone w województwie mazowieckim, w powiecie ostrowskim.

Wykres 8. – Dofinansowanie kosztów wynagrodzeń niepełnosprawnych pracowników spółdzielni socjalnych z PFRON, w latach 2020–2021.

Źródło: opracowanie własne DES na podstawie danych PFRON z 2020 i 2021 r.

Program wyrównywania różnic między regionami III – Obszar C – tworzenie spółdzielni socjalnych osób prawnych.

Do innych instrumentów wsparcia, finansowanych ze środków PFRON, należy także dofinansowanie kosztów tworzenia spółdzielni socjalnych osób prawnych w ramach Programu Rady Nadzorczej PFRON pn. „Program wyrównywania różnic między regionami III”. Podstawą prawną realizacji programu jest art. 51 ust. 3 pkt 3 w związku z 47 ust. 1 pkt 1 i 4 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych⁴⁶.

Celem strategicznym programu jest wyrównywanie szans oraz zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do rehabilitacji zawodowej i społecznej ze szczególnym uwzględnieniem osób zamieszkujących regiony słabiej rozwinięte gospodarczo i społecznie. Adresatami Programu w obszarze C (tworzenie spółdzielni socjalnych osób prawnych) mogą być gminy, powiaty i organizacje pozarządowe. Dofinansowaniem ze środków przeznaczonych na realizację Programu w ramach obszaru C może zostać objęte część kosztów utworzenia spółdzielni socjalnej dotyczących adaptacji pomieszczeń oraz wyposażenia stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych. Maksymalna wysokość dofinansowania projektu może wynosić do 34 tys. zł na każde nowo utworzone stanowisko pracy w spółdzielni socjalnej osób prawnych, proporcjonalnie do wymiaru czasu pracy osoby niepełnosprawnej zatrudnionej na tym stanowisku.

W latach 2020–2021 w obszarze C nie wpłynęły wnioski dotyczące utworzenia spółdzielni socjalnych. Taki stan rzeczy nie powinien jednak dziwić w kontekście ogólnego spadku liczby tych podmiotów, a także w związku z utrudnieniami organizacyjnymi i gospodarczymi związanymi z pandemią COVID-19.

Zadania zlecane⁴⁷

Zadanie z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych może być realizowane na zlecenie PFRON w wyniku przeprowadzenia naboru wniosków o zlecenie realizacji zadań w ramach art. 36 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, składanych w procedurze konkursowej. Podmioty uprawnione do udziału w konkursie to:

- 1) organizacje pozarządowe, o których mowa w art. 3 ust. 2 ustawy działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (w tym fundacje i stowarzyszenia);
- 2) kościelne osoby prawne;
- 3) podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 pkt 2–4 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tj. stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, spółdzielnie socjalne, a także spełniające szczególne warunki spółki akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz kluby sportowe będące spółkami).

⁴⁶ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

⁴⁷ Art. 35 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

W latach 2020–2021 spółdzielnie socjalne złożyły łącznie 10 wniosków na kwotę 3,3 mln zł, w tym w 2021 r. jedną ofertę na kwotę 166 500 zł z pominięciem trybu konkursowego na realizację wsparcia psychologicznego w trybie art. 15zzm ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych. Zawarte zostały 4 umowy na kwotę 1 mln zł.

Tabela 6. – Liczba i koszt umów podpisanych ze spółdzielniami socjalnymi w ramach zlecenia realizacji zadań.

Rok	Liczba wniosków	Kwota wnioskowana	Liczba umów	Kwota umów	Kwota wypłacona
2020	3	972 188,00	1	284 880,00	284 880,00
2021	7	2 348 585,77	3	791 922,00	791 922,00
Ogółem	10	3 320 773,77	4	1 076 802,00	1 076 802,00

Źródło: Dane PFRON z 2020 i 2021 r.

5.2. WSPARCIE Z FUNDUSZU PRACY

Udzielanie wsparcia w ramach instrumentów finansowanych z Funduszu Pracy było mocno sprzężone ze skutkami społeczno-ekonomicznymi pandemii COVID-19. W okresie sprawozdawczym spadło zainteresowanie środkami na zakładanie nowych podmiotów, natomiast refundacja składek osób skierowanych do pracy w spółdzielni socjalnej zapisała się jako stosunkowo popularny instrument, chętnie wykorzystywany przez opisywane podmioty.

Jednorazowe wsparcie z Funduszu Pracy na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do niej po jej założeniu.

Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami starosta ze środków Funduszu Pracy może przyznać bezrobotnemu lub poszukującemu pracy niepozostającemu w zatrudnieniu lub niewykonującemu innej pracy zarobkowej opiekunowi osoby niepełnosprawnej⁴⁸, lub poszukującemu pracy niepozostającemu w zatrudnieniu, lub niewykonującemu innej pracy zarobkowej, lub absolwentowi centrum integracji społecznej, lub klubu integracji społecznej jednorazowo środki na założenie spółdzielni socjalnej, lub przystąpienie do niej po jej założeniu⁴⁹.

⁴⁸ Z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów.

⁴⁹ Art. 46 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy..

Wspomniane środki mogą obejmować koszty pomocy prawnej, konsultacji i doradztwa związanych z podjęciem tej działalności. Natomiast wysokość przyznawanych środków jest określana w umowie, nie może jednak przekraczać 6-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia⁵⁰. Zatem w okresie sprawozdawczym wysokość środków w przeliczeniu na osobę, przyznawana była w kwocie nie wyższej niż: 31 004,82 zł w 2020 r.⁵¹ i 33 975,18 zł w 2021 r.⁵².

Zgodnie z art. 46 ust. 6a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, szczegółowe warunki i tryb przyznawania z FP środków na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do niej po jej założeniu, jak również środków na utworzenie stanowiska pracy oraz środków na finansowanie kosztów wynagrodzenia określa rozporządzenie⁵³.

W okresie sprawozdawczym objętym niniejszą Informacją, tj. w latach 2020–2021, ze środków FP na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu przeznaczono łącznie 157 tys. zł (42 tys. zł w 2020 r. i 115 tys. zł w 2021 r.). Była to kwota niższa niż w poprzednim okresie sprawozdawczym, co z dużym prawdopodobieństwem miało swoją przyczynę w okresowym zahamowaniu przedsięwzięć gospodarczych w związku z pandemią COVID-19, a także korzystaniem przez spółdzielnie socjalne z innych instrumentów finansowych, m.in. w ramach rządowej Tarczy antykrzysowej. W latach 2020–2021 jednorazowo środki przekazano łącznie 7 osobom (2 – w 2020 r. i 5 – w 2021 r.). W 2020 r. środki finansowe na ten cel były wydatkowane jedynie w województwie podkarpackim, a rok później w województwach: małopolskim i świętokrzyskim. Dla porównania, w poprzednim okresie sprawozdawczym środki były przekazane do 3 województw – w 2018 r. oraz do 5 województw – w 2019 r.

Jednorazowe wsparcie z Funduszu Pracy na utworzenie stanowiska pracy albo finansowanie kosztów wynagrodzenia.

Z dniem 31 marca 2018 r. wprowadzono w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy możliwość ubiegania się przez spółdzielnie socjalne o:

- 1) przyznanie jednorazowo środków z Funduszu Pracy na utworzenie stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego lub skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej opiekuna osoby niepełnosprawnej, z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, lub skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej. Jednorazowe wsparcie, o którym mowa, nie może przekraczać 6-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia⁵⁴. Spółdzielnia

⁵⁰ *Ibidem*

⁵¹ Przeciętne wynagrodzenie w 2020 r. wynosiło 5.167,47 zł (Komunikat Prezesa GUS z 9 lutego 2021 r. w sprawie przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2020 r. - M.P. poz. 137).

⁵² Przeciętne wynagrodzenie w 2021 r. wyniosło 5.662,53 zł (Komunikat Prezesa GUS z 9 lutego 2022 r. w sprawie przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2021 r. (M. P. poz. 175)).

⁵³ Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 września 2018 r. w sprawie przyznawania środków na podjęcie działalności na zasadach określonych dla spółdzielni socjalnych, utworzenie stanowiska pracy oraz na finansowanie kosztów wynagrodzenia skierowanej osoby w spółdzielni socjalnej (Dz.U. poz. 1859).

⁵⁴ Art. 46 ust. 1 pkt 1d ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

socjalna, ubiegając się o przedmiotowe wsparcie, zobowiązuje się jednocześnie do utrzymania utworzonego stanowiska pracy przez 24 miesiące oraz do zatrudnienia na utworzonym stanowisku pracy skierowanej osoby przez okres co najmniej 24 miesięcy. Naruszenie tego lub innych warunków umowy dotyczących przyznania środków, skutkuje zobowiązaniem spółdzielni socjalnej do dokonania zwrotu otrzymanych środków wraz z odsetkami ustawowymi⁵⁵;

- 2) finansowanie kosztów wynagrodzenia w okresie do 6 miesięcy od dnia zawarcia umowy, w wysokości określonej w umowie, nie wyższej jednak niż kwota minimalnego wynagrodzenia, wypłacane w miesięcznych ratach przez okres nie dłuższy niż 6 miesięcy, dla zatrudnionego skierowanego bezrobotnego lub zatrudnionego skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej opiekuna osoby niepełnosprawnej, z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, lub zatrudnionego skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej⁵⁶. Jeżeli spółdzielnia socjalna, która otrzymała z FP takie środki, zatrudniała skierowaną osobę z katalogu wskazanego w ustawie, w pełnym wymiarze czasu pracy łącznie przez okres krótszy niż 12 miesięcy od dnia przyznania tych środków albo naruszyła inne warunki umowy o finansowanie kosztów wynagrodzenia, obowiązana jest dokonać zwrotu środków finansowych wraz z odsetkami ustawowymi⁵⁷.

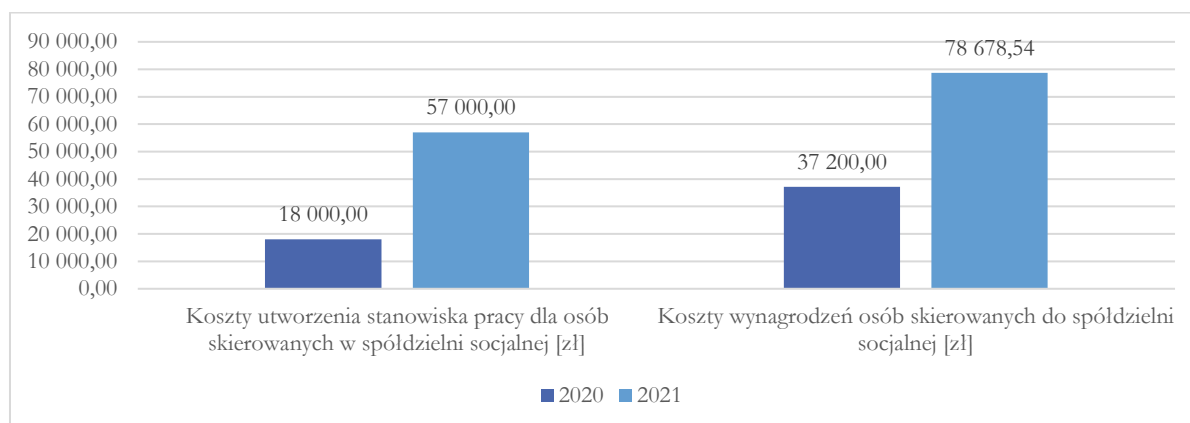
W okresie sprawozdawczym na utworzenie stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego przyznano środki o łącznej kwocie 75 tys. zł (18 tys. zł – w 2020 r. oraz 57 tys. – w 2021 r.). W ramach tego instrumentu utworzono 3 miejsca pracy – w 2020 r. jedno w województwie podlaskim, a w 2021 r. po jednym w województwach: kujawsko–pomorskim i mazowieckim. Natomiast z możliwości sfinansowania kosztów wynagrodzenia osoby skierowanej do pracy w spółdzielni socjalnej skorzystano w okresie sprawozdawczym dla 17 zatrudnionych osób (10 osób w 2020 r. oraz 7 osób w 2021 r.). Środki przeznaczone na ten instrument wyniosły w okresie sprawozdawczym 115 878,54 zł (37 200 zł w 2020 r. oraz 78 678,54 zł w 2021 r.).

⁵⁵ Art. 46 ust. 2d ustawy... *op. cit.*

⁵⁶ Art. 46 ust. 1 pkt 4 ustawy... *op. cit.*

⁵⁷ Art. 46 ust. 3b ustawy... *op. cit.*

Wykres 9. – Koszty poniesione przez FP w ramach tworzenia stanowisk pracy i finansowania wynagrodzeń osób skierowanych do pracy w spółdzielni socjalnej.

Źródło: opracowanie własne DES na podstawie danych Departamentu Funduszy MRiPS.

Refundacja składek na ubezpieczenie społeczne.

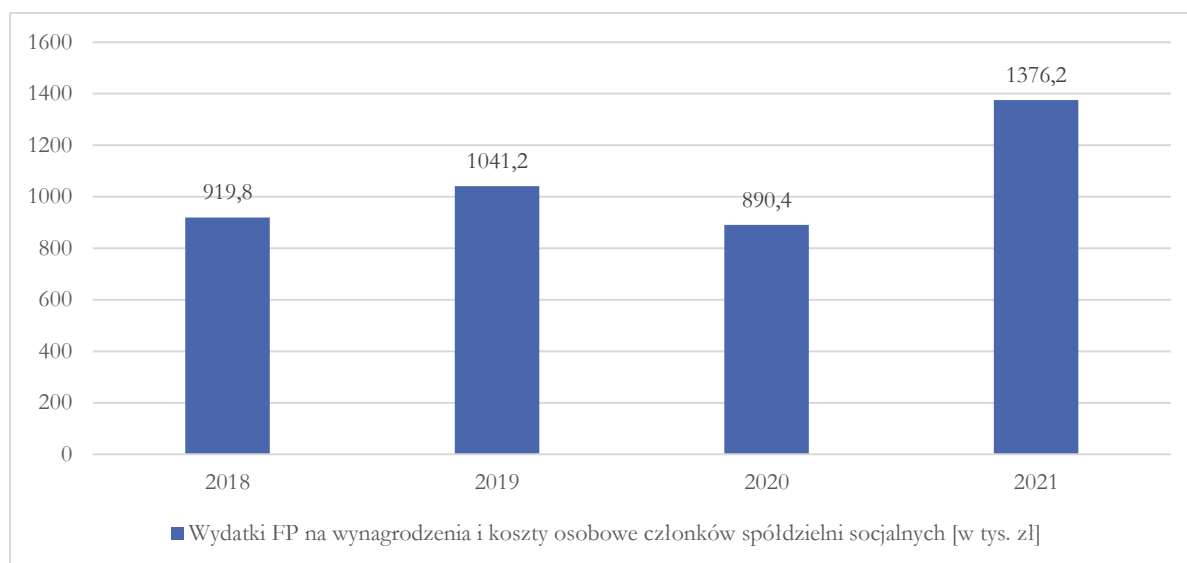
W oparciu o art. 12 ust. 3a–3d ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna może ubiegać się o sfinansowanie ze środków FP części wynagrodzenia odpowiadającej składce należnej od zatrudnionego na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i chorobowe oraz części kosztów osobowych pracodawcy odpowiadającej składce na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe (dalej: refundacja składek). Taka refundacja jest możliwa w stosunku do członków spółdzielni socjalnej należących do katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym⁵⁸ zatrudnionych na podstawie spółdzielczej umowy o pracę lub na podstawie umowy o pracę nakładczą, umowy zlecenia lub, w określonych warunkach, umowy o dzieło. Ponadto od 2018 r. refundacja części składek na ubezpieczenie społeczne może dotyczyć również pracowników zatrudnionych w spółdzielni socjalnej i należących do katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Refundacja jest możliwa na podstawie umowy zawartej między starostą właściwym dla siedziby spółdzielni a spółdzielnią. Część składek może podlegać finansowaniu ze środków FP w pełnej wysokości przez okres 24 miesiące od dnia zatrudnienia oraz w połowie wysokości przez kolejne 12 miesięcy, do wysokości odpowiadającej miesięcznej wysokości składki, której podstawą wymiaru jest kwota minimalnego wynagrodzenia. Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne dokonywana jest w okresach kwartalnych. Możliwe jest także ubieganie się przez spółdzielnię socjalną o miesięczne zaliczki na opłacenie składek ubezpieczenia społecznego⁵⁹.

⁵⁸ Posiadające pełną zdolność do czynności prawnych: osoby bezrobotne, absolwenci CIS i KIS; osoby niepełnosprawne; osoby do 30 roku życia oraz po ukończeniu 50 roku życia, posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia oraz osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej (w tym opiekunowie osób niepełnosprawnych - z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy); osoby usamodzielniane wychodzące z pieczy zastępczej, tj. osoby opuszczające rodzinę zastępczą lub rodzinny dom dziecka lub placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną (art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych).

⁵⁹ Art. 12 ust. 3c ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

Wykres 10. – Wysokość środków wydatkowych z FP w latach 2020–2021 na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i część kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne.

Źródło: Departament Funduszy w MRiPS.

Wydatki FP związane z refundacją części wynagrodzeń i składek w 2020 r. wyniosły 890,4 tys. zł i zostały poniesione w 15 województwach. Największe kwoty środków wykorzystano w województwach: pomorskim (155,3 tys. zł na rzecz 44 osób) oraz mazowieckim (130,4 tys. zł na rzecz 63 osób). Najniższe kwoty środków wydatkowano z kolei w województwach: łódzkim (5,9 tys. zł na rzecz 7 osób) oraz małopolskim (4,2 tys. zł na rzecz 1 osoby). Jedynym województwem, w którym w 2020 r. nie wydatkowano żadnych środków z tytułu refundacji części wynagrodzeń i składek osób skierowanych do spółdzielni socjalnych było województwo warmińsko-mazurskie. Natomiast w 2021 r. z omawianego instrumentu w ogóle nie skorzystano w 2 województwach: małopolskim i łódzkim. Wśród pozostałych 14 województwach najwyższe kwoty wydatkowano w województwie lubelskim (560,3 tys. zł na rzecz 135 osób) oraz kujawsko-pomorskim (218,8 tys. zł na rzecz 44 osób). Najmniejsze kwoty przeznaczono w województwach: lubuskim (8 tys. zł na rzecz 6 osób) oraz śląskim (2,5 tys. zł na rzecz 1 osoby).

Tabela 7. – Środki wydatkowane z FP w latach 2020–2021 na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne w podziale na województwa.

WOJEWÓDZTWO	Wysokość środków wydatkowanych na refundację części wynagrodzeń i koszty osobowe członków spółdzielni socjalnych			
	2020		2021	
	wydatki w tys. zł	osoby	wydatki w tys. zł	osoby
DOLNOŚLĄSKIE	53,1	13	24,6	8
KUJAWSKO-POMORSKIE	44,6	18	218,8	44
LUBELSKIE	236,2	71	560,2	135
LUBUSKIE	27,1	20	8,0	6
ŁÓDZKIE	5,9	7	0	0
MAŁOPOLSKIE	4,2	1	0	0

MAZOWIECKIE	130,4	63	106,8	48
OPOLSKIE	59,3	10	14,1	11
PODKARPACKIE	12,3	7	24,6	9
PODLASKIE	38,3	21	56,2	10
POMORSKIE	155,3	44	144,1	37
ŚLĄSKIE	21,6	11	2,5	1
ŚWIĘTOKRZYSKIE	24,2	5	21,7	5
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0	0	37,3	12
WIELKOPOLSKIE	61,9	23	50,2	22
ZACHODNIOPOMORSKIE	16,0	4	107,1	19
RAZEM	890,4	318	1 376,2	367

Źródło: Opracowanie własne DES w MRiPS na podstawie danych z Departamentu Funduszy w MRiPS.

W świetle powyższych danych można zauważyć, że korzystanie z instrumentu wsparcia spółdzielni socjalnych z FP jest bardzo zróżnicowane w regionach. Jednakże, z pewnością można też uznać, że refundacja składek osób skierowanych do pracy w spółdzielni socjalnej zapisała się jako stosunkowo popularny instrument, chętnie wykorzystywany przez opisywane podmioty. Pomimo niewielkiego spadku zainteresowania tym instrumentem w roku 2020, co z dużym prawdopodobieństwem mogło być związane z pandemią COVID–19, już rok później zarówno ogólna kwota wydatkowana z FP, jak i liczba osób, których dotyczyła refundacja, znacząco wzrosły.

5.3. WSPARCIE W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO WIEDZA EDUKACJA ROZWÓJ

Spółdzielnie socjalne mają możliwość korzystania ze środków finansowych oraz innych instrumentów wsparcia oferowanych w ramach programów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Z danych BGK wynika, iż w latach sprawozdawczych 36 spółdzielni socjalnych skorzystało z pożyczek realizowanych w ramach Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej (co stanowi ok. 16% łącznej liczby podmiotów). Jeżeli chodzi o pożyczki płynnościowe, z tych skorzystało łącznie 237 podmiotów ekonomii społecznej, czego 65 stanowiły spółdzielnie socjalne.

W latach 2020–2021 podmioty ekonomii społecznej, w tym spółdzielnie socjalne mogły korzystać z trzech rodzajów pożyczek:

- 1) **Pożyczka na start**, przeznaczona na rozwój podmiotów we wczesnej fazie funkcjonowania (do 12 miesięcy);
- 2) **Pożyczka na rozwój**, przeznaczona na rozwój podmiotów działających powyżej 12 miesięcy, w tym na tworzenie miejsc pracy;
- 3) **Pożyczka płynnościowa dla podmiotów ekonomii społecznej**, przeznaczona na utrzymanie bieżącej działalności i zapewnienie płynności finansowej podmiotów działających powyżej 12 miesięcy.

Podmioty ubiegające się o pożyczki musiały spełniać następujące warunki:

- 1) nie są dużymi przedsiębiorcami;
- 2) posiadają osobowość prawną (w przypadku podmiotów reintegracyjnych - CIS, KIS, ZAZ, WTZ – pożyczkobiorcą może być wyłącznie organ prowadzący dany podmiot reintegracyjny);
- 3) w przypadku podmiotów reintegracyjnych – ich organem prowadzącym nie jest jednostka samorządu terytorialnego;
- 4) potwierdzą spełnienie warunku określonego w art. 37 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 17.12.2013, str. 320, z późn. zm.), tj. że przedsięwzięcia przeznaczone do wsparcia są finansowo wykonalne;
- 5) wykażą realne źródła spłaty zobowiązań;
- 6) osiągnięcie przez PES korzyści społecznych.

BGK był realizatorem dedykowanych instrumentów finansowych dla podmiotów ekonomii społecznej, w tym spółdzielni socjalnych, dotyczących realizacji pożyczek w ramach Działania 2.9 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój oraz pożyczek w ramach projektu pilotażowego realizowanego w Działaniu 1.4 PO KL.

BGK, jako menedżer Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej (KFPS), realizując instrumenty pożyczkowe w ramach projektu pozakonkursowego w Działaniu 2.9 PO WER, finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, budżetu państwa i wkładu własnego pośredników finansowych, nie określił zamkniętego katalogu wydatków, które mogły być pokryte ze środków pożyczkowych. Kwalifikowane były takie przedsięwzięcia PES, które dotyczyły wzmocnienia lub rozszerzenia działalności prowadzonej przez PES albo realizacji nowych usług/produkcji. Drugim warunkiem koniecznym do spełnienia było generowanie korzyści społecznych w ramach przedsięwzięcia objętego dofinansowaniem z instrumentu finansowego np. tworzenie miejsc pracy lub osiąganie innych korzyści społecznych zgodnie z tzw. Katalogiem korzyści społecznych).

Ponadto w 2020 r. w celu minimalizowania negatywnych skutków pandemii COVID-19, BGK uruchomił nowy instrument w postaci tzw. pożyczki płynnościowej.

Środki na realizację ww. pożyczek płynnościowych dla podmiotów ekonomii społecznej pochodziły ze zwrotów z inwestycji udzielonych w ramach projektu pilotażowego PO KL, PO WER oraz zlikwidowanego Funduszu Gwarancyjnego (PO WER). Pożyczki te, jako że udzielane ze środków krajowych, nie były obwarowane szeregiem wymogów związanych z wydatkowaniem środków UE i w całości były instrumentem wsparcia dla PES dotkniętych negatywnymi konsekwencjami spowodowanymi epidemią COVID-19.

O ww. pożyczkę mogły ubiegać się m.in: przedsiębiorstwa społeczne, w tym spółdzielnie socjalne, podmioty reintegracyjne, realizujące usługi reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych

ubóstwem lub wykluczeniem społecznym: CIS i KIS, ZAZ i WTZ, organizacje pozarządowe lub jednostki organizacyjne kościołów i związków wyznaniowych, spółki non-profit, o ile udział sektora publicznego w tej spółce wynosi nie więcej niż 50 proc., spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie, tj. spółdzielnie pracy, inwalidów i niewidomych.

BGK w związku z COVID-19 wprowadził również szczególne środki i rozwiązania w celu zabezpieczenia płynności i ciągłości działalności PES oraz utrzymania miejsc pracy.

Modyfikacja parametrów pożyczek ze środków KFPS dotyczyła wydłużenia okresu spłaty pożyczki o maksymalnie 12 miesięcy, wydłużenia karencji w spłacie kapitału dodatkowo o maksymalnie 12 miesięcy, wprowadzenia tzw. wakacji kredytowych, tj. możliwości zawieszenia spłaty rat kapitałowych lub kapitałowo-odsetkowych na okres do 12 miesięcy, obniżenia oprocentowania pożyczek o wartości, obniżenia obowiązującego oprocentowania do 0% w przypadku, gdy pożyczkobiorca uzasadni swoją trudną sytuację finansową oraz wydłużenia okresu na utworzenie miejsc pracy o dodatkowe 12 miesięcy.

Wskazane powyżej parametry pożyczek mają charakter tymczasowy i obowiązują do 3 miesięcy od dnia ogłoszenia zakończenia stanu epidemii w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2.

Warto zwrócić uwagę, że fundusz pożyczek płynnościowych dla PES został utworzony w celu niwelowania negatywnego wpływu COVID-19 na podmioty z sektora ekonomii społecznej, w tym spółdzielnie socjalne, stąd też wszystkie pożyczki PP ES zostały udzielone, jako pomoc w ramach tzw. Tarczy antykryzysowej.

Ze względu na negatywny wpływ pandemii na podmioty z sektora ekonomii społecznej, zmianie uległy niektóre parametry pożyczek płynnościowych, takich jak okres spłaty pożyczki, karencja w spłacie kapitału pożyczki, a w okresie karencji brak konieczności spłaty kapitału, spłata wyłącznie zobowiązań odsetkowych, przy czym odsetki w okresie karencji mogą być spłacane w okresach kwartalnych (niezależnie od tego, czy spłata rat kapitałowo-odsetkowych będzie następowała w okresach miesięcznych czy kwartalnych). Dla pożyczek udzielonych do 30 czerwca 2021 r. możliwe było dokonanie częściowego umorzenia kapitału pożyczki w wysokości 15% lub 25.

Dane w zakresie pożyczek udzielonych w latach 2020–2021

Na podstawie danych z BGK ogólna liczba podpisanych aneksów do umów zmieniających parametry pożyczek udzielonych podmiotom ekonomii społecznej w związku z niwelowaniem negatywnych skutków COVID-19 w latach 2020–2021 wynosiła 199.

W ramach realizacji pożyczek KFPS w latach 2020–2021 podpisano (z podmiotami ekonomii społecznej) łącznie 219 umów na łączną kwotę 29 137 137,26 zł, z czego w 2020 r. – 121 umów na sumę 15 912 865,31 zł, zaś w 2021 r. – 98 umów o łącznej wartości 13 224 271,95 zł.

Spółdzielnie socjalne stanowiły łącznie 36 pożyczkobiorców, a łączna kwota udzielonych pożyczek dla ww. podmiotów w latach sprawozdawczych wynosiła 5 356 000,00 zł - w 2020 roku z pożyczek w ramach KFPS skorzystało 25 spółdzielni socjalnych. Łączna wartość pożyczek wyniosła 3 716 000,00 zł. Analogicznie w 2021 roku z ww. pożyczek skorzystało 11 spółdzielni socjalnych,

a wartość pożyczek osiągnęła kwotę 1 640 000,00 zł.

Tabela 8. – Główne przeznaczenia pożyczki KFPS ze względu na kategorię wydatku wraz z liczbą zawartych umów i wartością kwotową pożyczek w latach 2020–2021 wśród spółdzielni socjalnych.

Przeznaczenie pożyczki ze względu na kategorię wydatku	Liczba spółdzielni socjalnych	Liczba zawartych umów w 2020 r.	Liczba zawartych umów w 2021 r.	Wartość udzielonych pożyczek (zł)
Zakup nieruchomości	3	2	1	1 300 000,00
Zakup wyposażenia	12	7	5	1 531 000,00
Finansowanie bieżących kosztów	5	3	2	340 000,00
Finansowanie rozwoju działalności	6	3	3	1 290 000,00
Start działalności	1	1	0	100 000,00
Zakup środków transportu	1	1	0	10 000,00
Zakup materiałów i towarów	5	5	0	530 000,00
Doposażenie stanowisk pracy	1	1	0	100 000,00
SUMA	34	23	11	4 861 000,00

Źródło: opracowanie własne DES na podstawie danych z BGK.

W latach 2020–2021 z pożyczek płynnościowych skorzystało łącznie 237 podmiotów ekonomii społecznej, z czego 65 podmiotów prowadzi działalność w formie prawnej jaką jest spółdzielnia socjalna.

W odniesieniu do poszczególnych lat sprawozdawczych zakres realizacji ww. wsparcia kształtował się następująco:

- w 2020 r. z pożyczki skorzystało 153 PES, z czego 36 podmiotów prowadzi działalność w formie prawnej, jaką jest spółdzielnia socjalna,
- w 2021 r. z pożyczki skorzystało 84 PES, zaś 29 spośród nich to spółdzielnie socjalne.

5.4. WSPARCIE W RAMACH REGIONALNYCH PROGRAMÓW OPERACYJNYCH

System wsparcia sektora ekonomii społecznej, w tym spółdzielni socjalnych, realizowany w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych, został zdefiniowany w *Wytocznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego*

i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 (Wytyczne).

W analizowanych latach ze wsparcia realizowanego w ramach priorytetu inwestycyjnego PI 9v skorzystało łącznie 688 spółdzielni socjalnych z terenu całego kraju. Na utworzenie miejsc pracy oraz wsparcie pomostowe realizowane w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych przeznaczono kwotę ponad 50 mln. zł, a skala pomocy finansowej udzielonej spółdzielniom socjalnym w latach 2020–2021 w ramach dotacji pozwoliła na stworzenie 1469 miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych. OWES to podmiot lub partnerstwo podmiotów posiadający akredytację przyznaną zgodnie z Zarządzeniem nr 21 Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 kwietnia 2016 r. OWES działają w oparciu o Standardy działania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej. Standardy stanowią dokument określający zadania OWES, sposób ich funkcjonowania oraz świadczenia usług na rzecz podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych.

Celem ww. instytucji jest pomoc w zakładaniu i prowadzeniu podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych oraz pomoc w tworzeniu w tych podmiotach nowych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. OWES prowadzi działalność animacyjną i szkoleniową dla osób zainteresowanych założeniem przedsiębiorstwa społecznego czy ekonomizacją organizacji pozarządowej, a także doradztwo ogólne i specjalistyczne - w tym m.in. biznesowe, prawne, finansowo-księgowe. Udziela wsparcia merytorycznego w celu pozyskania środków finansowych oraz udziela informacji o innych dostępnych źródłach finansowania przedsięwzięcia np. instrumenty zwrotne, inne projekty lub programy.

Usługi świadczone przez OWES na rzecz rozwoju ekonomii społecznej można podzielić na:

- 1) usługi animacji lokalnej;
- 2) usługi na rzecz tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej;
- 3) usługi na rzecz funkcjonujących przedsiębiorstw społecznych.

OWES w ramach realizacji konkursów dotacyjnych udzielają również wsparcia finansowego na utworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwie społecznym (w tym także spółdzielni socjalnej) oraz wsparcia pomostowego.

Dotacje na tworzenie nowych miejsc pracy są udzielane zgodnie z Regulaminami Przyznawania Wsparcia Finansowego Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej dla:

- 1) osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, z wyłączeniem osób niepełnoletnich;
- 2) osób długotrwale bezrobotnych w rozumieniu Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze rynku pracy na lata 2014-2020;
- 3) osób ubogich pracujących;
- 4) osób opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze i młodzieżowe ośrodki socjoterapii;
- 5) osób opuszczających zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich.

Przyznawanie dotacji jest powiązane z realizacją usług doradczych i szkoleniowych na rzecz PES i PS polegających na:

- 1) podnoszeniu wiedzy i rozwijaniu umiejętności potrzebnych do założenia, prowadzenia i rozwijania przedsiębiorstwa społecznego, w szczególności związanych ze sferą ekonomiczną funkcjonowania przedsiębiorstwa społecznego; wsparcie to jest dostosowane do potrzeb założycieli przedsiębiorstwa i samego przedsiębiorstwa społecznego i może przyjąć formę szkoleń, warsztatów, doradztwa, mentoringu, coachingu, tutoringu, współpracy, wizyt studyjnych itp. - obowiązkowo dla każdego przedsiębiorstwa społecznego;
- 2) dostarczaniu i rozwijaniu kompetencji i kwalifikacji zawodowych potrzebnych do pracy w przedsiębiorstwie społecznym (adekwatnie do potrzeb i roli danej osoby w przedsiębiorstwie społecznym) – fakultatywnie dla poszczególnych przedsiębiorstw społecznych, w zależności od ich indywidualnych potrzeb;
- 3) pomocy w uzyskaniu stabilności funkcjonowania i przygotowaniu do w pełni samodzielnego funkcjonowania.

Wsparcie pomostowe oferowane przedsiębiorstwom społecznym (w tym spółdzielniom socjalnym) realizowane jest w formie finansowej lub w formie zindywidualizowanych usług. Finansowe wsparcie pomostowe to bezzwrotna pomoc finansowa przyznawana w formie comiesięcznej dotacji nowo utworzonemu przedsiębiorstwu społecznemu w kwocie nie większej niż zwielokrotniona o liczbę utworzonych miejsc pracy kwota minimalnego wynagrodzenia w rozumieniu przepisów o minimalnym wynagrodzeniu za pracę. Wsparcie może być przeznaczone w szczególności na: składki na ubezpieczenie zdrowotne, społeczne, daniny publicznoprawne (z wyjątkiem grzywien i kar), koszty opłat telekomunikacyjnych (telefon, Internet itp.), wydatki na media (woda, gaz, elektryczność itp.), koszty dzierżawy, czynszu, najmu lokali, koszty najmu, dzierżawy maszyn i urządzeń, koszty ubezpieczeń majątkowych i osobistych, koszty zlecenia usług bezpośrednio związanych z działalnością gospodarczą spółdzielni socjalnej (np. zlecenie obsługi księgowej, prowadzenie strony internetowej itp.).

Wsparcie pomostowe w formie finansowej jest świadczone przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy i nie dłuższy niż 12 miesięcy.

W ramach działań koordynacyjnych dotyczących ekonomii społecznej na poziomie regionu mogą być realizowane także następujące działania, których adresatem są m.in. spółdzielnie socjalne:

- 1) tworzenie regionalnych sieci PES (klastry, franczyzy, „wiązki” usług społecznych) oraz włączanie PES w budowanie partnerstw i powiązań pomiędzy nauką, biznesem i ekonomią społeczną na poziomie regionalnym (spotkania, warsztaty, doradztwo, wymiana informacji) w celu nawiązania stałej współpracy;
- 2) organizacja przedsięwzięć służących zwiększaniu widoczności PES i PS jako dostawców produktów i usług oraz wspieranie sprzedaży produktów i usług świadczonych przez ww. na poziomie regionalnym (np. targi ekonomii społecznej, sprzedaż produktów i usług PES/PS za pomocą jednego regionalnego portalu).

Na podstawie danych przedstawionych w poniższej tabeli możliwe jest wskazanie średniej wysokości wsparcia przekazanego spółdzielniom socjalnym przez OWES w celu utworzenia miejsca pracy – dla kraju i w podziale na poszczególne województwa.

Tabela 9. – Wysokość wsparcia finansowego z RPO dla spółdzielni socjalnych oraz liczba utworzonych miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych w latach 2020–2021 – wg województw.

Województwo	Usługi wsparcia realizowane na rzecz spółdzielni socjalnych przez OWES w ramach PI 9v							
	Dotacje				Wartość wsparcia pomostowego udzielonego spółdzielniom socjalnym w (zł)		Liczba spółdzielni socjalnych, które uzyskały wsparcie w ramach PI 9v ⁶⁰	
	Wartość dotacji udzielonych na tworzenie miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych w (zł)		Liczba miejsc pracy utworzonych w spółdzielniach socjalnych w wyniku dotacji					
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
dolnośląskie	1 282 220,00	210 200,00	61	10	927 981,73	712 713,33	15	14
kujawsko-pomorskie	774 841,46	530 730,18	32	20	557 700,00	377 850,00	10	6
lubelskie	938 060,97	1 765 720,00	54	88	226 853,88	1 018 908,45	21	25
lubuskie	1 317 139,78	1 061 552,70	63	57	575 277,06	1 741 682,28	19	20
łódzkie	0,00	378 360,00	3	18	53 000,00	308 000,00	9	7
małopolskie	966 920,00	924 880,00	46	44	568 950,00	1 149 800,00	23	25
mazowieckie	1 594 581,00	979 000,00	104	56	849 600,00	436 800,00	37	38
opolskie	388 646,48	1 003 097,25	19	39	123 615,31	314 500,84	12	23
podkarpackie	1 114 060,00	4 056 860,00	53	193	1 038 800,00	3 078 278,18	10	31
podlaskie	0,00	294 280,00	0	14	12 000,00	69 800,00	4	1
pomorskie	1 278 000,00	604 000,00	59	27	505 328,00	354 600,00	31	15
śląskie	1 306 000,00	1 251 750,00	57	58	815 091,90	923 817,74	19	15
świętokrzyskie	273 260,00	273 260,00	13	13	94 325,93	271 314,07	13	16
warmińsko-mazurskie	815 912,89	504 000,00	38	21	742 500,00	349 500,00	25	11
wielkopolskie	1 715 700,00	1 320 800,00	101	60	1 182 012,00	758 030,00	63	47
zachodniopomorskie	408 200,00	621 932,36	19	29	304 000,00	140 100,00	39	44
Polska ogółem	14 173 542,58	15 780 422,49	722	747	8 577 035,81	12 005 694,89	350	338
Ogółem w latach 2020-2021	29 953 965,07 zł		1469		20 582 730,70 zł		688	

Źródło: Departament Europejskiego Funduszu Społecznego w Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej.

Najwyższe wsparcie dotacyjne na utworzenie miejsc pracy w latach 2020–2021 (dotyczy całkowitej wartości dotacji na tworzenie miejsc pracy w poszczególnych województwach) przyznane zostało w województwie podkarpackim (odpowiednio: 1 114 060 zł i 4 056 860 zł), wielkopolskim (odpowiednio: 1 715 700 zł i 1 320 800 zł) oraz lubelskim (odpowiednio: 938 060,97 i 1 765 720,00).

⁶⁰ OWES udzielają spółdzielniom socjalnym dotacji na tworzenie miejsc pracy oraz wsparcia pomostowego, które jest realizowane w ramach priorytetu inwestycyjnego PI 9v *Wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwienia dostępu do zatrudnienia*. Jest to jeden z obszarów zidentyfikowanych jako wspólne dla wszystkich RPO. Szerzej: Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020.

Całkowita wartość dotacji na tworzenie miejsc pracy była najniższa w województwie podlaskim (odpowiednio: 0,00 zł i 294 280 zł) i łódzkim (odpowiednio: 0,00 zł i 378 360 zł).

Jeżeli chodzi o udzielone w latach 2020–2021 wsparcie pomostowe – najwyższe kwotowo przyznane zostało w województwie podkarpackim.

Wsparcie udzielone spółdzielniom socjalnym przez OWES w ramach priorytetu inwestycyjnego PI 9v *Wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwiania dostępu do zatrudnienia, usługi wsparcia ekonomii społecznej –* wspólnego dla wszystkich regionalnych programów operacyjnych, skoncentrowane było przede wszystkim na tworzeniu miejsc pracy oraz wsparciu pomostowym udzielanym w formie finansowej, które mogło być przeznaczane na pokrycie comiesięcznych kosztów spółdzielni socjalnej, które mają charakter bieżący (np. księgowość, czynsz, media).

Skala pomocy finansowej udzielonej spółdzielniom socjalnym w latach 2020–2021 w ramach dotacji OWES pozwoliła na stworzenie 1469 miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym.

Uwzględniając ponadto zobowiązanie ciążące na spółdzielniach socjalnych, z tytułu otrzymanych środków, w zakresie zapewnienia trwałości utworzonych miejsc pracy przez okres co najmniej 12 miesięcy, od dnia utworzenia miejsca pracy i 6 miesięcy od zakończenia wsparcia pomostowego, można wnioskować, że szansa dana tak specyficznej pod względem wielorakich problemów, grupie osób, które znalazły zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych, stanowi istotny etap w ich przywracaniu na rynek pracy.

Łączne wsparcie dedykowane spółdzielniom socjalnym (tj. wsparcie na utworzenie miejsc pracy oraz wsparcie pomostowe) realizowane w latach 2020–2021 w poszczególnych województwach w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych w skali kraju osiągnęło kwotę 50 536 695,77 zł.

Warto również nadmienić, iż wartość dotacji udzielonych przez Ośrodki Wspierania Ekonomii Społecznej w celu tworzenia miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych była wyższa w 2021 r. wobec wydatków poniesionych w roku 2020.

Mechanizm zakupów interwencyjnych realizowany w ramach projektów OWES (zakupy towarów i usług PES/PS związanych z przeciwdziałaniem COVID-19).

W czasie trwania epidemii COVID-19, IZ RPO umożliwiły OWES rozszerzenie zadań własnych i wsparcie działań polegających na przeciwdziałaniu upadłości i utrzymaniu miejsc pracy w PES/PS, w tym także w spółdzielniach socjalnych. W związku z powyższym Ośrodki Wspierania Ekonomii Społecznej - w ramach projektów finansowanych z RPO realizował wsparcie w ramach tzw. „mechanizmu zakupów interwencyjnych”.

Najważniejszym z tych działań było umożliwienie w ramach projektów OWES dokonywania zakupów w PES i PS, znajdujących się w trudnej sytuacji w następstwie wystąpienia COVID-19, obejmujących w szczególności:

- 1) zamówienia produkowanych przez PES i PS środków ochrony osobistej (np. maseczek ochronnych, przyłbic) i przekazywanie ich nieodpłatnie placówkom ochrony zdrowia, placówkom całodobowej opieki w pomocy społecznej, pieczy zastępczej, systemu oświaty, innym jednostkom organizacyjnym pomocy społecznej oraz służb publicznych uczestniczących w działaniach na rzecz przeciwdziałania skutkom wystąpienia COVID-19;
- 2) zamówienia usług cateringowych (przygotowanie i dostarczenie posiłków) świadczonych przez PES i PS na potrzeby pracowników ochrony zdrowia, placówek całodobowej opieki w pomocy społecznej, pieczy zastępczej, systemie oświaty oraz innych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej;
- 3) zamówienia usług cateringowych (przygotowanie i dostarczenie posiłków) świadczonych przez PES i PS oraz przekazywanie ich nieodpłatnie osobom w trudnej sytuacji w związku z wystąpieniem COVID-19 (osobom starszym, osobom z niepełnosprawnościami, dzieciom korzystającym dotychczas z darmowych posiłków w szkołach, osobom przebywającym w miejscach odosobnienia w związku z potrzebami izolacji lub kwarantanny i osobom potrzebującym wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w społeczności lokalnej);
- 4) zamówienia w PES i PS środków higienicznych (np. dezynfekujących), środków ochrony osobistej i przekazywanie ich nieodpłatnie placówkom ochrony zdrowia, placówkom całodobowej opieki w pomocy społecznej, pieczy zastępczej, systemu oświaty, innym jednostkom organizacyjnym pomocy społecznej oraz służb publicznych uczestniczących w działaniach na rzecz przeciwdziałania skutkom wystąpienia COVID-19;
- 5) zamówienia usług społecznych, świadczonych w społeczności lokalnej, w szczególności usług opiekuńczych i asystenckich, dla osób, które dotychczas były objęte opieką w instytucjach (placówkach całodobowych i dziennych.) lub wymagających takiej opieki w związku z sytuacją epidemiologiczną w kraju, wraz środkami ochrony osobistej dla pracowników realizujących usługi;
- 6) organizacja i wynajem miejsc całodobowych z przeznaczeniem na pobyt w trakcie kwarantanny, a także na pobyt personelu ochrony zdrowia i innych służb społecznych albo z przeznaczeniem na czasowe zmniejszenia liczby osób w placówkach całodobowych;
- 7) zamówienie usług czyszczenia, odkażania budynków i przestrzeni publicznych;
- 8) oraz wszystkich innych usług i zamówień towarów, których potrzeby użycia bądź stosowania mogą pojawić się wraz z rozwojem sytuacji epidemiologicznej w kraju, a których produkcja, dystrybucja, świadczenie nie jest ograniczone innymi prawnymi regulacjami dotyczącymi stanu epidemii.

OWES przy realizowaniu powyższych działań współpracowały z Regionalnymi Ośrodkami Polityki Społecznej w zakresie wsparcia dla instytucji całodobowego pobytu oraz innych podmiotów świadczących usługi w regionie dotkniętych skutkami wystąpienia COVID-19. Ważnym elementem wdrożenia tej koncepcji było wykorzystanie rozwiązań, które wskazywały na wyłączenie zasady konkurencyjności w ramach zamówień niezbędnych do przeciwdziałania skutkom COVID-19. Takie wyłączenie jest możliwe ze względu na wymaganą natychmiastową realizację zamówienia lub wystąpienie natychmiastowej potrzeby udzielenia zamówienia.

W 2020 r. na realizację mechanizmu przeznaczono kwotę 17 603 483, 52 zł. W ramach zakupów interwencyjnych zakupiono towary i usługi w 341 PES oraz wsparto 1317 instytucji pomocowych.

Z wyników *Badania kondycji przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych, w kontekście skutków pandemii COVID-19*, wynika, że niemal 80% badanych spółdzielni socjalnych zna rozwiązania oferowane przez OWES w ramach mechanizmu zakupowego. Najczęściej w spółdzielniach socjalnych zamawiano środki ochrony osobistej (29,4%), usługi cateringowe świadczone na potrzeby pracowników ochrony zdrowia (9,5%) oraz środki higieniczne przekazywane nieodpłatnie placówkom ochrony zdrowia i placówkom całodobowej opieki (7,9%). OWES-y nie realizowały zakupów w ponad 40% badanych spółdzielni socjalnych.

5.5. INNE INSTRUMENTY WSPARCIA

Zwolnienie z opłat sądowych założycieli spółdzielni socjalnej

Zgodnie z art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna nie uiszcza opłaty sądowej od wniosku o wpis tej spółdzielni do Krajowego Rejestru Sądowego, a także od wniosków o zmiany wpisu oraz nie uiszcza opłaty za ogłoszenie tych wpisów w Monitorze Sądowym i Gospodarczym.

Zwolnienie przedmiotowe w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych

W oparciu o regulacje art. 17 ust. 1 pkt 43 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1800, z późn. zm.), wolne od podatku CIT są dochody spółdzielni socjalnej wydatkowane w roku podatkowym na cele związane ze społeczno-zawodową reintegrację jej członków, w części niezaliczonej do kosztów uzyskania przychodów.

Analiza danych wynikających z rozliczenia podatku dochodowego od osób prawnych za rok 2020 (koniec roku podatkowego) wykazała, iż dochody wolne od podatku, przeznaczone na cele statutowe oraz inne cele wymienione w art. 17 ust. 1 pkt 4d, 4g-4u, 5a, 26, 37, 42, 43, 45, i 46 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, wykazało 58 spółdzielni socjalnych, w łącznej wysokości 8 307 tys. zł. Grupę ww. podmiotów zidentyfikowano w bazie danych podatników, u których w nazwie widnieje „spółdzielnia socjalna”.

Dane z rozliczenia podatku dochodowego od osób prawnych za 2021 r. dostępne będą w drugiej połowie 2022 r.

Uproszczona rachunkowość

Spółdzielnia socjalna jako osoba prawna zobowiązana jest do prowadzenia tzw. pełnej księgowości tj. ksiąg rachunkowych zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2021 r., poz. 217, z późn. zm.). Ww. ustawa umożliwia jednak jednostkom mikro i jednostkom małym (w rozumieniu art. 3 ust. 1a, 1b i 1c, 1d) sporządzanie uproszczonego sprawozdania finansowego. Zatem spółdzielnia socjalna, o ile spełni warunki do zaliczenia jej bądź to do jednostek mikro, bądź to do jednostek małych, może sporządzać uproszczone sprawozdanie finansowe przewidziane dla tych jednostek.

W świetle przepisów, o którym mowa w art. 3 ust. 1a, 1b i 1c, 1d ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości za:

- 1) jednostkę mikro spółdzielnia socjalna zostanie uznana, jeżeli w roku obrotowym, za który sporządza sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy, a w przypadku jednostek rozpoczynających działalność – w roku obrotowym, w którym rozpoczęły działalność – nie przekroczy co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości:
 - a) 1 500 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego;
 - b) 3 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy;
 - c) 10 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty.

- 2) jednostkę małą, spółdzielnia socjalna zostanie uznana, jeżeli w roku obrotowym, za który sporządzają sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy, a w przypadku jednostek rozpoczynających działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych w sposób określony ustawą – w roku obrotowym, w którym rozpoczęły działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych – nie przekroczyły co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości:
 - a) 25 500 000 zł - w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego;
 - b) 51 000 000 zł - w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy;
 - c) 50 osób - w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty.

O tym, czy spółdzielnia socjalna będzie mogła korzystać z uproszczeń przewidzianych w załączniku nr 4 lub 5⁶¹ do ustawy o rachunkowości oraz z innych przywilejów określonych dla jednostki mikro lub małej decyduje organ zatwierdzający.

W przypadku ww. jednostek walne zgromadzenie spółdzielni musi podjąć decyzję o sporządzeniu sprawozdania finansowego z zastosowaniem uproszczeń przewidzianych ustawą o rachunkowości dla jednostek mikro lub jednostek małych. Tego rodzaju decyzja powinna zostać podjęta w takim terminie, aby sprawozdanie mogło zostać sporządzone w ciągu 3 miesięcy od zakończenia roku obrotowego, czyli zwykle do 31 marca.

Warto w tym miejscu nadmienić, iż uproszczenia w sporządzaniu sprawozdań finansowych obejmują przede wszystkim:

⁶¹ Załączniki nr 4. i 5. do ustawy o rachunkowości określają odpowiednio: 4. Zakres informacji wykazywanych w sprawozdaniu finansowym, o którym mowa w art. 45 ustawy, dla jednostek mikro; 5. Zakres informacji wykazywanych w sprawozdaniu finansowym, o którym mowa w art. 45 ustawy, dla jednostek małych korzystających z uproszczeń odnoszących się do sprawozdania finansowego.

W jednostkach mikro:

- 1) możliwość stosowania uproszczonego wzoru bilansu i rachunku zysków i strat zgodnie z ich zakresem wymaganym w załączniku nr 4 do ustawy o rachunkowości (art. 46 ust. 5 pkt. 4 oraz art. 47 ust. 4 pkt 4 ustawy o rachunkowości);
- 2) możliwość niesporządzania informacji dodatkowej do sprawozdania finansowego, pod warunkiem przedstawienia informacji uzupełniających do bilansu określonych w załączniku nr 4 do ustawy (art. 48 ust. 3 ustawy o rachunkowości);
- 3) możliwość niesporządzania zmian w kapitale (funduszu) własnym i rachunku przepływów pieniężnych (art. 48a ust. 3 oraz art. 48b ust. 4 ustawy o rachunkowości);
- 4) możliwość niesporządzania sprawozdania z działalności, pod warunkiem, że w informacji dodatkowej lub (w przypadku jej niesporządzania) jako informacje uzupełniające do bilansu jednostka mikro przedstawi informacje dot. nabycia udziałów własnych określone w załączniku nr 4 do ustawy (art. 49 ust. 4 ustawy o rachunkowości).

W jednostkach małych:

- 1) możliwość stosowania uproszczonego wzoru bilansu (art. 46 ust. 5 pkt 5), rachunku zysków i strat (art. 47 ust. 4 pkt 5) oraz informacji dodatkowej (art. 48 ust. 4) zgodnie z ich zakresem wymaganym w załączniku nr 5 do ustawy o rachunkowości;
- 2) możliwość niesporządzania zmian w kapitale (funduszu) własnym oraz rachunku przepływów pieniężnych (art. 48a ust. 4) (art. 48b ust. 5);
- 3) możliwość zwolnienia (pod pewnymi warunkami) z obowiązku sporządzania sprawozdania z działalności (art. 49 ust. 5).

Podsumowując, ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości umożliwia jednostkom mikro i jednostkom małym sporządzanie uproszczonego sprawozdania finansowego. Zatem spółdzielnie socjalne mogą sporządzać uproszczone sprawozdanie finansowe, o ile spełniają warunki do zaliczenia ich bądź to do jednostek mikro, bądź to do jednostek małych.

Wsparcie finansowe ze strony jednostek samorządu terytorialnego

Na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, działalność spółdzielni socjalnej może zostać wsparta ze środków budżetu jednostki samorządu terytorialnego, w szczególności przez:

- 1) dotacje;
- 2) pożyczki;
- 3) poręczenia pożyczek, kredytów lub zabezpieczenia zwrotu otrzymanej refundacji lub środków na podjęcie działalności gospodarczej, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej⁶²;

⁶² Spółdzielnia socjalna założona przez jednostki samorządu terytorialnego, kościelne osoby prawne lub organizacje pozarządowe na podstawie art. 5a ust. 6 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, może udzielić poręczenia pożyczek, kredytów lub zabezpieczenia zwrotu otrzymanej refundacji lub środków na podjęcie działalności gospodarczej, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej.

- 4) usługi lub doradztwo w zakresie finansowym, księgowym, ekonomicznym, prawnym i marketingowym;
- 5) zrefundowanie kosztów lustracji.

Charakter, możliwy zakres i warunki udzielania pomocy spółdzielniom socjalnym w powyższych formach określono w art. 15 ust. 2–7 ww. ustawy.

Wsparcie wolontariuszy i innych osób

Na podstawie art. 14 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, wolontariusze mogą wykonywać świadczenia na rzecz spółdzielni socjalnej w zakresie prowadzonej przez tę spółdzielnię działalności pożytku publicznego, na zasadach określonych w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Warto zaznaczyć, iż na podstawie art. 13 ww. ustawy o spółdzielniach socjalnych, osoby skazane na karę ograniczenia wolności mogą wykonywać pracę w spółdzielni socjalnej zgodnie z przepisami ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2021 r. poz. 53, z późn. zm.) także mogą wykonywać pracę w spółdzielni socjalnej, przy czym osoby te nie mogą być członkami tejże spółdzielni socjalnej.

Zgodnie natomiast z art. 5a ust. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, określającym zasady wniesienia wkładu do spółdzielni socjalnej przez osoby prawne, możliwe jest także (poza przeniesieniem lub obciążeniem własności rzeczy lub innych praw) wniesienie wkładu przez organizację pozarządową, kościelną osobę prawną lub jednostkę samorządu terytorialnego na rzecz spółdzielni socjalnej w formie wykonywania świadczeń przez wolontariuszy lub pracowników jednostek samorządu terytorialnego, kościelnych osób prawnych lub organizacji pozarządowych.

Zwolnienie ze składki na Krajową Radę Spółdzielczą

Zgodnie z art. 17a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna, która przynależy do właściwego związku rewizyjnego, zwolniona jest ze składek określonych w art. 266 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, tj. składek organizacji spółdzielczych przeznaczonych na wydatki Krajowej Rady Spółdzielczej.

Z informacji przekazanych przez Krajową Radę Spółdzielczą, liczba spółdzielni socjalnych, które mogły skorzystać ze zwolnienia w odprowadzaniu składek na KRS ze względu na swoją przynależność do związków rewizyjnych wynosiła odpowiednio 279 spółdzielni – w 2020 r. i 331 – w 2021 r.

6. WPLYW PANDEMII COVID-19 NA SYTUACJĘ SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Spółdzielnie socjalne funkcjonujące w warunkach rynkowych, tak jak zdecydowana większość innych firm, zostały dotknięte ograniczeniami w prowadzeniu działalności gospodarczej w czasie kolejnych fal pandemii wirusa SARS-CoV-2. Sytuacja ta naraziła spółdzielnie socjalne na konieczność zmagania się z negatywnymi skutkami niniejszej sytuacji.

W 2021 r. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej zleciło Instytutowi Pracy i Spraw Socjalnych przeprowadzenie badań i przygotowanie raportu pn. *Badanie kondycji przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych, w kontekście skutków pandemii COVID-19*.

Badanie zostało przeprowadzone w oparciu o metody jakościowe i ilościowe. W pierwszej części badania, spółdzielnie stanowiły 32% badanych podmiotów, natomiast w przypadku badań ilościowych spółdzielnie socjalne stanowiły 47% respondentów.

6.1. NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI Z BADANIA KONDYCJI PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH, W TYM SPÓŁDZILENI SOCJALNYCH W KONTEKŚCIE SKUTKÓW PANDEMII COVID-19

Biorąc pod uwagę złożoność badanego zagadnienia, w trakcie badania zastosowano dwie metody badawcze: badanie jakościowe i badania ilościowe. Wykorzystanie wskazanych podejść umożliwiło pogłębienie informacji na temat wpływu pandemii na działalność przedsiębiorstw społecznych, a jednocześnie diagnozę sytuacji w skali ogólnopolskiej z uchwyceniem m.in. różnic w przekroju branż.

W ramach badań jakościowych w badaniu wzięło 7 przedstawicieli spółdzielni socjalnych działających w następujących branżach: budownictwo, edukacja i kultura, gastronomia, handel i pozostałe usługi, rekreacja, turystyka i zakwaterowanie, usługi dla firm, organizacji i administracji publicznej. Natomiast badaniem ilościowym objętych było 218 spółdzielni socjalnych działających przede wszystkim na terenach gmin miejskich i miejsko-wiejskich. Zdecydowana większość respondentów stanowiących spółdzielnie socjalne było mikro lub małym przedsiębiorstwem.

W wyniku przeprowadzonego badania sformułowano następujące wnioski dotyczące funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych:

- 1) pandemia COVID-19 negatywnie wpłynęła na funkcjonowanie większości przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych. Należy jednak zaznaczyć, że jako „dobrą” lub „zdecydowanie dobrą” sytuację przed pandemią oceniło 69% respondentów reprezentujących spółdzielnie socjalne, przy czym spadek ocen w tej kategorii – przy porównaniu sytuacji sprzed pandemii i obecnie - był najmniejszy wśród spółdzielni socjalnych (43 pp.);
- 2) niespełna 15% spółdzielni socjalnych biorących udział w badaniu stwierdziła, że wybuch pandemii nie miał wpływu na ich działalność;
- 3) spółdzielnie socjalne, jako negatywne skutki pandemii wpływające na prowadzenie działalności wymieniały przede wszystkim: zmniejszenie liczby klientów, spadek popytu na wytwarzane towary/usługi, absencję pracowników, czy opóźnienia w płatnościach od klientów;
- 4) 0,8% badanych spółdzielni socjalnych było zmuszonych do zawieszenia działalności;
- 5) ponad 60% badanych spółdzielni socjalnych musiało ograniczyć inne niż płacowe koszty funkcjonowania przedsiębiorstwa. Najczęściej ograniczono wydatki związane z planowanymi inwestycjami i wydatki związane z działalnością promocyjną i marketingową;

- 6) pandemia wymusiła także ograniczenia skali działalności w odniesieniu do obszaru działalności spółdzielni socjalnych. Na skutek pandemii badane spółdzielnie socjalne zwiększyły udział klientów obsługiwanych na terenie lokalnej gminy lub miejscowości o prawie 5%. Spadł udział klientów obsługiwanych na terenie kilku województw, całego kraju i zagranicy;
- 7) 60% spółdzielni socjalnych biorących udział w badaniu odnotowało spadek dochodu z prowadzonej działalności w porównaniu do roku 2019;
- 8) zdecydowana większość negatywnych konsekwencji wywołanych wybuchem pandemii bardzo poważnie wpłynęło na spółdzielnie socjalne (40,4%) a także zagrażało utrzymaniu stabilności działalności (33,8%);
- 9) ponad 42% badanych spółdzielni socjalnych nie doświadczyło żadnych pozytywnych skutków pandemii. 18% jako pozytyw wskazało poszerzenie swojej oferty o nowe produkty i usługi. Co ważne spółdzielcy biorący udział w badaniu, wśród pozytywnych zmian dostrzegli wzrost zaangażowania pracowników oraz rozwój ich kompetencji cyfrowych.

Opisane powyżej skutki pandemii mające wpływ na funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych miały także znaczenie dla struktury zatrudnienia. Warto jednak podkreślić, że zmiany te nie miały jednak tak szerokiego i głębokiego charakteru jak można by oczekiwać po skali i czasie negatywnego oddziaływania czynników pandemicznych.

- 1) W ponad połowie badanych spółdzielni socjalnych struktura zatrudnienia w 2020 r. nie zmieniła się (56,4%), w ponad 24% badanych spółdzielni nastąpiła redukcja zatrudnienia, a w niecałych 20% odnotowano wzrost zatrudnienia;
- 2) Redukcja zatrudnienia, do której doszło w badanych spółdzielniach socjalnych w 52,6% miała związek z pandemią COVID-19, natomiast w 47,7% nie odnotowano związku;
- 3) W przeprowadzonych badaniach jakościowych przedsiębiorcy społeczni podkreślali, że dążyli do ochrony miejsc pracy, bez względu na kategorię pracowników (kadra zarządzająca, osoby reintegrowane), a w spółdzielniach socjalnych podkreślano wagę utrzymania zatrudnienia i procesów reintegracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 4) Co ważne, 65% badanych spółdzielni socjalnych nie zmieniło sposobu wynagradzania pracowników po wybuchu pandemii COVID-19, natomiast 14% respondentów zmuszonych było do obniżenia poziomu lub zawieszenia wypłacania dodatkowych składników wynagrodzenia (np. premii okresowych);
- 5) Bardzo istotną deklarację złożyły badane spółdzielnie socjalne, które wskazały, że ponad 70% z nich jest obecnie zainteresowanych zwiększeniem zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

6.2. WSPARCIE DLA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH W OKRESIE PANDEMII COVID-19 W RAMACH TARCZY ANTYKRYZYSOWEJ

Sytuacja związana z wybuchem epidemii COVID-19 okazała się czasem szczególnych wyzwań dla wszystkich przedsiębiorców, w tym spółdzielni socjalnych. W celu przeciwdziałania gospodarczym skutkom COVID-19 przyjęto ustawę z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach

związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, jako pierwsza część pakietu pomocowego przygotowanego przez rząd.

W ww. ustawie, uwzględnione zostały regulacje bezpośrednio adresowane do organizacji pozarządowych i podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w tym również do podmiotów ekonomii społecznej prowadzących działalność gospodarczą. Spółdzielnie socjalne mogły skorzystać ze wszystkich instrumentów przewidzianych w Tarczy Antykryzysowej skierowanych do przedsiębiorców, ale także do tych instrumentów, które były dedykowane podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego. Szczegóły dotyczące przepisów przewidujących wsparcie dla spółdzielni socjalnych zostały opisane w podrozdziale 2.1. *Ramy prawne.*

Instrumenty wsparcia dostępne dla przedsiębiorców, w tym przedsiębiorstw społecznych i spółdzielni socjalnych, były tworzone w odpowiedzi na bieżące problemy i ograniczenia działalności gospodarczej wprowadzane w okresach nasilenia się liczby zakażeń wirusem SARS-CoV-2. W efekcie, mechanizmy wsparcia były bardzo złożone, co wynikało z faktu ich kierowania do różnych grup odbiorców, powstawania w różnym czasie i okresowej dostępności. Spółdzielnie socjalne zaliczane do grona mikro i małych przedsiębiorców mogły wnioskować o wsparcie w instytucjach wdrażających Regionalne Programy Operacyjne, natomiast średnie spółdzielnie socjalne o dotację mogły ubiegać się w Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości.

Wyniki przeprowadzonego na zlecenie MRiPS badania⁶³ wskazują, że przedsiębiorstwa społeczne, w tym spółdzielnie socjalne najczęściej korzystały ze wsparcia mechanizmów pomocowych oferowanych w ramach Tarczy Antykryzysowej:

- 1) umorzenie składek na ubezpieczenie społeczne: wykorzystanie tego rozwiązania zadeklarowało 32,2% badanych spółdzielni socjalnych⁶⁴;
- 2) bezzwrotne dotacje w wysokości 5000 zł dla małych przedsiębiorstw i mikrofirm: wykorzystanie tego rozwiązania zadeklarowało 24,4% badanych spółdzielni socjalnych.

Prawie 16% spośród badanych spółdzielni socjalnych nie korzystało ze wsparcia oferowanego w ramach Tarczy Antykryzysowej. Najczęstszym wskazaniem powodu dla którego nie korzystano z pakietu instrumentów pomocowych było niekwalifikowanie się do otrzymania wsparcia.

Należy podkreślić, że 92% badanych spółdzielni socjalnych wskazało, że skorzystanie z instrumentów proponowanych w Tarczy Antykryzysowej pozwoliło złagodzić negatywne skutki pandemii.

Ponadto ustawą z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2 dokonano zmiany ustawy o spółdzielniach socjalnych, poprzez dodanie art. 29a, na podstawie którego przedłużono terminy

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Dane ZUS wskazują, że w ramach art. 31zo ustawy COVID spółdzielnie socjalne złożyły 455 wniosków, pozytywnie rozpatrzono 324 wnioski, a kwota zwolnień przyznanych w okresie od marca do maja 2020 r. wniosła 9 861,2 tys. zł.

określone w tej ustawie np. zobowiązujące spółdzielnię socjalną do przyjęcia w poczet nowych członków, zatrudnienia pracownika, dokonania pierwszej lustracji, do dnia upływu 12 miesięcy od dnia odwołania stanu nadzwyczajnego lub zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii. Z tej możliwości skorzystała co czwarta (25,6%) spółdzielnia socjalna biorąca udział w *Badaniu kondycji przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych, w kontekście skutków pandemii COVID-19*.

7. REALIZACJA ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH UWZGLĘDNIAJĄCYCH ASPEKTY SPOŁECZNE WRAZ Z WYKORZYSTANIEM KLAUZUL SPOŁECZNYCH (DANE DOT. SPÓŁDZIELI SOCJALNYCH)

7.1. ASPEKTY SPOŁECZNE W ZAMÓWIENIACH PUBLICZNYCH

Istotnym wsparciem dla działalności spółdzielni socjalnych pozostaje stosowanie przez instytucje publiczne społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, tj. zamówień uwzględniających aspekty społeczne oraz klauzule społeczne. W niniejszym rozdziale przedstawione zostały informacje dotyczące instrumentów umożliwiających uwzględnienie celów społecznych w przeprowadzanych postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego wraz z danymi o ich wykorzystaniu w okresie sprawozdawczym⁶⁵.

Szereg zamówień realizowanych przez wykonawców obejmuje zadania silnie zakorzenione lokalnie, szczególnie z zakresu usług społecznych, czy też zadań rozwoju lokalnego. Zamówienia na usługi społeczne i inne szczególne usługi w 2020 r. zostały oszacowane na poziomie ok. 3,4 mld zł. Trzeba również zwrócić uwagę, że w toku przekształceń regulacji dotyczących zasad udzielania zamówień publicznych w UE oraz w Polsce, stopniowo coraz większą wagę przykłada się do uwzględniania aspektów społecznych.

W tym miejscu należy zaznaczyć, iż dane w zakresie społecznych zamówień publicznych prezentowane w sprawozdaniu dotyczą roku 2020. Podczas przygotowywania niniejszej Informacji Urząd Zamówień Publicznych jednocześnie dokonywał weryfikacji danych zawartych w rocznych sprawozdaniach o udzielonych zamówieniach w roku 2021, przekazywanych do UZP przez zamawiających w pierwszym kwartale 2022 r. Przygotowywane na ich podstawie Sprawozdanie Prezesa Urzędu Zamówień publicznych o funkcjonowaniu systemu zamówień publicznych, publikowane jest zazwyczaj w czerwcu danego roku. Na tym etapie prac nie było więc możliwe przedstawienie danych za rok 2021.

⁶⁵ Wartość całego rynku zamówień publicznych w Polsce w 2020 r. kształtowała się na poziomie ok. 183,5 mld zł. Oszacowana wartość rynku zamówień publicznych stanowiła ok. 7,90% w produkcie krajowego brutto (PKB) z 2020 r. (według szacunków GUS produkt krajowy brutto PKB w 2020 r. kształtował się na poziomie 2 323,859 mld zł - źródło Biuletyn Statystyczny Nr 4/2021).

Klauzule społeczne w ustawie Prawo zamówień publicznych

Zamówienia zastrzeżone

W ramach klauzul społecznych zawartych w regulacjach Pzp warto szczególnie wskazać klauzulę dotyczącą możliwości udzielenia zamówienia zastrzeżonego, albowiem zgodnie z art. 22 ust. 2 Pzp (od 2021 roku – art. 94 ustawy z dnia 11 września 2019 r. Pzp) ustawodawca przewiduje, iż zamawiający może zastrzec w ogłoszeniu o zamówieniu, że o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie zakłady pracy chronionej oraz inni wykonawcy, których działalność, lub działalność ich wyodrębnionych organizacyjnie jednostek, które będą realizowały zamówienie, obejmuje społeczną i zawodową integrację osób będących członkami grup społecznie marginalizowanych, w szczególności:

- 1) osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- 2) bezrobotnych w rozumieniu ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- 3) osób pozbawionych wolności lub zwalnianych z zakładów karnych, o których mowa w Kodeksie karnym wykonawczym, mających trudności w integracji ze środowiskiem;
- 4) osób z zaburzeniami psychicznymi w rozumieniu ustawy o ochronie zdrowia psychicznego;
- 5) osób bezdomnych w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej;
- 6) osób, które uzyskały w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, o których mowa w ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 7) osób do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia, posiadających status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia;
- 8) osób będących członkami mniejszości znajdujące się w niekorzystnej sytuacji, w szczególności będących członkami mniejszości narodowych i etnicznych w rozumieniu ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2017 r., poz. 823).

Zamawiający określa wskaźnik zatrudnienia osób należących do jednej lub więcej kategorii osób, o których mowa jak wyżej, który jest nie mniejszy niż 30% osób zatrudnionych u wykonawcy albo w jego jednostce, która będzie realizowała zamówienie.

Klauzula pracownicza

Klauzula pracownicza służy wzmocnieniu bezpieczeństwa socjalnego pracowników realizujących zamówienia. Jako jedyna klauzula z mocy ustawy ma charakter obligatoryjny.

Klauzula pracownicza realizowana na podstawie art. 95 Pzp oznacza nałożenie na wykonawcę lub podwykonawcę zamówienia obowiązku zatrudnienia na umowę o pracę osób wykonujących wskazane przez zamawiającego czynności. Zamawiający, chcąc zlecić zamówienie dotyczące usług

lub robót budowlanych, musi przeanalizować, czy obejmuje ono czynności wymagające zatrudnienia na umowę o pracę zgodnie z Kodeksem Pracy. Jeżeli tak jest, to zamawiający musi uwzględnić taki wymóg w opisie przedmiotu zamówienia, wskazując te czynności, a wykonawca (podwykonawca) zamówienia musi ten wymóg spełnić zatrudniając do ich realizacji osoby na umowę o pracę.

Klauzula zatrudnieniowa

Aspekty społeczne odnaleźć można również w art. 29 ust. 4 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (od 2021 roku – art. 96 Pzp), który mówi o tym, że zamawiający może określić w opisie przedmiotu zamówienia wymagania związane z realizacją zamówienia, które mogą obejmować aspekty gospodarcze, środowiskowe, społeczne, związane z innowacyjnością lub zatrudnieniem, w szczególności dotyczące zatrudnienia:

- 1) bezrobotnych w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 2) młodocianych, o których mowa w przepisach prawa pracy, w celu przygotowania zawodowego;
- 3) osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- 4) innych osób, o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym lub we właściwych przepisach państw członkowskich Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Zamawiający określa w dokumentach zamówienia liczbę i okres wymaganego zatrudnienia osób, których dotyczy ten wymóg.

Klauzula usługowa

Klauzula usługowa realizowana na podstawie art. 138p ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (od 2021 r. – art. 361 Pzp) to także klauzula o charakterze zastrzeżonym, można ją zastosować przy udzielaniu zamówień na określone rodzaje usług zdrowotnych, społecznych oraz kulturalnych wymienionych w ustawie. O ww. mogą ubiegać się wyłącznie wykonawcy, którzy spełniają łącznie następujące warunki:

- 1) celem ich działalności jest realizacja zadań w zakresie użyteczności publicznej związanej ze świadczeniem tych usług oraz społeczna i zawodowa integracja osób, o których mowa w art. 22 ust. 2;
- 2) nie działają w celu osiągnięcia zysku, przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników;
- 3) struktura zarządzania nimi lub ich struktura własnościowa opiera się na współzarządzaniu w przypadku spółdzielni, akcjonariacie pracowniczym lub zasadach partycypacji pracowników, co wykonawca określa w swoim statucie;

- 4) w ciągu ostatnich 3 lat poprzedzających dzień wszczęcia postępowania o udzielenie zamówienia na usługi społeczne nie udzielono im zamówienia na podstawie tego przepisu przez tego samego zamawiającego.

Zamawiający sam decyduje o stosowaniu klauzuli usługowej, która służy przede wszystkim wsparciu integracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, ale także deinstytucjonalizacji, czyli uspołecznieniu świadczenia usług istotnych dla obywateli, bo ich wykonawcami mogą być podmioty ekonomii społecznej spełniające wymogi klauzuli, przede wszystkim spółdzielnie socjalne i przedsiębiorstwa społeczne. Należy zauważyć, że spółdzielnie socjalne niejako „z definicji” spełniają warunki określone w art. 138p ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (od 2021 r. – art. 361 ust. 1 pkt 1-3 Pzp), jeżeli tylko cel ich działalności jest zbieżny z udzielanym zamówieniem.

Omówione powyżej regulacje, pomimo że nie ograniczają się w swoich zapisach do udzielania zamówień publicznych wyłącznie spółdzielniom socjalnym, przewidują szereg wymogów zbieżnych lub bardzo zbliżonych do elementów charakteryzujących spółdzielnie socjalne. Mogą tym samym znacząco wpłynąć na rozwój i stabilizację istniejących spółdzielni socjalnych, a także stanowić zachętę do tworzenia takich podmiotów.

W Pzp znajduje się również zapis wprost odnoszący się do spółdzielni socjalnych. Artykuł 4d ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (od 2021 r. – art. 11 ust. 5 pkt 5 Pzp) przewiduje wyłączenie stosowania ustawy w przypadku tzw. zamówień poniżej progów: których przedmiotem są usługi lub roboty budowlane realizujące przedsięwzięcia rewitalizacyjne zawarte w gminnym programie rewitalizacji oraz wykonywane na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji, o których mowa odpowiednio w rozdziałach 4 i 5 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. z 2021 r. poz. 485), jeżeli zamówienia te udzielane są:

- 1) przez gminę lub gminne jednostki organizacyjne organizacjom pozarządowym lub spółdzielniom socjalnym, a przedmiot zamówienia należy do działalności statutowej wykonawcy lub,
- 2) w celu aktywizacji osób mających miejsce zamieszkania na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji.

„Mała klauzula społeczna”

Warto w tym miejscu również nadmienić, iż zgodnie z art. 15a ust.1 ustawy o spółdzielniach socjalnych jednostka sektora finansów publicznych udzielając zamówienia, które nie podlega ze względu na jego wartość Pzp, może zastrzec, że o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie spółdzielnie socjalne, działające na podstawie ustawy lub właściwych przepisów państw członkowskich Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego, z uwzględnieniem przepisów art. 44 ust. 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych. Powyższy zapis wprowadza do zagadnień społecznych zamówień publicznych (wspierających rozwoju spółdzielni socjalnych) tzw. małą klauzulę społeczną. Zastrzeżenie, o którym mowa w art. 15a w literaturze nie jest zaliczane wprost do klauzul społecznych, a raczej do szerszego katalogu aspektów społecznych w zamówieniach publicznych. Wynika to prawdopodobnie z faktu, iż nie znajduje ono swojego odniesienia w prawie unijnym (a dążenie do uwzględniania aspektów

społecznych w zamówieniach publicznych, w tym klauzule społeczne, mają swój początek na gruncie regulacji unijnych). Konstrukcja przepisu jest jednak tożsama z konstrukcją przepisów wprowadzających możliwość udzielania zamówień zastrzeżonych, można więc go traktować jako swoistą „małą” klauzulę społeczną.

Dane dotyczące realizacji zamówień publicznych uwzględniających aspekty społeczne i zastosowanie klauzul społecznych.

W 2020 r. 2 587 zamawiających udzieliło 28 499 zamówień publicznych uwzględniających aspekty społeczne o łącznej wartości 72 462 672 778,08 zł (bez VAT). Dla porównania, w 2019 r. 2 558 zamawiających udzieliło 28 300 społecznych zamówień publicznych, których łączna wartość wyniosła 59 612 083 600,64 zł (bez VAT). Porównując dane za dwa poprzednie lata, oznacza to nieznaczny wzrost liczby zamawiających uwzględniających aspekty społeczne w postępowaniach przetargowych o 29 podmiotów publicznych. Zwiększeniu o 199 zamówień uległa również liczba społecznych zamówień publicznych, co jednocześnie przełożyło się na wzrost wartości takich zamówień. Wartość zamówień społecznych w 2020 r. była większa w porównaniu z 2019 r. o kwotę 12 850 589 177,44 zł. Udział społecznych zamówień publicznych w ogólnej liczbie udzielonych zamówień publicznych wyniósł 21%, podczas gdy wartość społecznych zamówień publicznych w odniesieniu do łącznej wartości udzielonych zamówień publicznych stanowiła 40%⁶⁶ Należy zaznaczyć, iż we wskazanej ogólnej liczbie społecznych zamówień publicznych (28 499), swój udział miały również zamówienia udzielane spółdzielniom socjalnym.

W dalszej części rozdziału zaprezentowano najważniejsze dane liczbowe z 2020 roku odnoszące się do realizacji zamówień publicznych uwzględniających aspekty społeczne.

Tabela 10. – Liczba zamówień udzielonych w 2020 r., w których zastosowano odpowiednie aspekty społeczne – dane ogólne.

Liczba zamówień udzielonych w 2020 r. z zastosowaniem aspektów społecznych	
Liczba zamawiających, którzy udzieliли społecznych zamówień publicznych;	2 587
Liczba społecznych zamówień publicznych;	28 499
Wartość społecznych zamówień publicznych;	72 462 672 778,08 zł (wartość bez VAT)
Udział społecznych zamówień publicznych w ogólnej liczbie udzielonych zamówień publicznych;	21%
Udział społecznych zamówień publicznych w ogólnej wartości udzielonych zamówień publicznych	40%

Źródło: Sprawozdanie Prezesa UZP o funkcjonowaniu systemu zamówień publicznych w 2020 r.

⁶⁶ Sprawozdanie Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych o funkcjonowaniu systemu zamówień publicznych w 2020 r. Warszawa, maj 2021, s. 47.

Z ww. sprawozdania wynika również, iż instrumenty prospołeczne przewidziane Pzp w 2020 r. w większości przypadków stosowane były w zamówieniach na roboty budowlane. Dotyczyło to wymogu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę z uwzględnieniem w opisie przedmiotu zamówienia wymogów dotyczących dostępności i projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników oraz odwołania w opisie przedmiotu zamówienia do oznakowania społecznego. Z kolei w zamówieniach na usługi najczęściej stosowano instrument zamówień zastrzeżonych, wymagania społeczne związane z realizacją oraz społeczne kryteria oceny ofert. Najczęściej instrumenty prospołeczne wykorzystywano w zamówieniach dotyczących realizacji usług budowlanych, najrzadziej zaś w zamówieniach na dostawy.

Tabela 11. – Dane w zakresie realizacji art. 4d ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (od 2021 r. – art. 11 ust. 5 pkt 5 Pzp), tj. dane odnośnie do wyłączenia stosowania Pzp w przypadku przedsięwzięć rewitalizacyjnych wykonywanych na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji, m.in. w sytuacji udzielania zamówienia spółdzielniom socjalnym.

Wyłączenie procedur określonych przepisami ustawy z uwagi na inne przesłanki niż wartość zamówienia	Liczba	Wartość
Zamówienia, których przedmiotem są usługi lub roboty budowlane, wykonywane na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji oraz realizujące przedsięwzięcia rewitalizacyjne zawarte w gminnym programie rewitalizacji, o których mowa w art. 4d ust. 1 pkt 5 Pzp;	5	9 692 909,84 zł

Źródło: Dane UZP.

Tabela 12. – Wartość zamówień udzielonych w 2020 r., w których zastosowano odpowiednie aspekty społeczne.

a) **Odwołanie się w opisie przedmiotu zamówienia do zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, o którym mowa w art. 29 ust. 3a ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych.**

Odwołanie się w opisie przedmiotu zamówienia do zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, o którym mowa w art. 29 ust. 3a ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych	Dane
Liczba zamówień publicznych, w których w opisie przedmiotu zamówienia odwołano się do zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, o którym mowa w art. 29 ust. 3a Pzp;	26 035

b) **Odwołanie się w opisie przedmiotu zamówienia do dostępności dla osób niepełnosprawnych lub projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników z art. 29 ust. 5 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych.**

Odwołanie się w opisie przedmiotu zamówienia do dostępności dla osób niepełnosprawnych lub projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników z art. 29 ust. 5 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych	Dane
Liczba zamówień publicznych, w których w opisie przedmiotu zamówienia odwołano się do dostępności dla osób	3 572

niepełnosprawnych lub projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników z art. 29 ust. 5 Pzp;	
Wartość zamówień publicznych, w których w opisie przedmiotu zamówienia odwołano się do dostępności dla osób niepełnosprawnych lub projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników z art. 29 ust. 5 Pzp;	22 521 127 611,92 zł (wartość bez VAT)

c) Odwołanie się w opisie przedmiotu zamówienia do oznakowania, o którym mowa w art. 30a ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych, związanego z aspektami społecznymi.

Odwołanie się w opisie przedmiotu zamówienia do oznakowania, o którym mowa w art. 30a ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych, związanego z aspektami społecznymi	Dane
Liczba zamówień publicznych, w których w opisie przedmiotu zamówienia odwołano się do oznakowania, o którym mowa w art. 30a Pzp, związanego z aspektami społecznymi;	52
Wartość zamówień publicznych, w których w opisie przedmiotu zamówienia odwołano się do oznakowania, o którym mowa w art. 30a Pzp, związanego z aspektami społecznymi;	188 776 055,89 zł (wartość bez VAT)

d) Odwołanie się w kryteriach oceny ofert do oznakowania, o którym mowa w art. 30a ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych, związanego z aspektami społecznymi.

Odwołanie się w kryteriach oceny ofert do oznakowania, o którym mowa w art. 30a ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych, związanego z aspektami społecznymi	Dane
Liczba zamówień publicznych, w których w kryteriach oceny ofert odwołano się do oznakowania, o którym mowa w art. 30a Pzp, związanego z aspektami społecznymi;	76
Wartość zamówień publicznych, w których w kryteriach oceny ofert odwołano się do oznakowania, o którym mowa w art. 30a Pzp, związanego z aspektami społecznymi;	140 959 902,26 zł (wartość bez VAT)

e) Odwołanie się w kryteriach oceny ofert do innych aspektów społecznych.

Odwołanie się w kryteriach oceny ofert do innych aspektów społecznych	Dane
Liczba zamówień publicznych, w których w kryteriach oceny ofert odwołano się do innych aspektów społecznych;	1 416
Wartość zamówień publicznych, w których w kryteriach oceny ofert odwołano się do oznakowania, o którym mowa w art. 30a Pzp, związanego z aspektami społecznymi;	1 799 757 642,37 zł (wartość bez VAT)

f) **Zamówienia zastrzeżone na usługi zdrowotne, społeczne lub kulturalne, o których mowa w art. 138p ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych.**

Zamówienia zastrzeżone na usługi zdrowotne, społeczne lub kulturalne, o których mowa w art. 138p ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych	Dane
Liczba zamówień udzielonych jako zamówienie zastrzeżone na usługi zdrowotne, społeczne lub kulturalne, o których mowa w art. 138p Pzp;	216
Wartość zamówień udzielonych jako zamówienie zastrzeżone na usługi zdrowotne, społeczne lub kulturalne, o których mowa w art. 138p Pzp;	92 021 201,73 zł (wartość bez VAT)

Źródło: Dane UZP.

W ramach przepisów prawa odnoszących się do zamówień publicznych ustawodawca przewidział szereg instrumentów umożliwiających zamawiającym uwzględnienie celów społecznych w przeprowadzanych postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego. Aspekty społeczne regulowane Pzp to m.in. wymogi projektowania ogłoszeń z uwzględnieniem dostępności dla osób z niepełnosprawnością, możliwość zastrzeżenia konkursu dla uczestników zatrudniających osoby należące do kategorii osób społecznie marginalizowanych zgodnie z art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (od 2021 r. – art. 94 Pzp). W myśl ww. przepisu o zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie wykonawcy mający status zakładu pracy chronionej, spółdzielnie socjalne oraz inni wykonawcy (w tym także spółdzielnie socjalne), których głównym celem lub głównym celem działalności ich wyodrębnionych organizacyjnie jednostek, które będą realizowały zamówienie, jest społeczna i zawodowa integracja osób.

Tabela 13. – Dane w zakresie postępowań, w których zamawiający zastrzegł, że o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie zakłady pracy chronionej oraz inni wykonawcy, których działalność, lub działalność ich wyodrębnionych organizacyjnie jednostek, które będą realizowały zamówienie, obejmuje społeczną i zawodową integrację osób będących członkami grup społecznie marginalizowanych – zamówień udzielonych jako zamówienie zastrzeżone, o którym mowa w art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (od 2021 r. – art. 94 Pzp).

Zamówienia udzielone jako zamówienie zastrzeżone, o którym mowa w art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych	Liczba	Wartość (bez VAT)
Liczba zamówień udzielonych jako zamówienie zastrzeżone, o których mowa w art. 22 ust. 2 Pzp;	183	0,14%
Wartość zamówień udzielonych jako zamówienie zastrzeżone, o których mowa w art. 22 ust. 2 Pzp;	167 913 445,12 zł (wartość bez VAT)	0,09%

W tym zamówienia udzielone spółdzielniom socjalnym z uwagi na rodzaj zamówienia:	Liczba	Wartość (bez VAT)
Dostawy	1	4 795 500,00 zł
Roboty budowlane	1	249 609,76 zł
Usługi	13	2 666 732,42 zł
Razem	15	7 711 842,18 zł

Źródło: Dane UZP.

Tabela 14. – Dane w zakresie realizacji art. 96. Pzp w 2020 r., w tym danych odnośnie postępowań, w których zamawiający określił w ogłoszeniu wymagania dotyczące zatrudnienia, o którym mowa w art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (od 2021 r. – art. 96 ust. 2 pkt 2 Pzp).

Odwołanie się w opisie przedmiotu zamówienia do aspektów społecznych lub związanych z zatrudnieniem w ramach wymagań związanych z realizacją zamówienia	Dane	Odsetek*
Liczba zamówień udzielonych jako zamówienie zastrzeżone;	861	0,64%
Wartość zamówień udzielonych jako zamówienie zastrzeżone;	576 453 261,17 zł (wartość bez VAT)	0,86%

Źródło: Dane UZP.

Rekomendacje ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego w sprawie społecznych zamówień publicznych

Rekomendacje ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego⁶⁷ odnoszą się w szczególności do zaleceń w zakresie stosowania instrumentów społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych przez instytucje publiczne, tj.:

- 1) realizacji klauzul społecznych przewidzianych w Pzp, takich jak wyżej omówiona klauzula zastrzeżona, klauzula pracownicza, klauzula zatrudnieniowa;
- 2) stosowania kryterium społecznego, rozumianego jako kryterium wyboru ofert odnoszące się do aspektu społecznego, w szczególności w zakresie integracji zawodowej i społecznej

⁶⁷ W lutym 2019 r. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej opublikował rekomendacje dotyczące stosowania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych. Zawarł w nich w szczególności zalecenie, by każde zamówienie poddawać weryfikacji odnośnie do możliwości zastosowania odpowiedniego instrumentu z zakresu społecznych zamówień publicznych – z uwzględnieniem korzyści społecznych płynących z tego rozwiązania, ale także możliwości spełnienia proponowanych wymogów przez potencjalnych wykonawców.

osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, dostępności dla osób niepełnosprawnych lub uwzględniania potrzeb użytkowników;

- 3) stosowania innych instrumentów w zakresie zlecenia usług, możliwych do zastosowania w ramach udzielania zamówień publicznych poniżej progu stosowania Pzp (przy zachowaniu zasad udzielania zamówień publicznych oraz norm wynikających z innych aktów prawnych).

Do instrumentów tego typu zaliczyć można:

- 1) art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych, który przewiduje możliwość zastrzeżenia, że o udzielenie zamówień mogą ubiegać się wyłącznie spółdzielnie socjalne, działające na podstawie ustawy o spółdzielniach socjalnych lub właściwych przepisów państw członkowskich Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego, z uwzględnieniem wskazanych przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych;
- 2) realizacji procedury in-house w przypadku spółdzielni socjalnych współtworzonych przez jednostki samorządu terytorialnego. W odniesieniu do spółdzielni socjalnych ustawowo wymagane jest, aby ich działalność nakierowana była na reintegrację zawodową i społeczną członków i pracowników. Stosowanie w odniesieniu do tej formy prawnej procedur in-house zapewnia więc realizację celów społecznych w ramach udzielanych zamówień publicznych;
- 3) nawiązanie współpracy z OWES w obszarze stosowania i wdrażania przepisów Pzp w zakresie realizacji społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych.

Sformułowane rekomendacje mają na celu zachęcenie przedstawicieli instytucji odpowiedzialnych za kontraktowanie usług użyteczności publicznej do wdrażania rozwiązań w zakresie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych przewidzianych w obowiązujących ramach prawnych, począwszy od etapu tworzenia planu zamówień publicznych. W ramach ww. zaleceń każde zamówienie powinno zostać poddane weryfikacji odnośnie możliwości zastosowania odpowiedniego instrumentu, z uwzględnieniem korzyści społecznych płynących z tego rozwiązania, ale także możliwości spełnienia proponowanych wymogów przez potencjalnych wykonawców.

8. STUDIA PRZYPADKU SPÓLDZIELCZOŚCI SOCJALNEJ

W ostatniej części Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych zaprezentowano wyróżniające się spółdzielnie socjalne, które w latach 2020 i 2021 zostały nagrodzone ogólnopolskim Znakem Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej, przyznawanym przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej⁶⁸.

Znak Jakości to szczególna forma wyróżnienia tych podmiotów, które z powodzeniem łączą działalność ekonomiczną ze społecznym zaangażowaniem. Nagrody przyznawane w ramach konkursu, w formie m.in. pakietów szkoleniowo-doradczych czy filmów promocyjnych przyczyniają się do budowy marki konkretnych podmiotów oraz całego sektora ekonomii społecznej. W 2018 r. zrealizowano pierwszy konkurs o przyznanie certyfikatu Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej. W konkursie wyodrębniono kategorię „Spółdzielnia socjalna osób fizycznych”, w której przyznano 16 certyfikatów.

Poniżej zaprezentowano 14 spółdzielni, które w gronie podmiotów certyfikowanych wyróżniły się szczególnie, zdobywając tytuły laureatów w latach 2020–2021.

⁶⁸ Konkurs organizowany jest w ramach projektu „System certyfikacji znakami jakości dla podmiotów ekonomii społecznej i jednostek samorządu terytorialnego” realizowanego w partnerstwie przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (lider) oraz Bank Gospodarstwa Krajowego i Europejski Dom Spotkań – Fundację Nowy Staw. Projekt realizowany jest w ramach Działania 2.9 Rozwój Ekonomii Społecznej ze środków Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Spółdzielnia Socjalna Konwalia laureat w kategorii Debiut Roku 2020

Spółdzielnia Socjalna Konwalia została założona przez Gminę Przemęt oraz Fundację Centrum Aktywności z siedzibą w m. Bukwica. Podstawową działalnością Spółdzielni jest świadczenie usług związanych z zagospodarowaniem terenów zielonych, w tym bieżąca pielęgnacja i utrzymanie porządku. Ponadto Spółdzielnia świadczy usługi w zakresie sprzątnięcia biur, a także w zakresie prac wykończeniowych oraz budowlanych. W sezonie letnim prowadzi wypożyczalnię sprzętu wodnego i turystycznego oraz tematyczne warsztaty dla dzieci i młodzieży.

Adres: ul. Jagiellońska 8, 64-234 Przemęt,
email: kontakt@spoldzielniakonwalia.pl,
<http://www.spoldzielniakonwalia.pl>
<https://www.facebook.com/spoldzielniakonwalia/>

Kociewska Spółdzielnia Socjalna laureat w kategorii Debiut Roku 2020

Spółdzielnia Socjalna Kociewska działa przede wszystkim w sferze usług opiekuńczych. Wykwalifikowana kadra opiekunek świadczy usługi z zakresu opieki nad osobami starszymi, niepełnosprawnymi oraz zależnymi. Zapewnia wsparcie w realizacji niezbędnych potrzeb życiowych takich jak zrobienie zakupów, przygotowanie posiłku, pomoc w toalecie codziennej oraz organizację rekreacji. Spółdzielnia oferuje także opiekę nad dziećmi świadczoną przez młode i kreatywne nianie.

Adres: ul. Mickiewicza 23, 83-130 Pelplin
<http://kociewskaspoldzielnia.pl/>

Spółdzielnie socjalne, które uzyskały tytuł podmiotu certyfikowanego Znakiem Jakości Ekonomii Społecznej 2020 w kategorii Debiut Roku:

1. Spółdzielnia Socjalna Galeria Dobrego Smaku w Hrubieszowie
2. Spółdzielnia Socjalna "Pracuj z nami" w Rawie Mazowieckiej
3. Spółdzielnia Socjalna "Przedszkolaki To My" w Chełmcu
4. Spółdzielnia Socjalna "Nasze Drogi" w Hrubieszowie
5. Spółdzielnia Socjalna RE-MAR w Dąbiu
6. Spółdzielnia Socjalna "Sagan" w Rudniku
7. Spółdzielnia Socjalna Kuźnia w Dobrym Mieście
8. Spółdzielnia Socjalna Złoty Kur w Kurowie
9. Spółdzielnia Socjalna Sperare w Hrubieszowie

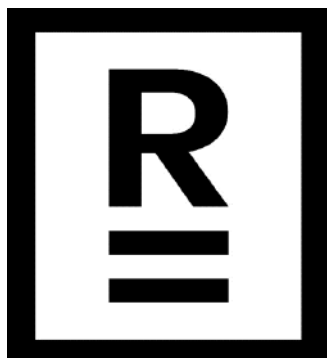
Spółdzielnia Socjalna "MULTISERVICE" laureat w kategorii Najlepszy Pracodawca 2020

Spółdzielnia prowadzi działalność w zakresie profesjonalnej ochrony składników majątkowych (ochrona osób i mienia) MS SECURITY, wynajmu sprzętu rekreacyjnego wraz z obsługą dla najmłodszych („dmuchańce”, trampoliny) KRAINA SŁODZIAKÓW, przesyłek kurierskich (PAKERSI) – franczyza.

Adres: ul Pułaskiego 12, 42-300 Myszków woj. Śląskie
<http://krainaslodziakow.pl/>

Spółdzielnia Socjalna Równość laureat w kategorii Najlepszy Pracodawca 2020

Spółdzielnia Socjalna Równość z siedzibą w Krakowie to firma cateringowa działająca nieprzerwanie od 2014 roku. Kieruje się ideą włączenia społecznego poprzez tworzenie miejsc

pracy dla osób wykluczanych społecznie i chorujących psychicznie. Łączy w sobie cechy przedsiębiorstwa oraz organizacji pozarządowej.

Spółdzielnia Socjalna Równość przygotowuje smaczne potrawy i dostarcza je do klientów na terenie całego Krakowa. Specjalizuje się w organizacji domowych przyjęć okolicznościowych, rodzinnych spotkań i kameralnych uroczystości.

Adres: ul. Bernardyńska 3, 31-069 Kraków

<http://www.spoldzielniarownosc.pl>

<http://www.facebook.com/cateringrownosc>

Spółdzielnia Socjalna ECOSS laureat w kategorii Najlepszy Pracodawca 2020

Spółdzielnia powstała w 2013 roku. Została założona przez osoby prawne: Gminę Krobia i Powiat Gostyński. W roku 2018 do Spółdzielni przystąpiła również Gmina Krzywiń.

Spółdzielnia Socjalna ECOSS zajmuje się głównie usługami komunalnymi (koszeniem traw, pielęgnacją drzew i krzewów) oraz układaniem kostki brukowej.

Przy Spółdzielni powstało Centrum Integracji Społecznej, które pomaga osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym w powrocie na rynek pracy. Przy Centrum działa również warsztat krawiecko - rękodzielniczy AGRAFKA, w którym świadczone są usługi krawieckie oraz wykonywane ozdoby - rękodzieło.

Adres: ul. Miejsko-Górecka 25, 63 - 840 Krobia

<http://www.ecoss.spoldzielnie.org/>

<https://www.facebook.com/Agrafka.Krobia/>

Spółdzielnie socjalne, które uzyskały tytuł podmiotu certyfikowanego Znakiem Jakości Ekonomii Społecznej 2020 w kategorii Najlepszy Pracodawca:

1. ARTE Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna w Bielawie
2. Spółdzielnia Socjalna Gracja w Biłgoraju
3. Spółdzielnia Socjalna "Przysmak" w Sędziszowie
4. Spółdzielnia Socjalna HS Prekursor w Wydmynie
5. Spółdzielnia Socjalna Inicjatywa w Puławach
6. Spółdzielnia Socjalna Komunalka Rzgów w Rzgowie
7. Spółdzielnia Socjalna Garmażerka Pierogarnia STOLNICA w Lublinie
8. Spółdzielnia Socjalna Mamy Siebie w Puławach

9. Spółdzielnia Socjalna Pop w Łodzi
10. Spółdzielnia Socjalna Zielony Punkt w Kępicach
11. Spółdzielnia Socjalna ISKRA w Sztumskim Polu
12. Spółdzielnia Socjalna "Piccoland Sala-Zabaw w Józefowie" w Józefowie
13. Spółdzielnia Socjalna GMINOVA w Leżajsku

Spółdzielnia Socjalna "Smak-Bistro" laureat w kategorii Sukces Rynkowy 2020

Spółdzielnia Socjalna "Smak-Bistro" powstała w październiku 2017 roku. Jest to inicjatywa osób, które zostały absolwentami Centrum Integracji Społecznej w Rawiczu, kończąc kurs gastronomiczny oraz ich instruktorki zawodu. Czas spędzony razem, nabywanie nowych umiejętności, reintegracja społeczna, rozwijanie nowych pasji i odkrywanie talentów sprawiło, iż cały zespół bardzo mocno się zintegrował i mimo skończonego kursu nie potrafił się rozstać. Wtedy pojawił się pomysł, by kontynuować wspólną pasję i założyć własną firmę, ucząc się życia już mocno w praktyce. Tak powstała Spółdzielnia Socjalna "Smak-Bistro" zajmująca się usługami cateringowymi.

Adres: ul. Przyjemskiego 35, 63-900 Rawicz
<https://www.facebook.com/SMAK.BISTRO/>

Spółdzielnie socjalne, które uzyskały tytuł podmiotu certyfikowanego Znakem Jakości Ekonomii Społecznej 2020 w kategorii III Sukces Rynkowy

1. Spółdzielnia Socjalna Dalba w Pucku
2. Spółdzielnia Socjalna Honolulu w Katowicach
3. Spółdzielnia Socjalna MULTISERVICE w Myszkowie
4. Spółdzielnia Socjalna Dębnianka w Leżajsku
5. Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna PANATO we Wrocławiu
6. Arte Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna w Bielawie
7. Spółdzielnia Socjalna Inicjatywa w Puławach
8. Stowarzyszenie Cześć w Trzebnicy
9. Spółdzielnia Socjalna Garmazerka Pierogarnia STOLNICA w Lublinie
10. Spółdzielnia Socjalna Omnes w Lesznie

11. Spółdzielnia Socjalna "MAŁOPOLANIN" w Kolbarku
12. Siedlecka Spółdzielnia Socjalna Caritas w Siedlcach
13. Łęczyńska Spółdzielnia Socjalna Osób Prawnych "Pod dobrym adresem" w Łęcznej
14. Kaszubska Spółdzielnia Socjalna "Przystań" w Żelistrzewie
15. Spółdzielnia Socjalna "Kuznia Talentów" im. Stanisława Staszica w Mienianych
16. Spółdzielnia Socjalna Dom i Ogród w Piławie
17. Spółdzielnia Socjalna "Bajkolandia" w Leżajsku
18. Spółdzielnia Socjalna "DobryDzień" w Radymnie
19. Spółdzielnia Socjalna "Zielony punkt" w Kępicach
20. Spółdzielnia Socjalna Sami Swoi w Zamościu
21. Spółdzielnia Socjalna BAZA w Wąbrzeźnie
22. Spółdzielnia Socjalna "Tradycja Smaków" w Olsztynku
23. Unisławska Spółdzielnia Socjalna UNI-ZIEL w Unisławiu
24. Spółdzielnia Socjalna Pasja w Kartuzach

Spółdzielnia Socjalna GRUPA ALIVIO SPN.S laureat w kategorii I Debiut Roku 2021

Spółdzielnia Socjalna GRUPA ALIVIO SPN.S działa na rzecz osób z niepełnosprawnościami, w wieku senioralnym oraz wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem. W ramach działalności stworzono centrum wytchnieniowe, które oferuje krótkoterminową opiekę stacjonarną i niestacjonarną dla osób zależnych, kiedy z różnych przyczyn życiowych opiekunowie nie mogą jej sprawować.

Centrum Wytchnienie oferuje również bazę noclegową dla osób z niepełnosprawnościami ruchowymi. Spółdzielnia prowadzi szereg działań reintegracyjnych dla pracowników, takich jak: szkolenia, warsztaty, wyjazdy, spotkania integracyjne, wzajemna pomoc itd. Spółdzielcy są osobami z grupy długotrwale bezrobotnych, oraz z dysfunkcjami psychicznymi.

Adres: ul. Gen. Sowińskiego 2/1, 65-419 Zielona Góra
<http://www.grupa-alivio.pl/>
e-mail: biuro@grupa-alivio.pl

Spółdzielnia Socjalna ETAT laureat w kategorii I Debiut Roku 2021

Spółdzielnia działa w Koninie, oferuje kompleksowe usługi co-packingu oraz kompletacji produktów. Pracę w Spółdzielni znalazły osoby z niepełnosprawnościami i osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Sama Spółdzielnia Socjalna ETAT to nie tylko miejsca pracy dla uczestników CIS, ale sposób by przybliżyć im możliwości jakie daje prowadzenie własnej spółdzielni socjalnej. Spółdzielnia chce wyspecjalizować się w zleceniach, których nie jest w stanie wykonać automat/maszyna, a na które jest zapotrzebowanie na rynku.

Adres: Os. Legionów 10, 62-510 Konin
fundacjawakat@gmail.com

Spółdzielnie socjalne, które uzyskały tytuł podmiotu certyfikowanego Znakiem Jakości Ekonomii Społecznej 2021 w kategorii I Debiut Roku:

1. Samorządowa Spółdzielnia Socjalna Łódzkie
2. Spółdzielnia Socjalna Synergia
3. Spółdzielnia Socjalna Cisówka II
4. Spółdzielnia Socjalna Wojcieszkowianka

Spółdzielnia Socjalna Serowa Kraina laureat w kategorii III Sukces Rynkowy 2020 oraz laureat w kategorii II Najlepszy Pracodawca 2021

Spółdzielnia powstała w 2017 roku, a jej głównym założeniem jest przywrócenie tradycyjnych smaków regionu Żywiecczyny oraz powrotu do lokalnego rolnictwa i produkcji tradycyjnych serów. Spółdzielnia zajmuje się wyrobem i sprzedażą serów naturalnych, wędzonych, pleśniowych oraz długo dojrzewających z mleka krowiego. W ofercie Spółdzielni znaleźć można również przetwory owocowe i warzywne, a także miody i oleje tłoczone na zimno od producentów rzemieślniczych.

Adres: 34-370 Rajcza 237e

<http://www.serowakraina.pl>, biuro@serowakraina.pl

Spółdzielnie socjalne, które uzyskały tytuł podmiotu certyfikowanego Znakem Jakości Ekonomii Społecznej 2021 w kategorii II Najlepszy Pracodawca:

1. Kaszubska Spółdzielnia Socjalna PRZYSTAŃ
2. Spółdzielnia Socjalna MAMY SIEBIE
3. Spółdzielnia Socjalna Kuźnia Talentów im. Stanisława Staszica
4. Spółdzielnia Socjalna Pozytek
5. Spółdzielnia Socjalna Smak-Bistro
6. ARTE Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna

7. Spółdzielnia Socjalna Bociek
8. Spółdzielnia Socjalna Pięć Plus
9. Spółdzielnia Socjalna Złoty Kur
10. Spółdzielnia Socjalna Ambrozja
11. Spółdzielnia Socjalna Gracja
12. Spółdzielnia Socjalna PARTNER
13. Spółdzielnia Socjalna ECOSS
14. Spółdzielnia Socjalna Urzędowianka
15. Spółdzielnia Socjalna Radość
16. Spółdzielnia Socjalna Arka

Siedlecka Spółdzielnia Socjalna Caritas laureat w kategorii III Sukces Rynkowy 2021

Adres: ul. Budowlana 1, 08-110 Siedlce
 siedlce.spoldzielniacaritas@gmail.com

Spółdzielnia Caritas świadczy usługi opiekuńcze, wykonywane przez wykwalifikowaną kadrę. Ponadto Spółdzielnia świadczy usługi sprzątające, porządkowe, w tym pielęgnacja zieleni, usługi remontowe oraz ozonowanie. W ofercie ma również usługi asystenta osobistego osoby niepełnosprawnej oraz usługi opiekuńcze dla dzieci. Misją

Spółdzielni jest świadczenie wysokiej jakości usług opiekuńczych w trosce o zaspokojenie rosnących oczekiwań mieszkańców względem samorządów lokalnych oraz klientów indywidualnych.

Spółdzielnia Socjalna "Ale Smacznie" laureat w kategorii III Sukces Rynkowy 2021

Spółdzielnia Socjalna "Ale Smacznie" powstała w 2016 r., jako spółdzielnia osób prawnych. Członkami założycielami spółdzielni są: Gmina Dąbie oraz Fundacja "Dąbie Naszych Marzeń". Z czasem do grona członków spółdzielni dołączyły trzy lokalne stowarzyszenia. Miejscem prowadzenia działalności spółdzielni jest lokal zapewniony przez Gminę Dąbie. Głównym zakresem działalności spółdzielni jest prowadzenie dożywiania dzieci w szkołach oraz przedszkolach na terenie gminy Dąbie. Ponadto spółdzielnia świadczy również usługę polegającą na organizacji imprez cateringowych. Drugą częścią działalności spółdzielni jest bieżące utrzymanie dróg na terenie gminy.

Adres: ul. 3 Maja 6, 62-660 Dąbie

<http://www.spoldzielniadabie.pl>

<https://www.facebook.com/SpSAleSmacznie>

Spółdzielnia Socjalna "PRZEDSZKOLAKI TO MY" laureat w kategorii III Sukces Rynkowy 2021

Spółdzielnia Socjalna "Przedшкоlaki to My" została utworzona 3 października 2019 roku przez LGD "Korona Sąddecka" oraz Gminę Chelmiec. Prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, aktywizacja zawodowa oraz inwestycje w kapitał ludzki to kluczowe cele działalności. Spółdzielnia prowadzi Integracyjne Przedszkole "Bajkowa Kraina" w ramach którego oprócz opieki oferuje zajęcia językowe, rytmiczne, wycieczki oraz wydarzenia edukacyjne.

Adres: ul. Papieska 2, 33-395 Chelmiec
Przedszkole: Biczycy Dolne 30, 33-395 Chelmiec,
<http://www.przedшкоlakitomy.pl>

Spółdzielnie socjalne, które uzyskały tytuł podmiotu certyfikowanego Znakiem Jakości Ekonomii Społecznej 2021 w kategorii III Sukces Rynkowy

1. Spółdzielnia Socjalna Sercem do Ludzi
2. Spółdzielnia Socjalna Nowe Horyzonty
3. Roztoczańska Spółdzielnia Socjalna "WartO"
4. Unisławska Spółdzielnia Socjalna UNI-ZIEL
5. Spółdzielnia Socjalna Inicjatywa
6. Spółdzielnia Socjalna POLIFONIA PROJECT
7. Spółdzielnia Socjalna Honolulu
8. Spółdzielnia Socjalna Multiservice
9. ARTE Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna

10. Spółdzielnia Socjalna Zielony punkt
11. Spółdzielnia Socjalna Dobra Marka
12. Kaszubska Spółdzielnia Socjalna PRZYSTAŃ
13. Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna PANATO
14. Fundusz Aktywizacji Niepełnosprawnych Spółdzielnia Socjalna
15. Spółdzielnia Socjalna JEDYNECZKA
16. Spółdzielnia Socjalna Zakwas
17. Spółdzielnia Socjalna "Galeria dobrego smaku"
18. Spółdzielnia Socjalna Radość
19. Spółdzielnia Socjalna STONOGA
20. Spółdzielnia Socjalna Lary-Bar
21. Spółdzielnia Socjalna "Bajkolandia"
22. Spółdzielnia Socjalna Arka
23. Spółdzielnia Socjalna WOJSŁAWIANKA
24. KOST PRO Spółdzielnia Socjalna
25. Spółdzielnia Socjalna Pod Skrzydłami

KAMPU Spółdzielnia Socjalna w Krakowie laureat w kategorii IV Przedsięwzięcie PES współfinansowane ze środków zwrotnych EFS 2021

Adres: Topolowa 6/I, 30-363 Kraków
kampu.spoldzielnia@gmail.com,
<http://akademiazakowska.pl/>

Podstawową działalnością spółdzielni jest prowadzenie zajęć edukacyjnych m.in. z zakresu popularyzowania kultury i sztuki w ramach rozwijania różnych form aktywizujących. W tej kategorii działań spółdzielnia zajmuje się także organizacją spektakli tematycznych oraz pokazów

multimedialnych i związanych z nimi warsztatów rozwijających kreatywność, prowadzonych w placówkach oświatowych, oferuje tematyczne imprezy rodzinno-towarzyskie i warsztaty szkoleniowo-hobbystyczne dla wszystkich chętnych.

Spółdzielnia Socjalna Aktywni Tu i Teraz laureat w kategorii IV Przedsięwzięcie PES współfinansowane ze środków zwrotnych EFS 2021

Spółdzielnia Socjalna Aktywni Tu i Teraz zajmuje się terapią z wykorzystaniem zwierząt (hipoterapia, alpakoterapia, kynoterapia, onoterapia, horsemeditation, autorski program capraterapii) dla dzieci, młodzieży, czy osób wypalonych zawodowo. W odpowiedzi na obecne problemy społeczne przedsiębiorstwo uczestniczy w wielu akcjach i aktywnościach w lokalnej społeczności, są to między innymi festyny sołeckie, festyny szkolne, przedszkolne, współpracuje ze stowarzyszeniami osób związanych z autyzmem.

Adres: Krążkowo 21, 86-060 Nowa Wieś Wielka
e-mail: aktywnituiteraz@gmail.com

- Tabela 1.** Najważniejsze akty prawne regulujące działalność spółdzielni socjalnych w Polsce.
- Tabela 2.** Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce w latach 2020–2021 – w podziale na województwa.
- Tabela 3.** Przedmiot działalności spółdzielni socjalnych według sekcji PKD – stan na dzień 31 grudnia 2021 r.
- Tabela 4.** Przedmiot działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych prowadzonej w latach 2017–2021.
- Tabela 5.** Czas funkcjonowania spółdzielni socjalnych – stan na dzień 31 grudnia 2021 r.
- Tabela 6.** Liczba i koszt umów podpisanych ze spółdzielniami socjalnymi w ramach zlecenia realizacji zadań.
- Tabela 7.** Środki wydatkowane z FP w latach 2020–2021 na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne w podziale na województwa.
- Tabela 8.** Główne przeznaczenia pożyczki KFPS ze względu na kategorię wydatku wraz z liczbą zawartych umów i wartością kwotową pożyczek w latach 2020–2021 wśród spółdzielni socjalnych.
- Tabela 9.** Wysokość wsparcia finansowego z RPO dla spółdzielni socjalnych oraz liczba utworzonych miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych w latach 2020–2021 – wg województw.
- Tabela 10.** Liczba zamówień udzielonych w 2020 r., w których zastosowano odpowiednie aspekty społeczne – dane ogólne.
- Tabela 11.** Dane w zakresie realizacji art. 4d ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (od 2021 r. – art. 11 ust. 5 pkt 5 Pzp), tj. dane odnośnie do wyłączenia stosowania Pzp w przypadku przedsięwzięć rewitalizacyjnych wykonywanych na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji, m.in. w sytuacji udzielania zamówienia spółdzielniom socjalnym.
- Tabela 12.** Wartość zamówień udzielonych w 2020 r., w których zastosowano odpowiednie aspekty społeczne.
- Tabela 13.** Dane w zakresie postępowań, w których zamawiający zastrzegł, że o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie zakłady pracy chronionej oraz inni wykonawcy, których działalność, lub działalność ich wyodrębnionych organizacyjnie jednostek, które będą realizowały zamówienie, obejmuje społeczną i zawodową integrację osób będących członkami grup społecznie marginalizowanych – zamówień udzielonych jako zamówienie zastrzeżone, o którym mowa w art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (od 2021 r. – art. 94 Pzp).
- Tabela 14.** Dane w zakresie realizacji art. 96. Pzp w 2020 r., w tym danych odnośnie postępowań, w których zamawiający określił w ogłoszeniu wymagania dotyczące zatrudnienia, o którym mowa w art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (od 2021 r. – art. 96 ust. 2 pkt 2 Pzp).

- Wykres 1.** Liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w Polsce w latach 2009–2021 (niebędących w likwidacji).
- Wykres 2.** Spółdzielnie socjalne zarejestrowane w KRS w latach 2020 i 2021 – podział ze względu na status podmiotu.
- Wykres 3.** Liczba spółdzielni socjalnych przypadających na 100 tys. mieszkańców danego województwa w roku 2019 i 2021.
- Wykres 4.** Liczba pracowników spółdzielni socjalnych w latach 2018–2021.
- Wykres 5.** Struktura zatrudnienia w spółdzielniach socjalnych w latach 2020–2021 ze względu na płeć.
- Wykres 6.** Struktura pracowników spółdzielni w podziale na stopień niepełnosprawności.
- Wykres 7.** Wsparcie z PFRON na tworzenie stanowisk pracy w spółdzielniach socjalnych w latach 2020–2021.
- Wykres 8.** Dofinansowanie kosztów wynagrodzeń niepełnosprawnych pracowników spółdzielni socjalnych z PFRON, w latach 2020–2021.
- Wykres 9.** Koszty poniesione przez FP w ramach tworzenia stanowisk pracy i finansowania wynagrodzeń osób skierowanych do pracy w spółdzielni socjalnej.
- Wykres 10.** Wysokość środków wydatkowych z FP w latach 2020–2021 na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i część kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne.